

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

INSTITUT POLITOLOGICKÝCH STUDIÍ

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Strany a stranický systém provincie Bolzano od roku 1992

Tereza Burianová

Konzultant: Doc. PhDr. Rudolf Kučera, CSc.

Praha 2006

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala samostatně a že jsem použila jen uvedené prameny a literaturu.

V Praze dne 10. května 2006

Tereza Burianová
Tereza Burianová

Poděkování

Ráda bych tímto poděkovala Doc. PhDr. Rudolfu Kučerovi, CSc. za vedení bakalářské práce a za všechny postřehy, komentáře a připomínky. Mé poděkování patří dále Doc. PhDr. Blance Říchové, CSc. za cenné rady a za ochotu, se kterou mi vždy vyšla při konzultacích vstříc.

OBSAH

ÚVOD	6
1. NASTÍNĚNÍ HISTORICKÉHO POZADÍ	9
1. 1. JIHOTYROSLKÝ KOFLIKT V LETECH 1918 – 1992	9
Konec první světové války, mírová jednání a počátky fašistického hnutí	9
Fašismus, politika poitalštění a německá rezistence v Jižním Tyrolsku	10
Vztahy se Třetí říší, tzv. opzioni, obsazení Wehrmachtem a odboj	11
Dohoda De Gasperi-Gruber, nesplněná autonomie a období teroru	14
Balíček 1969 a jeho realizace, uzavření sporu před OSN	16
1. 2. VÝVOJ PO ROCE 1992	18
Události v devadesátých letech	18
Ústavní reformy v novém tisíciletí	20
2. PROVINCIE BOLZANO	22
2. 1. JIHOTYROLSKĚ OBYVATELSTVO A VZÁJEMNÉ SOUŽITÍ	22
Význam etnicity, proporční klíč a sčítání lidu v Jižním Tyrolsku	22
Charakteristika jednotlivých komunit	23
a) německy hovořící komunita	23
b) italsky hovořící komunita	24
c) ladinsky hovořící komunita	26
Jihotyrolské soužití a pojetí autonomie	27
Ochrana jazykových minorit	27
2. 2. FUNKCE REGIONU A PROVINCIE A EKONOMICKÁ SITUACE	29
Region Tridentsko-Horní Adiže	29
Provincie Bolzano	30
Rozdělení kompetencí	31
Ekonomická situace v provincii	32
3. STRANY PŮSOBÍCÍ V PROVINCII BOLZANO	34
3. 1. REGIONÁLNÍ STRANY	35
Südtiroler Volkspartei (Jihotyrolská lidová strana, SVP)	35
Union für Südtirol (Unie pro Jižní Tyrolsko, UfS)	43

Südtiroler Freiheitlichen (Svobodní Jižního Tyrolska)	44
Ladins (Ladinové)	46
Movimento per l'Alto Adige Unitalia (Hnutí pro Horní Adiži Unitalia)	46
3. 2. CELOSTÁTNÍ STRANY PŮSOBÍCÍ V PROVINCI	47
Grüne Fraktion (Zelená frakce)	47
Alleanza Nazionale (Národní aliance, AN)	48
Forza Italia (Vzhůru, Itálie)	50
Lega Nord (Liga severu, LN)	51
Insieme a sinistra – Pace e diritti (Společně vlevo – Mír a spravedlnost)	52
Unione autonomista (Autonomistická unie)	52
4. VÝVOJ STRANICKÉ SOUTĚŽE A STRANICKÝ SYSTÉM	53
4. 1. VÝSLEDKY VOLEB V PROVINCI BOLZANO	53
Provinční volby	53
Parlamentní volby	56
Volby do Evropského parlamentu	58
Komunální volby	58
4. 2. JIHOTYROLSKÝ STRANICKÝ SYSTÉM	59
Štěpné linie	60
Sartoriho typologie	61
Jihotyrolský multipartismus	63
Blondelova typologie	64
ZÁVĚR	66
ABSTRAKT	69
RESUMÉ	70
PŘÍLOHY	71
PŘEHLEDY VOLEBNÍCH VÝSLEDKŮ	71
Regionální a provinční volby	71
Volby do Sněmovny poslanců.....	72
Volby do Evropského parlamentu.....	73
VÝSLEDKY SČÍTÁNÍ LIDU	74
SEZNAM LITERATURY A OSTATNÍCH ZDROJŮ	75
SCHVÁLENÝ PROJEKT BAKALÁŘSKÉ PRÁCE	79

ÚVOD

Od počátku devadesátých let minulého století, v souvislosti se vzestupem severoitalských lig, začali politologové věnovat svou pozornost mimo jiné i studiu regionálních politických formací. Mimo okruh jejich zájmu nezůstala ani Jihotyrolská lidová strana, strana, která od konce druhé světové války dominuje politické scéně v provincii Bolzano, kde pravidelně získává více než padesát procent hlasů a disponuje absolutní většinou křesel v legislativním i exekutivním orgánu provincie. Zkoumání tohoto fenoménu, ke kterému bychom jen stěží hledali paralelu mezi ostatními regionálními uskupeními, však neprovázela podrobná analýza jihotyrolského stranického systému a souvislostí, jež vedly k jeho vytvoření a uchování.

Touto prací bych chtěla uceleně představit politickou situaci v provincii Bolzano a posuny, ke kterým zde došlo v průběhu několika posledních let. Popisuji nejen jednotlivé strany působící v této oblasti a jejich postavení uvnitř stranické soustavy, ale snažím se nastínit i historické pozadí jihotyrolského konfliktu, institucionální rámec provincie i regionu a v neposlední řadě se věnuji také jihotyrolské společnosti, jejímu rozdělení a otázkám, které vnímá obzvláště citlivě.

Jako časový horizont pro podrobnější analýzu jsem si stanovila rok 1992 a duben 2006, kdy proběhly poslední parlamentní italské volby, jejichž rozbor neponechávám ve své práci stranou. Rok 1992 jsem zvolila proto, že znamenal zlom nejen pro provincii Bolzano ve spojitosti s realizací druhého autonomního statutu a s oficiálním prohlášením o ukončení jihotyrolského sporu na půdě Organizace spojených národů, ale i pro celou Itálii. Únorem 1992 začala tzv. revoluce soudců a operace „čisté ruce“, která prokázala rozsáhlou korupci, do níž se zapletli vysocí představitelé téměř všech celostátních stran. V jejím důsledku se radikálně proměnil italský stranický systém a zdiskreditované strany postupně ztratily váhu. Vedle jejich nástupnických stran se začala prosazovat i doposud neznámá uskupení, jako např. Liga Severu, nezanedbatelný vliv navíc sehrál i nový celostátní volební systém. Itálie tak vstoupila do období Druhé republiky.

Tyto události se projevíly i v Jižním Tyrolsku, kde zasáhly především lokální filiálky celostátních stran. Zatímco dříve zasedali v Radě provincie zástupci Jihotyrolské lidové strany a téměř všech celostátních stran a jen výjimečně připadl mandát i nějakému drobnému lokálnímu uskupení, s koncem První republiky se složení Rady výrazně pozměnilo.

Z historických celostátních stran se prosadilo jen Italské sociální hnutí, neposkvřené operací „čisté ruce“. Jihotyrolská lidová strana si sice udržela absolutní většinu křesel, avšak úspěch nových regionálních stran pro ni znamenal nezanedbatelný pokles preferencí.

Ve své práci se snažím reflektovat tento posun na jihotyrolské politické scéně a postihnout, kterým směrem se vývoj v posledních čtrnácti letech ubírá a jaké změny lze očekávat do budoucnosti. Pokouším se stanovit základní charakteristiky jednotlivých stran i místního stranického systému. Hledám odpovědi na otázky, nakolik se zdejší obyvatelé při výběru svých politických představitelů rozhodují v závislosti na své etnické příslušnosti, jak se staví k interetnickým stranám a nakolik můžeme, vycházejíce z rozboru volebních výsledků, považovat jihotyrolský model soužití tří různých etnik za úspěšný.

Svou práci jsem rozdělila do čtyř rozsáhlejších kapitol. V první nastiňuji vývoj jihotyrolského konfliktu od konce první světové války, kdy došlo k připojení celé oblasti k Itálii a kdy začíná období vleklých sporů o ochranu a právo na zachování vlastní identity dvou zde žijících neitalských komunit, až po současnost. Druhou kapitolu věnuji jednak demografickému popisu populace v provincii Bolzano a vzájemné koexistenci jazykových komunit, jednak přibližuji orgány regionu i provincie, jejich pravomoci i financování autonomie. Těmito dvěma prvními kapitolami se pokouším uvést čtenáře do spletité situace v provincii Bolzano tak, aby pochopil kontext, v němž jednotlivé politické strany operují.

V třetí kapitole se soustředím na politické aktéry působící v provincii, představuji jejich vývoj, hlavní body jejich programů i charakteristiku jejich voličů. Rozlišuji regionální formace od odnoží celostátních stran. V poslední části analyzuji mechanismus i výsledky provinčních, parlamentních i evropských voleb s důrazem na období od roku 1992 a aplikuji některé základní politologické teorie na jihotyrolský stranický systém. V přílohách uvádím přehled volebních výsledků a sčítání lidu.

S ucelenou publikací věnovanou stranám a stranickému systému provincie Bolzano se nesetkáme. Řada autorů se nicméně věnuje Jihotyrolské lidové straně a jejím specifickým rysům, za pozornost stojí především studie Pierangela Giovanettiho. Při zpracovávání své práce jsem shledala velmi užitečnou knihu *Regionální strany a stranické systémy* Maxmiliána Strmisky, v níž se autor nejprve teoreticky zabývá regionálními stranami i regionálními stranickými soustavami. Následně rozbírá jejich konkrétní příklady v západní Evropě a

stručně se zabývá i provincií Bolzano. Rovněž publikace *Regionalist Parties in Western Europe*, sborník příspěvků různých autorů, přináší jak teoretická pojednání, tak statě týkající se jednotlivých regionalistických stran, mimo jiné i Jihotyrolské lidové strany. Neanalyzuje však už systémy, v jejichž rámci tyto formace působí.

Na dějiny Horní Adiže se již několik let soustředí rakouský historik Ralf Steininger, z jehož knihy *Südtirol 1918-1999* jsem čerpala pro první kapitolu své práce. Publikace *La provincia difficile* od Carlo Noleta velmi podrobně seznamuje čtenáře s událostmi v provincii Bolzano v devadesátých letech. Autor vychází především ze článků otištěných v lokálních novinách, reflektujících aktuální dění v oblasti. Jako cenný zdroj informací mi posloužila i práce Bruno Luvery *Oltre il confine* věnovaná perspektivám euroregionu Tyrolsko.

Dále jsem používala oficiální materiály a dokumenty publikované provincií Bolzano, články z italských i českých politologických časopisů a sborníků a internetové zdroje, především servery jednotlivých stran a archivy italského tisku.

1. NASTÍNĚNÍ HISTORICKÉHO POZADÍ

1. 1. JIHOTYROLSKÝ KONFLIKT V LETECH 1918-1992

Konec první světové války, mírová jednání a počátky fašistického hnutí

Vleklé konflikty mezi jednotlivými jazykovými komunitami žijícími v Jižním Tyrolsku a následné spory mezi Itálií a Rakouskem, které na mezinárodním poli vyvrcholily rakouskou stížností vznesenou na Valném shromáždění Organizace spojených národů v roce 1960 a v samotném Jižním Tyrolsku potom bombovými atentáty, vznikají s koncem první světové války. Až do tohoto okamžiku tvořilo povodí horní Adiže součást hrabství Tyrolsko, které zahrnovalo území dnešního italského regionu Tridentsko-Horní Adiže i rakouské spolkové země Tyrolsko. V tomto hrabství převažovalo s 55% německy mluvící obyvatelstvo¹, zbývajících 45% představovali Ladinové a Italové.

Po uzavření příměří s Rakousko-Uherskem 3. listopadu 1918 začalo italské vojsko obsazovat území Tyrolska až k Brennerskému průsmyku, aniž by muselo čelit výraznějšímu odporu. Podpis saintgermainské mírové smlouvy 10. září 1919 potvrdil připojení Jižního Tyrolska včetně čtvrt milionu zdejších Němců k Italskému království bez jakéhokoliv italského závazku zavedení autonomie nebo zajištění práv minorit². Tím se naplnila tajná londýnská smlouva mezi Dohodou a Itálií z dubna 1915, na základě které Itálie vyhlásila válku Rakousko-Uhersku a vstoupila do první světové války výměnou za příslib územních zisků, mimo jiné i v Tyrolsku. Jeho obyvatelé otevřeně dávali najevo svou nespokojenost s pařížskými jednáními, označovali se za „oběť mírové smlouvy, které bylo upřeno právo na sebeurčení“ a vkládali naději do nějakého budoucího „národního osvobození“³. Král Viktor Emanuel III. i mnoho jiných významných italských politiků přislíbilo obyvatelům připojených území jistý stupeň samosprávy, vývoj směrem k větší autonomii však zastavil pochod na Řím a nástup fašismu v říjnu 1922.

¹ Pojmem německy hovořící obyvatelstvo mám na mysli obyvatelstvo, které jako mateřský jazyk používá němčinu. Z velké části se však jedná o bilingvní nebo dokonce trilingvní jedince. To stejné platí pro pojmy italsky nebo ladinsky hovořící populace.

² Steininger, R., *Südtirol 1918-1999*, Wien 1999, str. 10. Podobný závazek se objevil například ve smlouvách o ochraně národnostních menšin, které během pařížských jednání podepsalo Československo, Polsko, Jugoslávie a Maďarsko. Více k saintgermainské smlouvě např. Moravcová, D.; Bělina, P., *Kapitoly z dějin mezinárodních vztahů 1914-1941*, Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, Praha 1998, str. 39-43

³ Steininger, cit. dílo, str. 11

Jihotyrolská větev Bojových svazků (Fasci di Combattimento) zahájila svou činnost v únoru 1921 a již v dubnu někteří její členové napadli průvod pořádaný při příležitosti otevření bolzanského veletrhu a zastřelili jednoho z jeho účastníků, učitele Franze Innerhofera. O rok později sestavili „Akční program pro Jižní Tyrolsko“, v němž prosazovali zrušení veškeré autonomie a výrazné poitalštění, a ještě před samotným pochodem na Řím provedli podobný „zkušební“ pochod počátkem října 1922 na Bolzano, kdy pod pohrůžkou použití násilí obsadili radnici a donutili obecní radu odstoupit.

Fašismus, politika poitalštění a německá rezistence v Jižním Tyrolsku

Jmenováním Benitta Mussoliniho do funkce předsedy vlády nastalo pro německé obyvatelstvo v Jižním Tyrolsku obzvláště obtížné období. Fašismus ho, stejně jako Ladiny, chápal jako cizorodý prvek („allogeno“). Hlavní podíl na poitalštění celé oblasti nese fašistický senátor Ettore Tolomei, který, pověřen centrální vládou, vytvořil seznam 32 opatření k potlačení veškerého německého živlu. Prosazoval výhradní používání italského jazyka ve veřejném životě (na úřadech, ve školách, u soudů), italská příjmení a toponymii, uzavření německých škol, státní podporu Italům nově přicházejícím do provincie a omezení a následné zrušení německého tisku. Sám přeložil asi 10 000 německých místních a zeměpisných názvů do italštiny, které nahradily v dubnu 1923 německé ekvivalenty, jež se nesměly nadále používat.

Území Jižního Tyrolska bylo začleněno do nově zřízené provincie Trident, která se svým postavením v ničem nelišila od ostatních italských provincií, používání názvu „Tyrolsko“ bylo zakázáno a nahrazeno označením Horní Adiže⁴. Volené starosty vystřídali v roce 1926 úředníci dosazení římskou vládou (tzv. podestové), kteří často pocházeli z jiných italských provincií a podléhali kontrole prefekta stojícího v čele provincie. S cílem usnadnit „majorizaci“ Horní Adiže vznikla oddělením od provincie Trident v roce 1927 samostatná provincie Bolzano. Mimo zákon se ocitly všechny politické strany, lokální sdružení i organizace, které zprostředkovávaly kontakt mezi poslanci a jejich jihotyrolskými voliči, mimo jiné i Německý svaz (Deutscher Verband), který v prvních poválečných parlamentních volbách v květnu 1921 získal podporu 90% jihotyrolského obyvatelstva a čtyři poslanecká

---

⁴ Italsky Alto Adige, německy Oberetsch. Název „Jižní Tyrolsko“ se směl znovu používat až v roce 1972.

krešla. Německy mluvící menšina tak byla zbavena všech prostředků, s jejichž pomocí mohla hájit své zájmy.

S odporem místního obyvatelstva se setkala především povinnost používat ve školách výhradně italský jazyk. Od roku 1925 pořádal redaktor a církevní hodnostář Michael Gamper tajně vyučování v němčině, které vešlo ve známost jako tzv. „Katakombenschule“ a odehrávalo se v zákřistiích, kostelech a na farách. Ti, kteří se podíleli na jeho existenci, neunikli často pronásledování, výslechům a domovním prohlídkám. Jen díky rezistenci jihotyrolského kléru a přímluvě Vatikánu⁵ mohla s krátkodobým přerušením pokračovat výuka náboženství na farách v německém jazyce.

Další opatření se týkala ekonomické oblasti. Ve dvacátých letech vznikla organizace pro zemědělskou obnovu Ente di Rinascita Agraria per le Tre Venezie (ERA), jež usilovala o to, získat kontrolu nad hospodářskou aktivitou německy hovořících statkářů, připravit je o finanční dotace a posílit příchod Italů z ostatních provincií. Dosáhla však daleko menších výsledků, než se očekávalo. Další pokus, jak zvrátit poměr mezi jednotlivými komunitami ve prospěch té italsky hovořící, představoval plán vybudování průmyslové zóny, která měla do oblasti přilákat jak pobočky významných italských firem pod příslibem daňových úlev, tak italské zaměstnance z okolních regionů.⁶ S výstavbou se začalo v roce 1935. Navíc posílala fašistická vláda do provincie italské občany podezřelé z antifašismu, kteří, ocitnuvší se v neznámém a navíc často nepřívětivém prostředí, neměli jinou možnost než se plně podřídit režimu a spolehnout se něj.

Vztahy se Třetí říší, tzv. opzioni, obsazení Wehrmachtem a odboj

30. leden 1933, kdy se říšským kancléřem v Německu stal Adolf Hitler, znamenal pro mnoho jihotyrolských německy hovořících obyvatel naději, že povodí horní Adiže bude osvobozeno od fašistických utiskovatelů a připojeno ke Třetí říši. Zárodky nacionálně socialistického hnutí v Jižním Tyrolsku byly patrně již krátce po zákazu Německého svazu v roce 1926, kdy se objevilo několik skupin sdružujících především mladé aktivisty. Na jejich

---

⁵ Lateránské dohody mezi Svatým stolcem a Itálií z února 1929 navíc umožnily zachování dvou kněžských seminářů vedených v němčině, Johanneum v obci Tirolo poblíž Merana a Vinzentinum v Brixenu, ovšem bez oficiálního uznání absolvovaného studia.

⁶ Jednalo se o téměř 20 000 přistěhovalců především z Benátska, Tridentska, Friulsku a Lombardie. Protože pocházeli ze vzájemně si blízkých oblastí, předpokládalo se, že by mohli vtisknout jednotnou identitu celé oblasti a vytvořit specifický ráz jihotyrolských Italů. Tato domněnka však ztroskotala na sociálních, regionálních i jazykových rozdílech mezi přistěhovalci, které se ukázaly nepřekonatelné.

základě vznikl v létě 1933 Völkischer Kampfring Südtirol (VKS), přísně hierarchicky organizován a inspirován programem NSDAP. Vidinu začlenění Jižního Tyrolska do Třetí říše posílil ještě plebiscit z roku 1935 v Sársku, který rozhodl o připojení tohoto území k nacistickému Německu, a anšlus Rakouska v květnu 1938. Hitlerovo prohlášení o tom, že Brenner zůstane definitivní hranicí mezi Německem a Itálií, chápali někteří jen jako taktické manévrování, případně se domnívali, že Mussolini daruje území severně od Salorna, jímž dnes prochází hranice mezi provinciemi Trident a Bolzano, Hitlerovi při příležitosti uzavření aliance.⁷ Že se tomu tak nestalo, znamenalo pro mnohé velké zklamání.

Jak Berlín, tak Řím si však přály otázku německé menšiny v Jižním Tyrolsku s konečnou platností vyřešit. Už např. Tolomei ve dvacátých letech spatřoval východisko v přesunu německy hovořícího obyvatelstva, příslušnou smlouvu podepsali italský velvyslanec v Berlíně a říšský vedoucí oddílu SS Heinrich Himmler 23. června 1939. Příslušníci německy mluvící komunity v provincii Bolzano a v některých částech provincie Trident a Belluno byli postaveni před volbu (tzv. „opzioni“), zda získat německé občanství a muset se vystěhovat do Říše, nebo zda zůstat ve vlasti za cenu ztráty jakýchkoliv práv na ochranu vlastního jazyka a kultury. Rozhodnout se mohli do konce roku 1939.

Odchod zvolilo 85% německy hovořící populace, tedy asi 212 000 lidí (tzv. Geher, optanti), podporovaných po krátkém zaváhání spolkem Volkischer Kampfring Südtirol. Mnohé přesvědčila i rozšířená fáma o tom, že ty, kteří neodejdou, čeká přemístění na Sicílii nebo do Habeše. Zůstat se rozhodli především církevní představitelé⁸ a bývalí členové tehdy již rozpuštěného Německého svazu (tzv. Dableiber). Ti se poté dočkali zavržení ze strany optantů, výhrůžek použití násilí a označení za zrádce. Jejich postavení se v mnohém podobalo situaci Židů v Třetí říši.⁹

Italská strana se tímto způsobem plánovala zbavit především potenciální páté kolony, nepočítala však s přesídlením horských sedláků, kteří znamenali mnoho především pro lokální hospodářství. Důležitou roli hrály i finance. Itálie chtěla jmění tzv. Geher vyplatit z deviz, které jí byly zmrazeny v Rakousku po anšlusu, Německo si naopak slibovalo odplatu ve formě surovin a platů pro nově příchozí do Říše. Do roku 1943 došlo k přesídlení 73 000 jedinců, poté přesun v důsledku neočekávaného vývoje válečných událostí ustal.

---

⁷ Steininger, cit.dílo, str. 40

⁸ S výjimkou brixenského biskupa Johannese Geislera, jehož postoj tak posloužil nacistické propagandě.

⁹ Steininger, cit. dílo, str. 51

Svržení Mussoliniho, přestoupení Itálie na stranu Spojenců a následné obsazení Jižního Tyrolska německými oddíly 9. září 1943 uvítala většina zdejších obyvatel jako osvobození. K vytoženému připojení k Třetí říši však opět nedošlo. Celá severní Itálie se stala součástí Italské socialistické republiky v Saló, ve třech nejsevernějších provinciích (Trident, Bolzano a Belluno) byla zřízena Operační zóna alpské předhůří, a i když zde oficiálně platila italská svrchovanost i lira, zóna byla spravována odděleně v čele s vrchním komisařem Franzem Hoferem, který usiloval o připojení oblasti k župě Tyrolsko a Voralberg a zavedl administrativu po vzoru nacistického systému.

Došlo ke zrovnoprávnění němčiny s italštinou, obnovení používání německých a ladinských toponym a volení starostové nahradili z centra dosazované podesty. Byla zakázána fašistická strana i italský tisk, celkově však počet italských přistěhovalců do provincie převyšoval počet odchozích, neboť na místní italské obyvatelstvo se zde nevztahovala branná povinnost. Židovská komunita se nacházela již za fašismu v obtížné situaci, s příchodem nacistů ji však neminula deportace do koncentračních táborů.¹⁰ V samotném Bolzanu vznikl nechvalně proslulý tranzitní tábor, kde docházelo i k popravám.

Protinacistický odboj v Jižním Tyrolsku představovala dvě hnutí. Jednak vznikla v Bolzanu větev Výboru pro národní osvobození (Comitato di Liberazione Nazionale), jež prosazovala zachování povodí horní Adiže při Itálii a své příznivce získala především v průmyslové zóně. V zemědělských oblastech potom našel oporu spolek Andreas-Hofer-Bund, který založili někteří z německy hovořících Dableiber. Usilovali o návrat Jižního Tyrolska k Rakousku. 2. května 1945 kapituloval Wehrmacht v Itálii a správu celé země převzal Výbor pro národní osvobození. V mnoha obcích v Jižním Tyrolsku se opět dostali ke slovu bývalí fašističtí funkcionáři a znovu začalo všeobecné poitalšťování, popř. refašizace.¹¹ 8. května téhož roku vznikla z iniciativy některých Dableiber v Bolzanu Jihotyrolská lidová strana (Südtiroler Volkspartei, SVP), která prosazovala právo na sebeurčení a připojení k Rakousku.

---

¹⁰ Jednalo se především o komunity ve městech Brixen a Merano, kde z těch, které v roce 1943 zatkl gestapo, přežila jediná žena.

¹¹ Steininger, cit. dílo, str. 61

Dohoda De Gasperi-Gruber, nesplněná autonomie a období teroru

Otázka Jižního Tyrolska však byla chápána jako mezinárodní problém, a tak o ní místo zdejšího obyvatelstva rozhodli Spojenci, kteří stvrdili hranici vymezenou v roce 1919. Tentokrát si však již uvědomovali nutnost zajistit minoritní práva německy hovořící komunity, Ladiny však nebrali v potaz. V rámci pařížských mírových jednání mezi Itálií a Spojenci podepsal 5. září 1946 italský předseda vlády a ministr zahraničních věcí Alcide De Gasperi a rakouský ministr zahraničních věcí Karl Gruber dohodu týkající se ochrany práv této menšiny, která byla připojena k závěrečné Pařížské smlouvě.¹² Přesný teritoriální a funkční rámec autonomie, kterou dohoda zaručovala, byl záměrně ponechán otevřený s tím, že o jeho rozsahu spolurozhodnou také zástupci německé jazykové komunity. Právě tato formulace později způsobila řadu nedorozumění. Rakousko přijalo roli ochránce („Schutzmacht“) německé jazykové skupiny a nárokovalo si právo zasahovat do jednání o autonomii a vznášet připomínky při její nedostatečné realizaci. Dohodu nakonec rakouská Národní rada nikdy neratifikovala.

V lednu 1948 schválilo italské ústavodárné shromáždění, v němž provincie Bolzano nedisponovala jediným zástupcem, neboť na jejím území volby v červnu 1946 neproběhly, Statut autonomie regionu Tridentsko-Horní Adiže (dále už jen Statut), který se tak stal jedním z pěti nově zřízených autonomních regionů Itálie. De Gasperi, sám původem z Tridentu, tak naplnil slib autonomie, který dal obyvatelům Tridentska, německy hovořící komunita se tím však ocitla i na lokální úrovni v menšině¹³. Většinu kompetencí získala regionální rada, která mohla část svých pravomocí delegovat na rady provincií Trident a Bolzano, jejichž právo přijímat politická opatření a realizovat regionální zákony však bylo postupně stále více oklešťováno. V lednu 1948 si sice Gruber stěžoval De Gasperimu, že dosavadní rozhodnutí odporují duchu Pařížské smlouvy, poslanci SVP v nově zvoleném parlamentu v roce 1948 však poté, co obdrželi několik dalších ústupků, vyjádřili spokojenost s vytvořením jediného regionu a zajistili tak italské straně silný protiargument vůči Vídni.

---

¹² Dohoda De Gasperi-Gruber zajišťovala: 1) výuku na základních a středních školách v mateřském jazyce, 2) rovnoprávné postavení italštiny a němčiny ve veřejné správě, v úředních dokumentech a v toponymii, 3) možnost znovu používat německá příjmení, která byla poitalštěna, 4) rozdělení veřejných funkcí mezi jednotlivými jazykovými komunitami v adekvátním poměru k jejich populační síle, 5) autonomní samosprávu, 6) uznání univerzitních titulů obdržených v německy mluvících zemích, 6) revizi státních občanství získaných na základě opcí (tzv. opzioni), 7) usnadnění přeshraničního pohybu osob a zboží

¹³ V nově ustaveném regionu čítalo německy mluvící obyvatelstvo asi 200 000, italsky mluvící asi 500 000 jedinců.

V samotném Jižním Tyrolsku však panovala nespokojenost, mimo jiné také s obnovenou snahou italské vlády posílit italský element v provincii tak, aby představoval nadpoloviční většinu (tzv. „politika 51%“). Slavným se stal v této době článek Michaela Gampera, který upozornil na to, že od konce 2. světové války přišlo do provincie 60 000 Italů, a situaci německé jazykové komunity v Jižním Tyrolsku označil za „pochod smrti“.¹⁴ Po odstoupení De Gasperiho v roce 1953 nasadila nová italská vláda ještě ostřejší kurs, kdy prosazovala právo Terstu na sebeurčení, zatímco stejný nárok Jižnímu Tyrolsku upírala. O rok později podala SVP protestní nótu, avšak k žádné zásadnější změně nedošlo.

V roce 1957 se v SVP dostala ke slovu nová radikálnější generace v čele se Silviem Magnagem. Výrazně rozšířila své požadavky, především o nárok na autonomii, a oporu hledala hlavně v Innsbrucku a ve Vídni. K otevřenému protestu se odhodlala poté, co centrální vláda v Římě odsouhlasila přímé dotace na výstavbu asi 5000 sociálních bytů v provincii, což vedení SVP vnímalo jako přímé vměšování se do samosprávy provincie. V listopadu 1957 se proto odehrála velká manifestace na hradě Sigmundskron (Castel Firmiano), jíž se zúčastnilo pod heslem „Los von Trient“ 35 000 demonstrantů. Rok nato předložila SVP vlastní návrh ústavního zákona pro Jižní Tyrolsko, když však italský parlament opakovaně zamítl se jím vůbec zabývat a ještě omezil kompetence provincie v oblasti místního rozvoje, rozhodla se delegace SVP od ledna 1959 bojkotovat zasedání Rady regionu.

Podepsáním státní smlouvy v roce 1955 získalo Rakousko možnost svobodně jednat i v zahraničních záležitostech a začalo se daleko více angažovat v otázce Jižního Tyrolska. Bezvýsledná výměna několika memorand a neuskutečněná nebo neúspěšná jednání mezi Vídni a Římem přesvědčila Rakousko o nutnosti celou záležitost internacionalizovat a v červnu 1960 proto prosadil rakouský ministr zahraničních věcí Bruno Kreisky její projednávání na Valném shromáždění OSN. Rezoluce 1497/XV z října téhož roku vyzvala oba státy k mírovému urovnání konfliktu, následná setkání ministrů zahraničních věcí obou zemí v Miláně, Klagenfurtu a v Curychu na jaře roku 1961 však ztroskotala na neústupnosti Itálie v otázce autonomie provincie Bolzano.

---

¹⁴ „Es ist ein Todesmarsch, auf dem wir Südtiroler uns seit 1945 befinden, wenn nicht noch in letzter Stunde Rettung kommt.“ Viz Steininger, cit. dílo, str. 76 nebo Luvera, B., *Oltre il confine. Euregio e conflitto etnico: tra regionalismo europeo e nuovi nazionalismi in Trentino – Alto Adige*, Mulino, Bologna 1996, str. 33

V samotném povodí horní Adiče však již od roku 1956 docházelo k bombovým útokům, které se v první fázi, do roku 1961, vyhýbaly ztrátám na lidských životech. Útoky zasáhly např. fašistické pomníky nebo dům, v němž žil Ettore Tolomei, vyvrcholení dosáhly za tzv. noci ohňů v červnu 1961, kdy bylo svrženo 37 sloupů vysokého napětí, především v bolzanské průmyslové zóně. Tato událost spustila druhou fázi atentátů, která ustala až v roce 1969, která přinesla první mrtvé¹⁵, zraněné a obrovské hmotné škody a do níž se zapojili i rakouští a němečtí občané. Italská strana zareagovala vytvořením tzv. komise devatenácti, v níž zasedalo 11 Italů, 7 Němců a jeden Ladin pověřený úkolem vypracovat návrhy pro realizaci skutečné autonomie, která by odpovídala Dohodě De Gasperi-Gruber. Útoky však neustávaly, Itálie obvinila Rakousko ze spolupodílení se na jejich přípravě a v roce 1967 zablokovala svým vetem přístupová jednání Rakouska s Evropským hospodářským společenstvím.

Balíček 1969 a jeho realizace, uzavření sporu před OSN

Tzv. komise devatenácti předložila svou závěrečnou zprávu téměř po třech letech své existence, tedy v době, kdy se v Itálii dostala k moci vláda levého středu v čele s Aldo Morem, který zaujal celkově tolerantnější stanovisko a projevil větší ochotu spor vyřešit. Tato zpráva se stala jádrem „balíčku“, který představila italská vláda koncem srpna 1966 jako konečné řešení celé záležitosti. „Balíček“, známý také jako druhý autonomní statut, obsahoval 137 opatření, týkajících se mimo jiné i ochrany italské komunity. Většina z nich mohla být realizována jen změnou prvního Statutu autonomie skrze přijetí ústavních zákonů. O autonomii Jižního Tyrolska odmítal Řím nadále diskutovat, jednalo se spíše o přenesení kompetencí z regionu na provincie. V roce 1969 byl potom vypracován operativní kalendář, jakýsi časový plán, který přesně stanovil 18 termínů realizace výše zmíněných 137 opatření. Mezi poslední body patřilo rakouské prohlášení na půdě OSN o ukončení celého konfliktu. Další případné spory měla řešit nově zřízená stálá Komise pro problémy provincie Bolzano, nazývaná také „komise 137“, neboť její ustavení předpokládalo právě poslední, 137. opatření.

Vídeňská vláda byla ochotná návrh projednávat, jen pokud jej schválí sjezd SVP v listopadu 1969. Po mnohahodinové debatě se nakonec těsná většina účastníků sjezdu nechala přesvědčit argumenty Silvia Magnaga a „balíček“ odsouhlasila. 30. listopadu

---

¹⁵ Údaje o počtu obětí se liší, o život však přišlo minimálně 14 lidí. Atentáty se odehrály i na rakouské straně, kde rovněž připravily smrt několika lidem a kde byli z jejich přípravy obviněni italskí občané.

příslušné dokumenty podepsali v Kodani rakouský ministr zahraničních věcí Kurt Waldheimer a Aldo Moro. Následně Itálie odvolala své veto ohledně vyjednávání Rakouska s Evropskými společenstvími. Italský parlament celkem jednoznačně ratifikoval opatření „balíčku“, v rakouské Národní radě jej odsouhlasila méně přesvědčivá většina.

Nový autonomní statut vstoupil oficiálně v platnost v lednu 1972, kdy italský parlament přijal rozsáhlý ústavní zákon. Většinu kompetencí regionu přenesl na provincie Trident a Bolzano, které tak získaly v italském kontextu zcela výjimečné postavení.¹⁶ Upravil i postavení Ladinů, na které původní Statut autonomie pozapomněl. Zavedl povinnost vyučovat italštinu resp. němčinu jako první cizí jazyk již na základní škole a povolil používání názvu Südtirol.

Až do roku 1993 probíhala zdoluhavá realizace „balíčku“. Vypracováním jednotlivých opatření a jejich uvedením do praxe se zabývala tzv. komise dvanácti a v jejím rámci zřízená tzv. podkomise šesti. V roce 1976 byl schválen proporční dekret, který přiděloval veřejné funkce jednotlivým jazykovým komunitám v závislosti na počtu jejich příslušníků. Proto se každých deset let koná sčítání, v němž se musí každý občan Jižního Tyrolska přihlásit k jedné jazykové skupině a své rozhodnutí může změnit až při příštím sčítání, což vyvolává velké problémy, zvláště v jazykově smíšených rodinách. Nespokojenost s celkovou situací dali najevo především Italové, kteří se začali obávat politického i ekonomického posilování německé jazykové komunity. Svůj nesouhlas projevovali především hlasováním pro Italské sociální hnutí (Movimento sociale italiano), které výrazné zisky zaznamenalo již v komunálních volbách 1985 a stalo se tak v Jižním Tyrolsku stranou s největší podporou italské populace. Zároveň došlo v roce 1978 a opět o osm let později k bombovým útokům na italské cíle, z SVP se odštěpila řada proudů nesouhlasících s politikou „balíčku“ a hnutí Schützen¹⁷ uspořádalo v roce 1984 slavnostní průvod, při němž neslo trnovou korunu na znamení utrpení a otevřeně volalo po právu na sebeurčení Jižního Tyrolska.

---

¹⁶ Tyto kompetence byly rozděleny na primární, kdy mohl region vydávat normy, které nesměly odporovat ústavě, základním právním principům státu, mezinárodním závazkům a hlavním směrnicím hospodářsko-sociálních reforem italské vlády, a na sekundární, jejichž výkonem nesměly být porušeny, vedle výše zmíněných, ani státní zákony

¹⁷ Südtiroler Schützenband (z něm. schützen – chránit, bránit) je spolek, který navazuje na středověké ozbrojené obránce samostatnosti korunní země Tyrolsko a dnes si klade jak politické, tak kulturní a sociální cíle. Zavazuje se mimo jiné i k ochraně práv německé a ladinské menšiny v Jižním Tyrolsku, prosazuje jejich nárok na sebeurčení a poklidné znovusjednocení Tyrolska v evropském kontextu. Má své příznivce jak v Itálii, tak v Rakousku i Bavorsku. Více viz <http://www.schuetzen.com/>.

Počátkem devadesátých let se projevila všeobecná vůle celý spor s konečnou platností vyřešit. Nový vůdce SVP Roland Riz, který po více než třiceti letech vystřídal Silvia Magnaga v čele strany, žádal jednak urychlené vyřízení dosud neprovedených opatření¹⁸, jednak zrušení všech ustanovení, která autonomii provincie doposud oklešťovala, a v neposlední řadě i mezinárodní ukotvení autonomie a žalovatelnost před internacionálními, právně relevantními instancemi. V lednu 1992 přijala vláda poslední ustanovení, které jí vypracovaly tzv. komise dvanácti a šesti, a 30. ledna téhož roku označil odstupující premiér Andreotti „balíček“ za splněný, aniž by se vyjádřil k otázce mezinárodních garancí. V průvodní nótě, kterou obdržel rakouský velvyslanec v Římě v dubnu 1992 a jež obsahovala seznam uskutečněných norem a opatření, byla potom explicitně zmíněna Pařížská smlouva, což bylo chápáno jako vyhovění požadavkům SVP.

Následovalo schválení prohlášení o ukončení sporu jednak na sjezdu SVP, jednak v tyrolském parlamentu i vládě a nakonec i v rakouské Národní radě. Ta se shodla na tom, že opatření „balíčku“ v podstatě představují naplnění Pařížské smlouvy, jejímž podepsáním se však Jižní Tyrolsko nikdy úplně nezřeklo vlastního práva na sebeurčení, a že Rakousko bude nadále plnit funkci garanta jihotyrolské autonomie a v případě nutnosti se obrátí na Mezinárodní soudní dvůr v Haagu. 19 června 1992 potom rakouský velvyslanec při OSN předal toto prohlášení generálnímu tajemníkovi OSN Butrus Butrus Ghálímu.

1. 2. VÝVOJ PO ROCE 1992

Události v devadesátých letech

Oficiálním ukončením sporu však všechny nesnáze sužující Jižní Tyrolsko nezanikly. Operativní kalendář předpokládal po ukončení sporu podpis italsko-rakouské smlouvy o přátelství. Za tímto účelem navštívil v lednu 1993 italský prezident Scalfaro Vídeň¹⁹, avšak došlo jen k podepsání rámcové dohody o přeshraniční spolupráci a k příslibu pravidelných ročních setkání předsedů vlád a ministrů zahraničních věcí. Jednání o smlouvě o přátelství

---

¹⁸ Šlo především o dvojjazyčnost policie a soudů, nové vytýčení senátních volebních obvodů a zřízení odvolacího soudu v Bolzanu.

¹⁹ Jednalo se tak o první návštěvu italské hlavy státu ve Vídni od roku 1882, kdy do hlavního města tehdejšího Rakousko-Uherska zavítal král Umberto I. Rakouský prezident Klestil návštěvu opětoval v listopadu 1994 v Římě.

ztroskotalo mimo jiné i na neochotě Itálie zrušit tzv. černé listiny²⁰. V dubnu 1993 následovalo zřízení osmičlenné Komise pro problémy provincie Bolzano, tzv. komise 137.

V září téhož roku obdržel nový italský premiér Ciampi šestnácti bodové memorandum od vedení SVP, které poukazovalo na nebezpečí, že autonomie zůstane jen prázdnou literou. Italská vláda proto povolila, aby Jižní Tyrolsko zastupoval ve výboru poslanecké sněmovny pro evropské regiony předseda jihotyrolské Rady provincie. Ústavní soud zamítl stížnost SVP proti čtyřprocentní klausuli plánované novým volebním zákonem pro vstup do parlamentu, která výrazně omezovala zastoupení menšin. Rakouský ministr zahraničních věcí Alois Mock o měsíc později prohlásil na Valném shromáždění OSN, že v povodí horní Adiže zůstává mnoho otázek otevřených a že s vývojem situace vyvstávají problémy nové.

Řada nových sporných bodů se objevila s březnem 1994, kdy se k moci dostala první vláda premiéra Silvia Berlusconiho, v níž zasedla i Národní aliance²¹. Ač nový vládní kabinet přislíbil plně respektovat jihotyrolskou autonomii, první konflikty vznikly v souvislosti s rozsáhlými škrty v provinčním rozpočtu a se jmenováním předsedy a nových, převážně proti autonomii naladěných členů do tzv. komise dvanácti a podkomise šesti. Poté, co na jaře 1996 zvítězila koalice levého středu a v čele nové vlády, příznivě nakloněné požadavkům menšin a větší autonomii, stanul Romano Prodi, došlo k mnoha pokrokům, především v oblasti školství a zaměstnanosti. V říjnu 1997 byla založena nestátní Svobodná universita v Bolzanu.

V říjnu 1994, poprvé od konce první světové války a tedy po 75 letech, se v Bolzanu sešly ke společnému zasedání legislativní orgány Jižního a severního Tyrolska (tj. rakouské spolkové země Tyrolsko) a deklarovaly svůj záměr spolupracovat na projektu euroregionu Tyrolsko, k němuž se posléze připojil i předseda Rady provincie Trident. O rok později vzniklo společné zastoupení těchto dvou italských provincií a rakouské spolkové země v Bruselu. S rozšířením Evropské unie o Rakousko 1. ledna 1995 se otevřela cesta novým možnostem přeshraniční regionální spolupráce a na přelomu let 1997 a 1998 vstoupila v platnost schengenská dohoda, jež s sebou přinesla zrušení hraničních kontrol i v Brennerském průsmyku.

---

²⁰ Listiny obsahovaly jména rakouských občanů, kteří byli v Itálii trestně stíháni anebo odsouzeni v souvislosti s jihotyrolskými teroristickými akcemi v 60. a 70. letech. Čtyři z nich byli v roce 1998 omilostněni.

²¹Národní aliance vznikla reorganizací Italského sociálního hnutí, jenž personálně i ideově navazovalo na Mussoliniho režim. Její účast ve vládě vyvolávala obavy většiny německé jazykové komunity.

V souvislosti s plánovanou změnou ústavy přednesli zástupci SVP v tzv. bicamerale²² návrh na zrušení regionu Tridentsko-Horní Adiže, jenž se v jejich očích stal zbytečným, a na ustavení „federálního regionu Horní Adiže“²³, který by získal rozsáhlejší autonomii a více kompetencí. Tento projekt vyvolal odpor především zelených a nacionalistické pravice. Redefinici funkcí regionu a jejich možné delegování na nižší úroveň předpokládal i program samotné Rady regionu Tridentsko-Horní Adiže z května roku 1999. Koncem 90. let získala provincie Bolzano další kompetence v oblasti distribuce elektrické energie, regulace vodních toků, převodu nemovitostí a správy uměleckých památek a silnic.

Velmi diskutovanou otázkou se stala tzv. imerze, tedy částečné vyučování v němčině na italských školách. Prosazovali ji především italští rodiče, aby si tak jejich děti mohli dokonale osvojit němčinu a neocitali se nadále ve znevýhodněné pozici vůči dětem z německy hovořící komunity, zcela bilingvním. SVP naopak toto opatření chápala jako počátek konce německé kulturní identity a snažila se mu zabránit. Už od svého postavení ve dvacátých letech vyvolával bouřlivé emoce fašistický Památník vítězství v Bolzanu, který navrhl sám Mussolini a jenž měl nejen symbolizovat vítězství nad nepřítelem na druhé straně Alp, ale také připomínat italianizaci povodí horní Adiže. Po roce 1945 nebyl zničen a dodnes k němu italští nacionalisté chodí klást věnce.

Ústavní reformy v novém tisíciletí

V únoru 2001 vstoupil v platnost zásadní ústavní zákon č. 2/2001, který přehodnotil roli provincií v rámci regionu Tridentsko-Horní Adiže. Zatímco dříve platilo, že region byl rozdělen na dvě provincie, s touto reformou se provincie staly nosnými sloupy, které tvoří dohromady region. Došlo k přepsání třetiny opatření obsažených ve druhém autonomním statutu, takže se jedná o nejrozsáhlejší změnu od roku 1972 a někdy se hovoří o tzv. třetím autonomním statutu. V Radě regionu nově zasedají členové rad obou provincií a nikoliv už radní volení ve speciálních regionálních volbách. Každá z provincií sama rozhoduje o formě vlády, a tedy i o volebním systému provinčních voleb a římský parlament může nadále měnit Statut autonomie pouze po konzultaci s provinciemi a nikoliv už regionem. Změnu Statutu navíc již neinicuje region, jako tomu bylo dříve, ale jednotlivé provincie, region může s návrhem vyjádřit jen souhlas. Reforma výrazně posiluje i postavení Ladinů. Získávají dva

---

²² Označení pro společnou komisi obou komor italského parlamentu pro reformu ústavy.

²³ *Manuale dell'Alto Adige*, Giunta della Provincia autonoma di Bolzano, Bolzano 2006, str. 45

reprezentanty v regionální radě, vlastní volební obvod v Tridentsku a mohou kooptovat svého zástupce do výborů provincií bez ohledu na vlastní populační sílu.

Ústavní zákon o federalismu č. 3/2001, schválený v referendu a vstoupivší v platnost v listopadu 2001, znamenal výraznou změnu vztahů mezi státem, regiony, provinciemi a obcemi a nadále rozšířil kompetence provincií Bolzano a Trident. Pojem Südtirol se stal součástí názvu celého regionu, který se dnes oficiálně nazývá „Trentino-Alto Adige/Südtirol“. Regionální a provinční zákony vstupují nově v platnost ihned, aniž by podléhaly předběžnému přezkoumání ze strany vlády. Na druhou stranu posílily i obce, nad nimiž již nemohou regiony a provincie vykonávat tak přísnou kontrolu.

Že situace v Jižním Tyrolsku neustále budí bouřlivé emoce, a to i na mezinárodním poli, se ukázalo v lednu letošního roku, kdy starostové sto třinácti ze sto šestnácti jihotyrolských obcí předložili petici rakouským zákonodárcům, v níž žádali zahrnutí závazku, že se Rakousko vždy bude zasazovat za práva německy hovořící komunity v Jižním Tyrolsku, do rakouské ústavy. Tento požadavek se neobjevil poprvé. Už v roce 2005 jej vznesl předseda Národní rady Andreas Khol, sám pocházející z Tyrolska. Petice vyvolala pobouření italské vlády, která zaručení autonomie Horní Adiže považuje za svou vnitřní záležitost.

2. PROVINCIE BOLZANO

2. 1. JIHOTYROLSKÉ OBYVATELSTVO A VZÁJEMNÉ SOUŽITÍ

Význam etnicity, proporční klíč a sčítání lidu v Jižním Tyrolsku

Dnes se již označení sudtirolese/Südtiroler běžně vztahuje na kteréhokoliv obyvatele Jižního Tyrolska, avšak až do 80. let 20. století neslo jednoznačně etnickou konotaci a poukazovalo na německy mluvící menšinu. I přes tento posun si v Jižním Tyrolsku ponechává zásadní význam etnická příslušnost k jedné ze tří nejpočetnějších skupin, italské, německé a ladinské, které v mnoha ohledech tvoří uzavřené komunity a jejichž populační síla slouží jako klíč pro rozdělování většiny financí a funkcí v rámci provincie. Soužití jazykových skupin upravuje Pařížská smlouva a druhý autonomní statut, jehož druhý článek garantuje všem jazykovým skupinám rovná práva a ochranu jejich etnických a kulturních charakteristik.

Nepřekvapí proto, že rozhodující roli hraje sčítání lidu, které probíhá každých deset let a které etnickou separaci ještě posiluje. V principu se však o klasický census nejedná, neboť při něm dochází k porušování základních pravidel jakéhokoliv sčítání, totiž anonymity a zásady, že z uvedených údajů pro sčítaného nebudou vyplývat žádné závazné důsledky.²⁴ Bez prohlášení příslušnosti k jednomu ze tří etnik se však může stát, že obyvatel Jižního Tyrolska ztratí pasivní volební právo²⁵, nemůže se ucházet o řadu pracovních míst, nemůže získat tzv. *patentino* (osvědčení o bilingvismu) nebo čerpat příspěvek na bydlení a některé další sociální dávky. Nezřídka se lze setkat i s oportunistickou volbou etnické příslušnosti na základě příležitostí, které členství v dané komunitě aktuálně nabízí.

Ještě v roce 1971 probíhalo sčítání anonymně, pouze za účelem sběru statistických dat. V souvislosti s aplikací tzv. balíčku však bylo rozhodnuto o uplatnění proporčního kritéria v téměř všech oblastech veřejného života²⁶ a sčítání v roce 1981 již zavádělo závazné

²⁴ Giovanetti, P., *Un censimento etnico in Italia*, il Mulino, květen/červen 2001, č. 3, str. 464

²⁵ V roce 1995 proto nemohl kandidovat Alex Langer do úřadu bolzanského starosty. Kasační soud toto opatření později zpětně zrušil. Langer otevřeně vyzýval k bojkotu prohlášení o příslušnosti k určité jazykové skupině, které přirovnával k tzv. *opzioni* v roce 1939. Viz Nolet, C., *La provincia difficile. Cronache politiche altoatesine (1991-2000)*, Raetia, Bolzano 2001, str. 145-146 nebo

<http://www.itcbz.it/didattica/archivio/trilinguismo/prefazione.htm>

²⁶ První autonomní statut chápal proporční kritérium jen jako nápravný a přechodný mechanismus, jak spravedlivěji rozdělit funkce v administrativě.

přihlášení se k jedné ze tří etnických skupin, které smělo být změněno až při příštím censu za deset let. Toto rozhodnutí způsobilo řadu komplikací především v jazykově smíšených rodinách, které dnes tvoří 15% zdejší populace, a vyvolalo mnoho nesouhlasných reakcí a iniciativ.²⁷ O deset let později proto jihotyrolští občané získali možnost přihlásit se i ke čtvrté, tzv. smíšené skupině, povinnost připojit se, ale nikoliv už přihlásit se k některé ze tří oficiálních komunit však zůstala zachována za účelem stanovení proporčního klíče, na základě kterého se přidělují dotace na školství, kulturu a sociální zabezpečení každé etnické skupiny zvlášť.

Od roku 1997 platí rozdělování pozic podle proporčního klíče i v rámci privatizovaných podniků, jako např. pošt nebo železnice. Používá se ale tzv. měkká aplikace, která umožňuje do jisté míry obsadit volná místa, o která se neuchází žádný kandidát etnika, kterému je tato funkce vyhrazena, zájemcem z jiné jazykové skupiny. Tato aplikace se postupně začíná prosazovat i ve státních podnicích.²⁸ V posledních letech se začíná opouštět rigidní uplatňování proporčního klíče, například při přidělování sociálních bytů postavených z veřejných financí se bere v potaz i početní hledisko, což znamená, že se přihlíží k tomu, která jazyková komunita se, co se bydlení týče, nachází v největší nouzi a ze které vzešlo nejvíce žádostí o nabízené byty. Mnozí autoři to chápou jako pozitivní krok správným směrem, kdy větší důraz bude kladen na práva jednotlivců a nikoliv už skupin.²⁹

Poslední census z října roku 2001 ukázal, že v provincii žije 462 999 obyvatel. K německé jazykové komunitě se přihlásilo 69,15% sčítaných, k italské 26,47% a k ladinské 4,37%. Oproti toku 1991 tak posílilo procentuální zastoupení německého (v roce 1991 67,99%) a mírně i ladinského etnika (v roce 1991 4,36%), poklesl naopak podíl Italů v provincii (v roce 1991 27,65%).

Charakteristika jednotlivých komunit

a) německy hovořící komunita³⁰

Německy mluvící etnikum zastávalo vždy v povodí horní Adige majoritní pozici. Před první světovou válkou čítalo 235 000 obyvatel a neustále posilovalo. Zlom nastal s tzv. opzioni v roce 1939, kdy se pro odchod rozhodlo 212 000 Němců, teritorium ale skutečně

²⁷ Např. Nová levica Alexe Langer, Výbor proti „opcím 1981“ nebo Asociace jazykově smíšených rodin.

²⁸ <http://www.provincia.bz.it/aprov/alto-adige/censimento.htm>

²⁹ Luvera, cit. dílo, str. 70

³⁰ Více k vývoji německy hovořícího etnika v 2. kapitole

opustilo jen 73 000 z nich. Zatímco v 50. letech nastává příliv Italů, podíl německy hovořících klesá a tento trend se obrací až počátkem 70. let. V současnosti se jejich počet pohybuje těsně pod hranicí 300 000 a jejich procentuální podíl, vzhledem k poklesu italské populace, mírně roste. Na většině území se jejich podíl blíží 90%, výjimku tvoří jen oblasti s vysokou koncentrací Ladinů nebo Italů. Dominují i ve městech Brixen, Brunico nebo Merano. Věnují se převážně zemědělství, drobnému průmyslu, řemeslu a turismu.

b) italsky hovořící komunita

Bolzano představuje jedinou italskou provincii, kde se Italové nacházejí v menšině. Při sčítání se 116 000 obyvatel provincie označilo za Italy, což představuje 26,5% zdejší populace (oproti 69,2%, které tvoří německé etnikum). Italská komunita se tak již od šedesátých let ocitá na sestupu, což souvisí dílem s tím, že mnozí z jejich příslušníků provincii opouštějí, a dílem s tím, že děti z jazykově smíšených rodin častěji volí příslušnost k německému etniku. Koncentruje se především na jihu provincie, v Bolzanu a jeho okolí. Z celkově 116 obcí provincie disponuje nadpoloviční většinou jen v 5 z nich (Bolzano, Laives, Bronzolo, Vadena a Salorno). V Bolzanu získalo převahu již ve 30. letech minulého století a dnes zde tvoří téměř tři čtvrtiny obyvatel.

Italskou populaci nelze rozhodně označit za jednotnou a zakořeněnou v provincii. Z velké části jde o přistěhovalce, kteří se v oblasti usadili teprve nedávno, navíc pocházejí z různých koutů Itálie a hovoří odlišnými dialekty, proto se jim nikdy nepodařilo vtisknout jednotnou specifickou identitu celé oblasti. Jedná se především o velkoobchodníky a živnostníky.

Před první světovou válkou nesídlilo na území provincie více než 7 400 Italů, tedy necelá 3% veškeré populace. Do povodí horní Adiže přicházeli až následně ve třech vlnách. Ty první přilákala kolonizace plánovaná fašistickým režimem převážně z Benátska, Tridentska, Friulska a Lombardie. Po druhé světové válce v souvislosti s tzv. politikou 51% přicházeli další především z Julských Alp, Dalmacie, a Tridentska. Poslední, nejslabší vlnu potom představovali přistěhovalci za zaměstnáním ve státním aparátu. Mnozí z nich se po ukončení pracovního poměru vrátili do rodných měst. Nejvyššího procentuálního zastoupení v provincii, a to 34,3%, dosáhli ve sčítání 1961. Poté začal jejich podíl na populaci klesat.

Vztah italské komunity k autonomii se vyvíjel ve třech fázích. Do přijetí balíčku v roce 1969 převládala z jejich strany lhostejnost. Chovali se v podstatě jako *gastarbeiteri*³¹, kteří neusilovali o to, seznámit se blíže s teritoriem, jeho tradicemi a historií, nesnažili se porozumět německy ani zapustit kořeny. Vystupovali často nadřazeně a až do přijetí „balíčku“ zastávali nejvyšší posty jak v administrativě, tak v armádě.

Druhý autonomní statut chápali jako jednostranný zdroj privilegií pro německou jazykovou komunitu, zaujali k němu odstup, který postupně přešel v rezistenci a radikální odpor. V této situaci se ocitli naprosto nepřipravení, nacházejí se obzvláště v nevýhodě vůči zcela bilingvní německy hovořící populaci. Nedisponovali žádnou kulturní, ani politickou elitou, volili celou řadu drobných stran, které nemohly čelit dominanci SVP. Působili převážně jako zaměstnanci v továrnách a státním aparátu a s úpadkem velkého průmyslu a s uvolňováním míst pro německé úředníky tak, aby bylo dosaženo adekvátního proporčního zastoupení, často přišli o své posty. Od 80. let se tak mezi italsky hovořícím obyvatelstvem objevil sklon považovat se za oběť a rozšířil se pocit, že je stát i region nechal odkázané sami na sebe. Nespokojenost neustále narůstala a projevila se např. volebními úspěchy Italského sociálního hnutí. Tato strana zpochybňovala normy „balíčku“ a hlasy v její prospěch bývají interpretovány jako protest proti autonomii.³²

Někteří z nich změnili názor v souvislosti s krizí celoitalské stranické soustavy a rozsáhlou korupcí První italské republiky, jež se jihotyrolské politické scéně téměř vyhnula, a více si začali cenit stability autonomního systému. Vedle blahobytu zajištěného bohatým rozpočtem mohli počítat s mnoha jistými pracovními posty, o které se Italové z jiných regionů vzhledem k vlastní neznalosti němčiny nemohli ucházet. Důkazem tohoto obratu budiž pokles hlasů odevzdaných Italskému sociálnímu hnutí v parlamentních volbách 1992.

V podstatě se jihotyrolským Italům nabízejí tři cesty, po kterých se mohou vydat.³³ Buď se ještě více přikloní k nacionalistické pravici a odmítnou jakoukoliv spolupráci s německy hovořící komunitou. Nebo se germanizují, opovrhnu vlastní jazykem a kulturou a zaujmou netolerantní stanovisko vůči zbytku Itálie. Tu nejvíce žádoucí alternativu pak představuje plná integrace, kterou nelze zaměňovat za asimilaci. Zdejší Italové se musejí začít zajímat o lokální dějiny, kulturu i německý jazyk. Pouhou koexistencí musí nahradit chtěné soužití.

---

³¹ Giovanetti, P., *Alto Adige, il disagio di essere italiani*, il Mulino, září/říjen 1998, č.5, str. 894

³² Luvera, cit. dílo, str. 64

³³ Giovanetti, *Alto Adige, il disagio*, str. 896

c) ladinsky hovořící komunita

Ladinové tvoří nejstarší a třetí nejpočetnější jazykovou komunitu v Jižním Tyrolsku. V samotné provincii Bolzano při sčítání v roce 2001 se 18 736 obyvatel přihlásilo k této jazykové skupině, což představuje 4,4% celkové populace provincie. Jejich jazyk, ladinština, náleží do rétorománské jazykové rodiny a v jejím rámci má nejbliže k friulštině. Spisovná forma ladinštiny nebyla doposud kodifikována.

Jde o asi 30 000 příslušníků románského etnika sídlícího v několika údolích horského masívu Sella v Dolomitech, v oblasti nazývané Ladinia na pomezí provincií Trident, Bolzano a Belluno. Drobné ladinské enklávy nalezneme v provincii Trident podél řeky Noce a v provincii Belluno v okolí obce Comelico při hranici s Rakouskem. V průběhu dějin docházelo k jejich postupnému pohlcování ze strany dvou silnějších komunit, německý vliv byl patrný především ve Val di Badia (Gadertal) a Val Gardena (ladinsky Val Gherdëina, německy Grödnertal), italský potom ve Val di Fassa (součást provincie Trident). Ladinia dnes ekonomicky těží především z turismu.

Ladiny pojí podobný osud s německým jihotyrolským obyvatelstvem. V roce 1919 si přáli zůstat součástí Rakouska, neboť habsburská dynastie se k nim vždy chovala tolerantně. Ač po první světové válce nečítali více než 15 000 jedinců, stali se i oni terčem fašistického režimu, který považoval jejich jazyk za pouhý dialekt italštiny a zakázal používat pojmy „ladinský“ a „ladinština“. Ve snaze urychlit jejich asimilaci došlo k administrativnímu rozdělení Ladinie mezi tři provincie, Bolzano, Trident a Belluno. Asi 2 000 Ladinů v roce 1939 v souvislosti s tzv. opzioni opustilo Jižní Tyrolsko a přesídlilo do Říše. Dohoda De Gasperi-Gruber na práva a ochranu Ladinů pozapomněla, což napravil až druhý autonomní statut, a postavení této komunity výrazně posílil ještě ústavní zákon z února 2001. To však neplatí pro provincie Trident a Belluno.

První náznaky ladinského národního povědomí se objevily v 50. letech. Centrem řady kulturních organizací, které poté zaštitila Všeobecná unie Ladinů z Dolomit, se stala obec Ortise (ladinsky Urtijëi, německy St. Ulrich) v údolí Val Gardena a symbolem ladinská vlajka (alpská protěž na bílém, modrém a zeleném pozadí). Ladinští voliči se začali odklánět od SVP ve prospěch ladinských etnických stran (strana Ladins vznikla v roce 1992) a získali ladinské reprezentanty jak v radách provincií Trident a Bolzano, tak i v římském parlamentu. Užšímu sepětí a konsolidaci však dodnes brání rozptýlenost osídlení v několika navzájem oddělených údolích, především v údolích Val Gardena a Val Badia.

Jihotyrolské soužití a pojetí autonomie

Všechny tři etnické skupiny sužuje „komplex minority“. I italské etnikum se v provincii cítí jako menšina menšiny³⁴. V podstatě se hovoří o soužití snášeném, ale nikoli zúčastněném.³⁵

Samotnou autonomii lze chápat dvojím způsobem³⁶. Historický neboli etnický pohled ji ospravedlňuje jako odškodnění za utrpení způsobené fašismem a interpretuje ji jako ochranu před jakoukoliv vnější infiltrací a záruku zachování specifických etnických a kulturních rysů. Rozdělení mocenských pozic podle etnického klíče a vlastní samosprávu každé skupiny spatřuje jako prostředek zajišťující klidné soužití. Naopak autonomistické neboli teritoriální pojetí vidí samosprávu celého teritoria jako dobro samo o sobě, nebrání jejímu vývoji ani upuštění od některých, již překonaných statutárních opatření. Přihlášení se k jedné z etnických skupin chápe jako dobrovolné a svobodné rozhodnutí, které není možné prohlásit za chybné nebo neodpovídající skutečnosti.

Vzeme-li v potaz tuto dvojí koncepci, ukazuje se v Jižním Tyrolsku, že autonomie etnická, kterou zastává např. SVP nebo Ústavní soud a pro kterou je etnická skupina důležitější než jedinec, neustále dominuje³⁷. Již v samotné Dohodě De Gasperi–Gruber byla autonomní legislativní moc přiznána populacím a nikoliv teritoriu. Vlivem evropských institucí, jež kladou důraz na substátní celky, se však postupně začíná prosazovat i teritoriální pojetí.³⁸

Ochrana jazykových minorit

Článek 56 Statutu autonomie z roku 1948 předvídá jako ochranu proti schválení návrhu zákona, který by mohl ohrozit zachování etnické a kulturní identity nebo rovnost práv jednotlivých skupin, možnost odděleného hlasování reprezentantů jednotlivých komunit. Pokud by žádosti po odděleném hlasování nebylo vyhověno nebo pokud by došlo k odhlasování návrhu i přesto, že dvě třetiny jedné etnické komunity hlasovaly proti, může

---

³⁴ Turato, F., *Il Trentino-Alto Adige*, in: Diamanti, I. (ed.), *Idee del Nordest. Mappe, rappresentazioni, progetti*, Edizioni della Fondazione Giovanni Agnelli, Torino 1998, str. 92

³⁵ Convivenza sopportata a convivenza partecipata. Viz Turato, cit. dílo, str. 91

³⁶ Palermo, F., *L'Alto Adige fra tutela dell'etnia e governo del territorio*, il Mulino, červenec/srpen 1999, č. 4, str. 674-675

³⁷ Giovanetti, P., *Un censimento etnico in Italia*, il Mulino, květen/červen 2001, č. 3, str. 466

³⁸ Palermo, cit. dílo, str. 676-682

skupina, která se cítí zákonem poškozena, napadnout platnost zákona před Ústavním soudem. Od roku 1972, kdy toto opatření vstoupilo v platnost, nebyl článek 56 Statutu nikdy použit.

Zatímco Statut autonomie z roku 1948 nepřipouštěl v provincii jinou úřední řeč než italštinu, druhý autonomní statut již zrovnoprávňoval němčinu s italštinou v roli úředních jazyků. Samotný dekret stavějící oba jazyky na stejnou úroveň ve veřejném styku, u soudů a policie byl vydán až v roce 1989 a vstoupil v platnost o čtyři roky později, neboť především v otázce soudních řízení probíhala dlouhá debata ohledně toho, jak předejít jazykovým nedorozuměním a zbytečným průtahům. Povinnost bilingvismu ve styku navenek se od roku 1994 vztahuje i na poskytovatele veřejných služeb v provincii, jako např. na pojišťovny, notáře nebo privatizované společnosti. Úřady však mohou samy rozhodnout, jaký jazyk budou používat pro svou vnitřní komunikaci. Dvojjazyčnost prokazují uchazeči o zaměstnání tzv. patentinem, tedy osvědčením o vykonání speciální zkoušky.

Od roku 1989 smějí Ladinové používat svého mateřského jazyka ve výše zmíněných oblastech v obcích na území provincie, v nichž početně dominují. Mimo tyto obce si smějí vybrat, zda preferují němčinu nebo italštinu. V provincii Bolzano dnes existují školy, kde výuka probíhá v ladinštině a vede ji rodilý mluvčí, žáci se však povinně musejí už na základní škole učit italsky i německy.

V Itálii se setkáme s dvěma hlavními systémy na ochranu jazykových minorit.³⁹ Jazykový separatismus, charakteristický pro provincie Bolzano, Terst nebo Gorizia a prosazovaný vždy ze strany SVP, předpokládá oddělený školský systém jednotlivých jazykových skupin. Úplný bilingvismus, používaný např. ve Valle D'Aosta, zachovává jednotný školský systém a rovnoměrnou výuku v obou jazycích. Blíží se mu model jazykové imerze, kdy část výuky vede rodilý mluvčí v nemateřském jazyce žáků. Nejde tedy jen o vyučování němčiny, ale o vyučování v němčině. Této variantě se vždy bránila SVP.⁴⁰

---

³⁹ Turato, cit dílo, str. 92

⁴⁰ Viz I. část, str. 28

2. 2. FUNKCE REGIONU A PROVINCIE A EKONOMICKÁ SITUACE

Region Tridentsko-Horní Adiže

Region Tridentsko-Horní Adiže patří mezi pět autonomních italských regionů zřízených po druhé světové válce, jejichž ustavení ospravedlňovala jejich specifická geografická poloha nebo historické zdůvodnění. V souvislosti s druhým autonomním statutem a s konstitučními zákony z roku 2001 (č. 2 a 3/2001) pozbyl řadu ze svých pravomocí, stanovených Statutem a rozdělených mezi primární a sekundární, ve prospěch provincií Trident a Bolzano, které tvoří jeho základní stavební kameny. V regionu žije více než 950 000 obyvatel, kteří jsou rozděleni téměř rovnocenně mezi obě provincie, s mírnou převahou Tridenta (483 000 obyvatel).

Rada regionu, Výbor regionu a předseda Výboru regionu představují hlavní regionální orgány. Radu regionu dnes tvoří 70 radních, jedná se o všech 35 radních provincie Bolzano a 35 provincie Trident. Před únorem 2001 probíhaly regionální volby, na jejichž základě došlo k rozdělení mandátů v Radě regionu. Zároveň však takto zvolení radní zasedali i v jedné z rad provincií, a to vždy podle toho, na území které provincie se nacházel jejich volební obvod pro regionální volby. Ústavní zákon č. 2/2001, který vstoupil v platnost v únoru 2001, regionální volby zrušil a členy Rady regionu se tak automaticky stávají radní obou rad provincií vzeší z nově zavedených provinčních voleb. Tento zákon potom dále vymezil speciální volební obvod pro komunitu Ladinů v Tridentu, takže společně s ladinským radním za provincii Bolzano má tato jazyková skupina zajištěny dva členy v Radě provincie.

Rada první polovinu svého pětiletého funkčního období zasedá v Bolzanu a druhou polovinu v Tridentu. Prvních třicet měsíců stojí v čele Rady německy hovořící předseda a italský místopředseda, zbývajících třicet měsíců pochází naopak předseda z italské jazykové komunity, zatímco místopředseda z té německé. Až do roku 1968 trvalo funkční období Rady jen čtyři roky. Současná třináctá legislatura Rady regionu zasedá od února 2004 a její složení vychází z prvních provinčních voleb konaných v říjnu 2003.

Výbor regionu sestává z předsedy, dvou místopředsedů a několika asesorů, které volí Rada regionu ze svého středu. Jeden z místopředsedů musí být italsky, druhý německy mluvící. Třetí autonomní statut přislíbujíc jednoho člena v předsednictvu Výboru i ladinské komunitě, a to bez ohledu na její relativní početní slabost. Výboru přísluší realizovat zákony a normy schválené Radou regionu, spravovat záležitosti týkající se regionu a přidělovat úkoly jemu

podřízeným regionálním úřadům. Předseda Výboru regionů přiděluje resorty jednotlivým asesorům, svolává zasedání Výboru, předsedá jim a zastupuje region navenek.

Mnozí jihotyrolští politici dnes považují instituci regionu za prázdnou a přimlouvají se za její zrušení.⁴¹ Např. návrh ústavního zákona dvou poslanců SVP Bruggera a Zellera z roku 1996 předpokládal federalizaci po německém vzoru a ústavu belgického stříhu. Provincie Trident a Bolzano by se staly samostatnými regiony a směly by libovolně upravovat práva jazykových skupin a vztahy mezi nimi.⁴² Tento návrh však vyvolal značné pobouření stran zastupujících italskou jihotyrolskou komunitu i Tyrolsko tridentské autonomistické strany.

Provincie Bolzano

V provincii Bolzano vykonává hlavní legislativní funkci Rada provincie a funkci exekutivní Výbor provincie v čele s předsedou. Mezi hlavní úlohy Rady provincie patří vydávat zákony v oblastech svěřených provincii ze strany státu, zvolit Výbor provincie a dohlížet na jeho činnost. Rada sestává z 35 radních zvolených na pětileté funkční období, nový volební zákon z roku 2001 garantuje zvolení alespoň jednoho reprezentanta ladinské komunity.⁴³ Členové Rady provincie působí současně v Radě regionu Tridentsko-Horní Adiže jako zástupci provincie Bolzano. První polovinu legislativy náleží post předsedy Rady německé a funkce místopředsedy italské jazykové skupině, v druhé polovině funkčního období si tyto dvě komunity funkce předsedy a místopředsedy vymění. Pozměněný autonomní statut dále stanovil právo Ladinů vysílat svého zástupce i do Předsednické kanceláře Rady.

Složení současné, třinácté Rady odpovídá posledním provinčním volbám, které se konaly 26. října 2003. Ziskem 55,6% hlasů si SVP zajistila nadpoloviční většinu, tedy 21 mandátů. Tři mandáty obdržela Národní aliance, po dvou potom Zelená frakce, Unie pro Jižní Tyrolsko a Svobodní Jižního Tyrolska. Jedno křeslo získaly Autonomistická unie, Forza Italia, Unitalia a uskupení Společně vlevo – Mír a spravedlnost. Celkově tak v Radě zasedá 27 zástupců německy, 7 italsky a 1 (zvolený za SVP) ladinsky hovořící komunity.

---

⁴¹ Turato, cit. dílo, str. 100

⁴² Turato, cit. dílo, str. 132 nebo Nolet, cit. dílo, str. 183-184

⁴³ Více viz 4. kapitola, oddíl Provinční volby.

Výbor provincie zajišťuje realizaci zákonů přijatých Radou provincie. Dále iniciuje zákony, které předkládá Radě provincie ke schválení, dohlíží na činnost obcí a pověřuje jemu podřízené orgány výkonem určitých funkcí. Sestává z předsedy, dvou místopředsedů (jeden italsky a jeden německy hovořící) a dalších asesorů. Jeho členy volí Rada provincie v tajném hlasování ze svého středu tak, aby složení Výboru z etnického hlediska odráželo složení Rady provincie. Počet asesorů není pevně dán a přizpůsobuje se aktuálním potřebám.

Díky tzv. třetímu autonomnímu statutu může provincie sama rozhodovat o formě vlády na svém území, a tedy i např. o přímé volbě předsedy Výboru⁴⁴. Nově je umožněno kooptovat ladinského reprezentanta do Výboru provincie bez ohledu na proporční sílu jeho komunity a jmenovat do Výboru i členy, kteří nezasedají v Radě provincie, pokud s tím souhlasí dvě třetiny Rady. Výbor dnes tvoří devět asesorů za SVP (z nich jeden Ladin), jeden za Autonomistickou unii a jeden za uskupení Společně vlevo – Mír a spravedlnost.

Předseda Výboru stanovuje základní programové linie provincie a přiděluje kompetence jednotlivým asesorům. Svolává zasedání Výboru a předsedá jim, vyhlašuje provinční zákony a zastupuje provincii vždy, když celoitalská vláda projednává záležitosti týkající se Jižního Tyrolska. Již několik funkčních období předsedá Výboru Luis Durnwalder, německy hovořící člen strany SVP.

Rozdělení kompetencí

Provincie Trident a Bolzano neustále získávají skrze prováděcí normy další legislativní a administrativní kompetence, které dříve náležely regionu nebo státu, a často vykonávají funkce, které ve federacích plní jednotlivé státy. Volby do Rady provincie tak mnozí považují za důležitější nejen než volby regionální, ale i celostátní.⁴⁵ Římské vládě tak zůstala na starost především obrana, zahraniční a měnová politika, soudy, státní zastupitelství a sociální zabezpečení. Region dnes již v podstatě dohlíží jen na obchodní komory a družstva, na vedení katastrálních knih, na protipožární služby a na zdravotní a nemocniční zařízení. Provincie dnes mají výhradní pravomoc v oblasti ekonomie, životního prostředí, správy lesů a vodních

---

⁴⁴ Toto ustanovení umožňuje, aby se v provincii Bolzano z důvodu ochrany minoritních práv nadále používal proporční volební systém, zatímco provincie Trident mohla přijmout proporční volební systém s většinovou prímí a přímou volbou předsedy Rady tak, aby se zabránilo další fragmentaci tridentské stranické soustavy.

⁴⁵ Giovanetti, P., *Trent'anni di "devolution": l'esperienza del Trentino-Alto Adige*, il Mulino, květen/červen 2004, č. 3, str. 438

toků, kulturních památek, silnic a železnic. Se státem se potom dělí o organizaci zdravotnictví, školství a veřejného pořádku.

Mezi hlavní primární kompetence⁴⁶ provincie patří dále toponomastika (musí však zůstat zachována dvojjazyčnost názvů), urbanismus, péče o historické, kulturní a lidové dědictví, uchování tradičního hospodářství a řemesla, knihovny, galerie, muzea, ochrana životního prostředí, turismus, bytová politika, veletrhy, doly, lov a rybolov, komunikace a veřejná doprava, zemědělství, lesnictví, mateřské školy, výstavba škol a profesní vzdělání. Sekundární kompetence potom zahrnují místní policii, základní a středoškolské vzdělání, obchod, růst průmyslové výroby, hygienu, zdravotnictví, sportovní aktivity a využití veřejných vod.

Ekonomická situace v provincii

Provincie Bolzano patří k těm nejbohatším v celé Itálii, svým příjmem pro capite se řadí hned za Lombardii a Emiliu-Romagnu a předběhla rakouské spolkové země Voralberg a Tyrolsko. Nezaměstnanost se dlouhodobě udržuje pod hranicí 3% a hrubý domácí produkt roste. Její rozpočet se pohybuje okolo 4 000 milionů Eur ročně. Stát jí dává k dispozici téměř 95% příjmů z daní, které se vyberou na území provincie, navíc ročně utratí dalších asi 500 milionů Eur za jím přímo spravované oblasti. Provincie tak v podstatě ze státní kasy dostává více, než do ní přispívá, a nepodílí se tak na splácení státního dluhu nebo nepřispívá na rozvoj zaostalého jihu země.⁴⁷

Ekonomický úspěch Jižního Tyrolska souvisí s tím, že se podařilo zachovat tradiční zemědělství a zároveň se zde uchytil drobný a střední průmysl a turismus. Průmysl je rozset po celém území, což umožnilo místním obyvatelům zůstat v údolích a nemuset odejít za prací do měst. Provincie se však v mnohém uzavírá sama do sebe a nekomunikuje příliš s okolím. To je dáno i velmi obtížnou situací nově příchozích, neboť se o řadu postů mohou ucházet jen bilingvní kandidáti a volební právo pro provinční volby může získat jen ten, kdo v provincii pobývá alespoň čtyři roky⁴⁸.

Ve snaze vyhnout se potenciálním stížnostem ze strany německé komunity i Vídně se římské vlády pokoušejí co nejméně snižovat rozpočet provincie, a to i v případě, že prosazují

---

⁴⁶ Rozlišení primárních a sekundárních provincií viz pozn. 16

⁴⁷ Giovanetti, *Trent'anni*, str. 436

⁴⁸ Luvera, cit dílo, str. 72

co nejradikálnější škrtů v celostátním rozpočtu.⁴⁹ Veřejné výdaje v provincii tak dosahují obrovských výší, oproti celoitalskému průměru se v přepočtu na jednoho obyvatele rovnají trojnásobku. Rozrůstá se především byrokratický aparát, podniky čerpají dotace z rozpočtu a jsou daleko méně motivovány zvyšovat svoji produktivitu a konkurenceschopnost. Objevují se tak hlasy obviňující provincii z centralismu a přílišné kontroly občanské společnosti a volající po aplikaci principu subsidiarity, který by přenesl některé kompetence na nižší úroveň, např. obcí. Kritizují i vliv lobby a nátlakových skupin na členy Rady provincie. Někteří autoři se domnívají, že právě díky bohatství a veřejným dotacím v provincii ještě nevypukly etnické spory a vzájemné útoky.⁵⁰

---

⁴⁹ Viz rozsáhlé škrtů v rozpočtu provincie na rok 1995, od nichž poslanecká sněmovna pod tlakem upustila. Více Nolet, cit. dílo, str. 123-124 nebo Luvera, cit. dílo, str. 74

⁵⁰ Giovanetti, *Un censimento*, str. 465

3. STRANY PŮSOBÍCÍ V PROVINCI BOLTANO

V Jižním Tyrolsku se setkáme jak s lokálními odnožemi celoitalských stran, tak se stranami, které působí jen na území provincie a v celostátním měřítku získávají zanedbatelné procento hlasů. Výjimkou není ani vliv rakouské politické scény a přímý odkaz na některé její strany.

Minimálně do konce 80. let platilo, že příslušníci italské a německé jazykové komunity podporovali výhradně své etnické strany (Ladinové volili převážně strany německy hovořícího obyvatelstva), jednotlivá politická uskupení se ucházela primárně buď o přízeň německy nebo italsky hovořících voličů a počet těch, kteří hlasovali pro stranu reprezentující druhou jazykovou skupinu, byl nevýznamný. Převládal princip inkluze a exkluze, zahrnutí a vyloučení, jasné hranice mezi „námi a těmi ostatními“.

V souvislosti s Jižním Tyrolskem se tak hovořilo o segmentované konkurenci nebo o opozici stran bez konkurence.⁵¹ I když strany německy a italsky hovořícího obyvatelstva stály proti sobě, nesoutěžily o tentýž elektorát, a to ani v případě, že se ideologicky příliš nelišily (např. SVP a Křesťanská demokracie).

Ačkoliv se tato situace v posledních letech změnila, být příslušníkem německy mluvící komunity už nutně neznamená volit SVP a mladé generace už nespátřují v etnicitě jediný zdroj své identifikace a otevírají se vlivům přicházejícím z různých koutů Itálie i Evropy, přesto etnické strany v provincii nadále dominují. Některé z nich se však snaží přilákat voliče napříč jazykovými skupinami a v rámci jednotlivých komunit se v devadesátých letech objevily nové formace. Voličům se nabízí větší výběr a více se rozhodují s ohledem na vlastní zájmy. Již nepřidělují své hlasy automaticky podle svého mateřského jazyka a loajalita konkrétní straně se už neodvozuje pouze od etnické příslušnosti.

V následující kapitole se věnuji analýze nejdůležitějších stran a uskupení, které od roku 1992 působily nebo působí v Radě provincie. Podrobně se zabývám především Jihotyrolskou lidovou stranou, a to z důvodu jejího jedinečného postavení a významu v Jižním Tyrolsku.

---

⁵¹ De Winter, L.; Tursan, H., *Regionalist Parties in Western Europe*, Routledge, London 1998, str. 166

3. 1. REGIONÁLNÍ STRANY⁵²

Südtiroler Volkspartei (Jihotyrolská lidová strana, SVP)

SVP můžeme považovat za etnicko-regionální i etnicko-regionalistickou stranu⁵³, která se však svou vysokou organizovaností a značnou kontinuitou podobá spíše stranám celonárodním a liší se od ostatních regionálních a regionalistických stran, jejichž většina se sdružuje v Evropské svobodné alianci.⁵⁴ SVP naproti tomu vstoupila do Evropské demokratické unie a Evropské lidové strany.

Již od svého založení v roce 1945 zastává v jihotyrolském politickém systému jedinečnou mocenskou pozici. V provinčních a regionálních volbách nikdy nezískala méně než 52% hlasů a pravidelně disponuje nadpoloviční většinou mandátů v Radě provincie. Už od prvních regionálních voleb, kterých se v roce 1948 zúčastnila, pochází předseda Výboru provincie z jejích řad. To jí zajišťuje významné postavení jak v rámci Jižního Tyrolska, tak i na italské politické scéně, ačkoliv na celostátní úrovni zastupuje asi jen 0,5% všech voličů.

Jestliže strana zpočátku spatřovala svůj hlavní cíl v prosazení práva na sebeurčení Horní Adiže a poté v přijetí nového autonomního statutu, dnes se zasazuje především o tzv. dynamickou autonomii. Pod tímto pojmem si představuje plnou autonomii, nové kompetence, pokrok při budování evropského regionu Tyrolsko a pružné přizpůsobení se novým, neočekávaným situacím. Dynamickou autonomii klade do protikladu k novému autonomnímu statutu z roku 1992, který pokládá za rigidní už z toho důvodu, že jeho základem je ústavní zákon. Z hlediska radikálnosti programu můžeme proto SVP považovat za autonomistickou stranu.⁵⁵

---

⁵² Ač pojednávám o formacích, které působí jen na úrovni provincie Bolzano a nikoliv v celém regionu Tridentsko-Horní Adiže, dávám přednost zavedenému termínu regionální strana tak, jak jej vymezil Maxmilián Strmiska, před pojmem provinční strana, se kterým se v literatuře nesetkáme, ale pro který platí stejná kritéria jako pro regionální stranu s tou výjimkou, že provinční strana svou identitu, legitimitu a mobilizaci vztahuje k úrovni provincie. Maxmilián Strmiska definuje regionální strany jako samostatné stranicko-politické formace regionální obediencie, jejichž ideově-programová i organizační identita stejně jako jimi používané zdroje politické legitimace a volební mobilizace mají regionální charakter. Nemusí jít tedy nutně o strany etnické. Strmiska, M., *Regionální strany a stranické systémy. Španělsko, Itálie, Velká Británie a Severní Irsko*, CDK, Brno 1998, str. 124-125

⁵³ Regionalistické strany usilují primárně o teritoriálně-politickou (re)organizaci a zastávají určitou pozici v kontinuu integrace-separace. I celostátní strany si tak mohou klást podobné cíle a spadat do této kategorie. Tamtéž.

⁵⁴ De Winter L.; Tursan, H., cit. dílo, str.158

⁵⁵ Vycházím z rozlišení etnicko-regionálních stran podle radikálnosti jejich požadavků sestaveného Lieven de Winterem. Ten vytvořil kontinuum, na něž v pořadí od nejmírnějších po nejradikálnější umístil strany protekcionistické, autonomistické, národně-federalistické, independentistické a iredentistické. Barša, P.; Strmiska, M., *Národní stát a etnický konflikt. Politologická perspektiva*, CDK, Brno 1999, str. 208-209

Již od počátku se SVP považovala za konzervativní stranu zastupující voliče napříč všemi společenskými vrstvami. Vychází vstřícně očekáváním běžného občana, hluboce věřícího katolíka, a klade důraz na tradiční hodnoty, rodinu, vlast a citovou vazbu k teritoriu a horám. Svou pozornost směřuje na zachování pro tuto oblast typického drobného zemědělství a podnikání, tedy sektorů, z nichž pocházejí její nejvěrnější voliči. Ačkoliv od šedesátých let začala v oblasti ekonomiky opatrně podporovat obchod a od sedmdesátých let i rozvoj terciárního sektoru, od svého tradičního zaměření na ochranu zemědělství nikdy neupustila. Dříve usilovala o zvýraznění etnického rozdělení obyvatelstva a naopak potlačení sociálních rozdílů a nárokovala si roli výlučného reprezentanta jak německé, tak ladinské jazykové komunity.⁵⁶ Běžně ji volilo 90% německy hovořícího obyvatelstva a 65% Ladinů.⁵⁷ Její úspěch spočíval především ve schopnosti uspokojovat rozdílné sociální zájmy svých členů. Vzhledem ke skutečnosti, že dotace, byty i pracovní místa v provincii se přidělují na základě etnického klíče, dokázala SVP mobilizovat německou jazykovou skupinu zdůrazňováním otázky distribuce zdrojů daleko více, než apelem na ochranu ohrožené vlasti.⁵⁸

V posledních letech však v souvislosti s poklesem oblíbenosti u německy hovořících voličů opustila SVP strategii „etnického patronátu“ a snaží se profilovat stále více jako tzv. catch-all party, lákající voliče napříč nejen rozdílnými sociálními třídami, ale i etnickými komunitami. Už v provinčních volbách v roce 2003 zaměřila svou kampaň na italsky hovořící obyvatele a analýzy těchto voleb se shodly na tom, že se SVP podařilo udržet 21 křesel v Radě provincie právě díky hlasům italského etnika.⁵⁹ Část tradičních německy hovořících voličů, především na venkově, se tentokrát totiž rozhodla podpořit pravicovější a radikálnější Unii pro Jižní Tyrolsko nebo Svobodné.

V opakovaných komunálních volbách ve městě Bolzano v listopadu 2005 neuzavřela SVP koalici se stranami reprezentujícími italskou populaci až po volbách, jak mívala dříve ve zvyku, ale představila společného kandidáta na post bolzanského primátora se stranami středu, se socialisty, komunisty zelenými, stranou Ladins a s několika bolzanskými občanskými sdruženími, který následně získal absolutní většinu hlasů. Navíc postavila pro

---

⁵⁶ SVP definuje sama sebe jako „soubornou stranu německy a ladinsky hovořících obyvatel Jižního Tyrolska všech sociálních vrstev, kteří se ve smyslu demokratické zodpovědnosti hlásí ke svobodě, lidu a vlasti“. Viz www.svpartei.org/de/politik/programm

⁵⁷ Pokud ji volil některý z Italů, činil tak jen ze strategických a oportunistických důvodů. De Winter L.; Tursan, H., cit. dílo, str. 164

⁵⁸ Giovanetti, P., *Alto Adige: il partito di raccolta e la democrazia bloccata*, il Mulino, březen/duben 2000, č. 2, str. 287

⁵⁹ *Bolzano, trionfa ancora la SVP. „Votata anche dagli italiani.“*, La Repubblica, 28. 10. 2003

tyto volby do čela své kandidátky Italku, čímž porušila další tabu. Nakonec zaznamenala nárůst preferencí o 5% a s téměř 21% hlasů se po více než čtvrtstoletí stala opět nejsilnější stranou v hlavním městě provincie, ze 73% obývaném italskou komunitou.

V parlamentních volbách konaných letos v dubnu se SVP zapojila do aliance Jednota, což její představitelé prezentovali již nikoliv jen jako volební pakt, ale jako skutečnou politickou dohodu trvalejšího charakteru.⁶⁰ Oproti roku 2001 však sama SVP zaznamenala ztrátu 7 procentních bodů (obdržela 53,4% hlasů), což mnozí vykládají nejen jako nesouhlas voličů se zapojením strany do koalice Jednota, ale také jako součást dlouhodobějšího trendu, kdy jihotyrolská populace postupně dává najevo své přání ukončit mnohaletou dominanci SVP a posunout se směrem k většímu pluralismu ve stranickém systému provincie.⁶¹

SVP vznikla 8. května 1945, krátce nato, co spojenecké jednotky vstoupily do Bolzana. Založil ji Erich Ammon spolu se skupinou dalších protinacistických aktivistů. Strana usilovala o prosazení práva Jižního Tyrolska na sebeurčení a poté, co mu toto právo velmocí upřely, o získání alespoň co nejrozsáhlejší autonomie pro celou provincii.

Kořeny SVP lze spatřovat už v roce 1905, kdy došlo k založení Tyrolského lidového svazu (Tiroler Volksbund) sdružujícího různé antisocialistické, protitridentské a protiitalské strany.⁶² SVP mohla dále navázat na činnost Německého svazu (Deutscher Verband), který v meziválečném období dominoval konzervativnímu katolickému tábora a udržoval úzké styky s katolickou církví. V neposlední řadě vycházela i ze spolku Andreas-Hofer-Bund, jehož základy položili někteří z tzv. Dableiber v roce 1939.

SVP se nicméně již od svých počátků snažila překonat rozkol uvnitř německé komunity mezi tzv. optanty a Dableiber. Již v září 1945 čítala 50 000 členů a v prvních volbách v provincii obdržela 67,6% hlasů a dosáhla svého cíle stát se polickým mluvčím německy hovořícího obyvatelstva. V dubnu roku 1946 shromáždila podpisy 155 000 obyvatel Horní Adiže, kteří požadovali znovupřipojení provincie k Rakousku. Tato petice však rozhodnutí velmocí o poválečném uspořádání italsko-rakouské hranice neovlivnila. Do roku 1957 zastávalo vedení strany umírněné konzervativní pozice, vystupovalo rezervovaně a opatrně

⁶⁰ Slova Romano Prodiho. Viz <http://www.dsbz.org/6000X1.html>, staženo 1. 5. 2006

⁶¹ <http://partei.gruene.bz.it/index.php?id=40163&L=1>, staženo 1. 5. 2006 a *La prima volta della SVP*, Questotrentino, Nr. 16, 1. 10. 2006, dostupné na <http://www.questotrentino.it/2005/16/SVP.htm>

⁶² Ve spolku se sdružily strana křesťanskosociální, konzervativní, liberální a stana německých nacionalistů.

vůči římské vládě a snažilo se navázat spolupráci s Křesťanskou demokracií. Ve straně se odehrával vnitřní konflikt zapříčiněný nespokojeností s Dohodou De Gasperi-Gruber.

Na konferenci SVP v roce 1957 ale v čele SVP stanul nový charismatický vůdce Silvius Magnago, což znamenalo radikální obrat stranické orientace doprava a směrem k radikalizovanému nacionalismu. Nové vedení se začalo distancovat jak od Říma, tak od Tridentu a požadovat zvláštní autonomii Horní Adiže nezávisle na Tridentsku. K centrální vládě zaujalo vykalkulovaný a pragmatický postoj. Již záhy zorganizovalo manifestaci 35 000 demonstrantů, kteří protestovali proti neplnění Dohody De Gasperi-Gruber a požadovali samosprávu provincie.

V listopadu 1969 se odehrálo klíčové hlasování na sjezdu SVP, kdy se po několikahodinové diskusi členové strany vyslovili pro „balíček“ 137 opatření. Bez schválení ze strany SVP by se rozhovory mezi Vídní a Římem zablokovaly, neboť rakouská vláda byla ochotná v jednáních pokračovat jen se souhlasem SVP.

V roce 1989 se Silvius Magnago vzdal funkce v čele Výboru provincie a o tři roky později i vedení SVP. Nový předseda strany Roland Riz setrval v této pozici jen rok. Poté, co sjezd SVP v květnu 1992 většinou téměř 83% prohlásil „balíček“ za zrealizovaný, považoval Riz svůj úkol za splněný a vedení SVP předal Siegfriedu Bruggerovi. Pod jeho taktovkou doznala strana velkých změn. V roce 1993 přijala nový program a reformovala svůj statut. Přihlásila se ke konceptu dynamické autonomie a k vytvoření evropského regionu v hranicích historického tyrolského hrabství. Poradní orgány strany (např. zaměstnanci, zaměstnavatelé, zemědělci, senioři) se změnily ve vnitrostranické organizace. Od roku 2004 stojí v čele SVP Elmar Pichler Rolle.

Schválení prohlášení o ukončení jihotyrolského sporu na jaře 1992 znamenalo pro SVP klíčový okamžik. Zdálo se, že tím strana pozbude hlavní ospravedlnění své existence. To napovídaly i výsledky voleb v provincii v roce 1993, kde SVP zaznamenala své historické minimum, 52%, a ztratila oproti roku 1988 téměř 8,5% hlasů. Navíc jí ublížil nový celoitalský volební systém, v platnosti od roku 1994, kombinující proporcí a většinovou volbu a

stanovující klausuli 4% odevzdaných hlasů na celém území republiky pro přidělení proporcčních mandátů v parlamentu.⁶³

Pro následující parlamentní volby se SVP poučila a v letech 1996 a 2001 kandidovala v rámci uskupení Olivovník (Ulivo), v roce 2006 se zapojila do koalice Jednota (Unità). Uzavření spolupráce usnadnila jednak dohoda s nástupnicemi Křesťanské demokracie, které tvořily resp. tvoří součást aliancí Olivovník a Jednota, jednak odpor SVP k Národní alianci. Protože však Olivovník i Jednota zastávají pozici levého středu na italské politické scéně, SVP se musela potýkat s hrozbou ztráty svého tradičního pravicového voličstva. Vedení se jí snažilo zabránit zdůrazňováním centrismu strany, jež se nevynechává ani jako pravicová, ani jako levicová. Ačkoliv tak strana vstupem do širokých koalic posílila své postavení v celostátním měřítku, uvnitř strany se objevily nesouhlasné reakce a rozpory.

V podstatě platí, že čím úspěšněji strana prosazuje své požadavky a posiluje autonomii regionu a provincie, tím méně atraktivní se její etnicky založený program jeví.⁶⁴ SVP se proto snažila opustit své jednoznačné etnické zaměření a jasně se profilovat i v jiných důležitých záležitostech. Po roce 1992 tak zaměřila svou pozornost vůči „Evropě regionů“ a deklaruje svou vizi jediného regionu Tyrolsko⁶⁵, který by umožňoval intenzivní spolupráci rakouského Tyrolska a italských provincií Bolzano a Trident, revizi hranic však nijak neprosazuje. Dva z poslanců strany v římském parlamentu, Brugger a Zeller, představili v roce 1996 návrh ústavního zákona⁶⁶, který předpokládal zrušení regionu Tridentsko-Horní Adiže a vytvoření dvou regionů Bolzano a Trident, jejichž pravomoci by odpovídaly pravomocím německých spolkových zemí, které se těší především značné finanční autonomii. Proti tomuto návrhu se kriticky vyslovili především zástupci provincie Trident, kteří by tak ztratili postavení autonomního regionu a hrozilo by jim sloučení s regionem Benátsko. Rovněž strany reprezentující italskou komunitu v Jižním Tyrolsku se postavily proti.

---

⁶³ V roce 1994 získal Silvius Magnago v provincii 60% hlasů, protože však SVP na celostátní úrovni obdržela méně než 4% hlasů, připadl proporcční mandát kandidátovi Národní aliance, který v provincii obdržel jen 11% hlasů.

⁶⁴ De Winter, L.; Tursan, H., str. 163

⁶⁵ Bruno Luvera rozlišuje mezi „pravým evropským regionalismem“, který zdůrazňuje dialog a usmíření obyvatel příhraničních oblastí, a „nacionalistickým regionalismem“, jenž usiluje o nápravu „historických nespravedlností“ a stal se silnou zbraní v rukou jak extrémní pravice, která požaduje separaci od Itálie, tak i vlasteneckých frakcí uvnitř konzervativních a národně-liberálních stran. Luvera, cit. dílo, str. 14. Do druhé kategorie bychom mohli zařadit Svobodné Jižního Tyrolska, zatímco v SVP se setkáme s oběma proudy, což se dříve odráželo i v nejednotném postoji strany vůči účasti provincie Trident na projektu euroregionu Tyrolsko. Dnes už zahrnutí Tridentska nikdo nepochybuje a zástupci legislativních orgánů obou provincií i rakouského Tyrolska se pravidelně scházejí ke společným zasedáním.

⁶⁶ Nolet, cit. dílo, str. 183-184

Strana se snažila přijetí „balíčku“ banalizovat a zlehčovat jeho význam. Nepovažuje jej za konečné řešení a definitivní uzavření jihotyrolské otázky. Svou úlohu aktuálně definuje jako obranu proti římskému centralismu a bruselské byrokracii. K projektu devoluce⁶⁷ zaujala nejednoznačné stanovisko a její poslanci se v rozhodujícím čtení rozsáhlé úpravy 2. části italské ústavy v poslanecké sněmovně zdrželi hlasování. Pokud dnes z jejich řad zaznívají odkazy na vlast a pantyrolský mýtus⁶⁸, činí tak někteří z jejich členů proto, aby ospravedlnili existenci SVP a vzali vítr z plachet radikálnějšími pravicovými stranám jako Unii pro Jižní Tyrolsko nebo Svobodným. Ve skutečnosti však už nikdo vážně neuvažuje o odloučení se od Říma a nedovolává se práva na sebeurčení. Veškeré úsilí se soustředí na získání co nejsilnějšího zastoupení v Radě provincie, kde se přijímají zákonná opatření a rozdělují finance.

Uzavřením „balíčku“ přestalo téma autonomie dominovat vnitrostranické debatě a uvolnil se prostor pro další otázky, které do té doby zůstávaly v pozadí. Nově se začalo diskutovat o vnitřní struktuře strany, o vztazích mezi jednotlivými sekcemi a křídly (zaměstnavatelé a zaměstnanci, environmentální skupiny a sdružení podnikatelů) a mezi vedením a voličskou základnou. Do svého nového programu zařadila strana i řešení aktuálních socioekonomických problémů nebo v reakci na úspěch jihotyrolské Zelené frakce ochranu životního prostředí, avšak z odkazu na svou komunitu neustále čerpá vlastní legitimitu.

Strany, které se pokusily konkurovat SVP, nikdy nezaznamenaly velký úspěch. Jako první kandidoval v parlamentních volbách 1963 Josef Raffainer, významná osobnost SVP, v opozici vůči své mateřské straně, mandát však nezískal. O rok později vznikla Tyrolská vlastenecká strana (Tiroler Heimatpartei), která se snažila narušit monopol SVP mezi rolníky. V roce potom 1973 Egmont Jenny, bývalý člen SVP, založil Sociální pokrokovou stranu (Soziale Fortschrittspartei, SFP) po vzoru německé a rakouské sociální demokracie jako levicovou alternativu vůči SVP. V regionálních volbách v roce 1973 tato strana získala 1,7% hlasů, v následujících volbách potom úplně propadla. Ve stejném roce ještě jiný z bývalých

---

⁶⁷ Projekt devoluce, předložený druhou Berlusconiho vládou, prošel do konce roku 2005 dvojitým hlasováním jak ve Sněmovně poslanců, tak v Senátu. Rozhodne o něm však ještě referendum, pravděpodobně v září 2006. Reforma ruší dokonalý bikameralismus, zavádí „federální senát“ a posiluje pravomoci předsedy vlády, nově nazývaného premiér, a to jak vůči ministrům, tak vůči parlamentu. Regiony jí získávají rozsáhlé kompetence v oblasti vzdělání, zdravotnictví a místní policie.

⁶⁸ Heslo SVP v kampani k parlamentním volbám 1996 znělo: „Jednota v okamžiku nouze – naše malá vlast je v ohrožení.“ Giovanetti, *Alto Adige: il partito di raccolta*, str. 288

členů SVP ustavil Sociálně demokratickou stranu Jižního Tyrolska (Sozialdemokratische Partei Südtirols, SPS) která v týchž volbách obdržela 5,2% hlasů, ale voličskou podporu si nedokázala udržet.

Dnes představují největší výzvu pro SVP z pravé strany politického spektra jihotyrolští Svobodní a Unie pro Jižní Tyrolsko, v podstatě odnože SVP ucházející se především o německy hovořící voliče. Zleva se potom SVP musí potýkat se Zelenými, kteří se snaží přilákat voliče napříč etnickými komunitami, ale podporu získávají především mezi německy mluvícím obyvatelstvem.

S ostatními stranami reprezentujícími německy mluvící populaci spolupracuje SVP minimálně. Ve Výboru provincie vytváří koalice s italskými stranami, nikdy se však nespojila s jinou stranou zastupující německou komunitu. V Radě regionu kooperovala především s Tyrolsko tridentskou lidovou stranou (Partito popolare trentino tirolese, PPTT), později přejmenovanou na Tyrolsko tridentskou autonomistickou stranu (Partito autonomista trentino tirolese, PATT). Dnes platí, že zatímco SVP si udržuje nezanedbatelný vliv v provincii Trident, ačkoliv zde nekandiduje žádný z jejich představitelů, zatímco vliv PATT v provincii Bolzano se blíží nule⁶⁹, což je dáno i poklesem její váhy v tridentském stranickém systému.

Na celostátní úrovni sice SVP nikdy do vlády oficiálně nevstoupila, nicméně s vládními italskými stranami, především s Křesťanskou demokracií, spolupracovala. Mnozí její představitelé však prosluli protistátními prohlášeními a nezřídka dávali najevo svou omezenou a podmíněnou důvěru v italskou republiku. Strana odmítá kooperovat s extremistickými proudy, a to jak zprava, tak zleva. Negativně se staví i ke spolupráci s Ligou Severu. Ač se některé body v programech obou uskupení zdají podobné, SVP považuje za nepřijatelnou populistickou a mobilizační rétoriku Ligy Severu.

Někteří autoři hovoří o ďábelské dohodě mezi Římem a SVP, na základě které SVP obdržela volnou ruku v záležitostech týkajících se provincie za podmínky, že udrží v Jižním Tyrolsku klid.⁷⁰ Provincii vždy dokázala spravovat dobře, v letech 1960 – 1989 stál v čele Výboru provincie Silvius Magnago a od roku 1989 zastává tento úřad Luis Durnwalder, podobně rozhodná, pragmatická a schopná osobnost jako Magnago. Mnozí se domnívají, že

---

⁶⁹ Turato, cit. dílo, str. 152

⁷⁰ Giovanetti, *Alto Adige: il partito di raccolta*, str. 289-290

orgány provincie a SVP jsou dnes natolik vzájemně provázány, že Výbor provincie už v podstatě představuje jen výkonný orgán realizující rozhodnutí přijatá stranickým vedením.⁷¹

Reformy provedená v roce 1964 změnila SVP v dobře organizovanou, finančně zajištěnou a moderní masovou stranu. Charakterizuje ji formalizovaný rozhodovací proces a jasně definovaná vnitřní hierarchie. O nejdůležitějších záležitostech rozhoduje výkonný výbor strany, složený z nevolených straníků jmenovaných nižšími úrovněmi, běžná administrativní rozhodnutí potom činí místní a okresní orgány strany.

V rámci SVP funguje ženská sekce, která nemá velký vliv a která zastává tradiční a konzervativní pohled na roli ženy. Organizace mladých sympatizantů SVP se nazývá Mladá generace (Junge Generation) a slouží především k rekrutování nových členů. Své vlastní struktury v rámci strany vytváření i zaměstnanci, hrající nezanedbatelnou roli a prosazující demokratizaci a kulturní otevřenost stranické linie. Jejich proud uvnitř strany, nazvaný Arbeitnehmer, vznikl v reakci na založení Sociální pokrokové strany a následně se oddělily od Italské konfederace odborů pracujících odbory německy mluvících zaměstnanců vystupující pod názvem Autonomní jihotyrolský odborový svaz (Autonomer Südtiroler Gewerkschaftsbund, ASGB).

Zemědělci a zaměstnavatelé naopak představují konzervativní většinu v SVP a usilují o udržení statusu quo a neústupného postoje vůči Italům. Oproti sdružení zaměstnanců disponují značnými finančními zdroji, což je činí daleko méně závislými na straně. Jsou úzce spjati s organizacemi Jihotyrolský spolek rolníků (Südtiroler Bauernbund) a Jihotyrolská hospodářská skupina (Südtiroler Wirtschaftsring), které před rokem 1964 tvořily součást výkonného výboru strany. Svou organizaci uvnitř strany nedávno získali i Ladinové a senioři.

Strana disponuje členskou základnou o síle 61 500 jedinců, podíl členů a voličů strany se tak pohybuje okolo hodnoty 40%, čímž se řadí jednoznačně k nejvyšším v Evropě. Členské příspěvky představují nejvýznamnější příspěvek do stranické kasy. Ženy a zástupci pracujících se prosazují jen na nejnižší úrovni stranické hierarchie.

---

⁷¹ Tamtéž, str. 291-292

Union für Südtirol (Unie pro Jižní Tyrolsko, UfS)

I UfS můžeme považovat za etnicko-regionální a etnicko-regionalistickou stranu. Vzhledem k radikálnosti jejích požadavků na ni můžeme pohlížet jako na iredentistickou stranu, neboť usiluje o odluku provincie od italské státní a sjednocení se spolkovou zemí Tyrolsko v rámci Rakouska. Za vzor si klade Katalánce nebo ČernoHORce, kteří v jejích očích úspěšně bojují za nezávislost a oproštění se od „cizí nadvlády“.⁷²

Stranu volí především členové německé komunity nespokojení s mírou autonomie, kterou doposud vyjednala SVP. Hlasy pro UfS nevyjadřují jen neústupné vlastenectví a patriotismus, ale do jisté míry i protest proti politické elitě provincie a proti nehybnosti, která ji charakterizuje.

UfS se vymezuje jako pravicová strana a klade důraz na hodnoty jako vlast, svoboda, demokracie a sociální spravedlnost. V otázce toponomastiky se přimlouvá za zrušení italských názvů, které nemají historické opodstatnění. Považuje tak za vhodné ponechat jen třetinu italských pojmenování. Pro volby v provincii prosazuje zachování čistého proporčního systému bez jakékoliv uzavírací klauzule. Kritizuje nedostatečnou znalost němčiny mnoha úředníků a jednoznačně odmítá smíšené školy dětí z různých etnických komunit. Upozorňuje na nebezpečí přelidnění provincie, proto navrhuje co nej přísnější podmínky pro nové přistěhovalce. Odmítá výstavbu brennerského tunelu. Přivítala petici starostů požadující zakotvení role Rakouska jako garanta Jižního Tyrolska v rakouské ústavě.

V roce 1974 vznikl Jihotyrolský vlastenecký svaz (Südtiroler Heimatbund) jako uskupení politiků nesouhlasících s přijetím „balíčku“ a prosazujících právo na sebeurčení⁷³ Horní Adiže. Svaz představoval v podstatě odnož SVP. Koncem 80. let na jeho činnost navázala Unie pro Jižní Tyrolsko.

Preference strany ve volbách v provincii neustále stoupají a v roce 2003 obdržela Unie 6,8% hlasů a udržela si tak pozici druhé nejsilnější etnické strany německy hovořící komunity. Vůbec největší úspěch zaznamenala v parlamentních volbách v roce 1996, kdy v proporční části volby do Sněmovny poslanců získala kandidátka vedená Evou Klotz téměř

---

⁷² *Selbstbestimmungbestrebungen in Europa beispielhaft*, Zeitung Union, Jahrgang 17, Nr. 1/2006, dostupné na <http://www.unionfs.com/23d4334.html>

⁷³ Bruno Luvera upozorňuje, že Dohoda De Gasperi-Gruber nezmiňuje národ, ale „německy hovořící obyvatele“. OSN však přiznává klasické právo na sebeurčení jen národům a nikoliv menšinám. Sebeurčení Jižního Tyrolska by tak připadalo v úvahu jen tehdy, pokud by autonomie zůstávala pouze na papíře, pokud by přestala být financována z veřejných financí nebo pokud aby se v Itálii dostal k moci diktátorský režim. Luvera se proto domnívá, že řešení představuje „moderní“ koncepce sebeurčení neboli etnofederalismus založený na teritoriální autonomii a samosprávě. Luvera, cit. dílo, str. 135-140

20% hlasů oproti 28% hlasů pro SVP.⁷⁴ Preference Jihotyrolského vlasteneckého svazu příp. Volebního spolku Vlasteneckého svazu (Wahlverband des Heimatbundes), což je název, pod kterým uskupení kandidovalo ve volbách v provincii v roce 1983, se v osmdesátých letech pohybovaly okolo 2,5%. Tehdy zastupovala v Radě provincie jen Eva Klotz, od devadesátých let disponuje UFS dvěma mandáty v Radě provincie.

Mezi čelní představitele strany patří Alfons Benedikter, dříve významný politik SVP, který však její řady opustil. Další klíčovou postavu UfS představuje Eva Klotz, už několik působící jako radní v Radě provincie. Příjmení Klotz není v provincii žádnou neznámou, neboť otec Evy Klotz, Georg Klotz, působil počátkem šedesátých let jako spoluorganizátor skupiny, které římská vláda připisovala autorství některých teroristických útoků. Při jedné z akcí italské tajné policie byl Klotz těžce zraněn a jeho kolega a spoluorganizátor skupiny zastřelen.

Südtiroler Freiheitlichen (Svobodní Jižního Tyrolska)

Svobodní dnes představují třetí nejsilnější etnicko-regionální a etnicko-regionalistickou stranu německy hovořící komunity. Ač se má obecně za to, že se svými požadavky (separace Jižního Tyrolska od Itálie a přičlenění k Rakousku) téměř neliší od Unie pro Jižní Tyrolsko a z tohoto pohledu bychom je mohli přiřadit do kategorie iredentistických stran, ve svém oficiálním programu vyzývají „jen“ ke zrušení regionu Tridentsko-Horní Adiže, ke spolupráci s rakouskou spolkovou zemí Tyrolsko a k vytvoření evropského regionu na území Jižního i severního Tyrolska na základě sebeurčení jejich obyvatel.

Svobodní se odvolávají na stejnojmennou rakouskou stranu⁷⁵ a jejich programy se v mnoha bodech navzájem podobají. Jörg Haider neskrývá své sympatie k hnutí Schützen⁷⁶, podporuje projekt euroregionu Tyrolsko a účastní se i kongresů jihotyrolských Svobodných⁷⁷. Ti se označují za liberální stranu a zasazují se především o ochranu občanských práv a svobod. Usilují v první řadě o to, být silnou opozicí vůči SVP, kterou obviňují z přílišné ústupnosti italské komunitě, ze svévole, nepotismu, nekontrolovaného a bezhlavého utrácení a z poskytování privilegií pouze na základě stranické příslušnosti. Požadují, aby i v Jižním Tyrolsku docházelo k pravidelnému střídání vládnoucích elit a aby opozice byla s to účinně

⁷⁴ K úspěchu UfS přispěl i fakt, že kandidát SVP byl málo znám a navíc jeho příjmení, ač ladinského původu (Crazzolaro), znělo mnoha voličům z německy hovořící komunity příliš italsky. De Winter, L.; Tursan, H., cit. dílo, str. 171

⁷⁵ Giovanetti, *Alto Adige: il partito di raccolta*, str. 294

⁷⁶ Nolet, cit. dílo, str. 50. O Schützen více viz poznámka č.17

⁷⁷ Nolet, cit. dílo, str. 219

kontrolovat činnost nejvyšších funkcionářů v provincii. Hlasy pro Svobodné můžeme proto, podobně jako hlasy pro UfS, chápat jako vyjádření nesouhlasu s politikou SVP.

Co se etnického soužití v provincii týče, prosazují Svobodní úplné zrovnoprávnění Ladinů, zachování proporčního klíče pro přidělování zdrojů a pracovních míst a ponechání italských místních a zeměpisných názvů jen tam, kde Italové tvoří minimálně pětinu místní populace. Mimo to navrhují posílit prvky přímé demokracie, bojovat proti rozmáhající se byrokracii, uplatnit v co nejvyšší možné míře princip subsidiarity a zamezit výstavbě tunelu Brennerským průmyskem. Odmítají přistoupení Turecka k Evropské unii a snaží se zabránit tomu, aby se Horní Adiže stala cílovou stanicí mnoha přistěhovalců, chtějí ponechat v platnosti podmínku čtyřletého pobytu v provincii pro získání volebního práva v provinčních volbách. Proto také kritizují spolupráci SVP s koalicí Jednota vedenou Romanem Prodim, který v jejich očích prosazuje volební právo přistěhovalcům a zbudování brennerského tunelu.⁷⁸ V jejich programu nalezneme i hesla jako „Ochrana vlasti!“, „Ne mešitám!“ nebo „Ne sociálním cizopasníkům!“.⁷⁹ Často čelí obviněním z propagace antisemitismu.⁸⁰

První volební úspěch zaznamenala strana ve volbách v provincii v roce 1988, kdy získáním 1,35% hlasů získala jeden mandát v Radě provincie. V těchto volbách o pět let později dosáhla svého nejlepšího výsledku, 6% hlasů. Následně její preference výrazně poklesly, na 2,5% v roce 1998, aby se zdvojnásobily v posledních volbách do Rady provincie v říjnu 2003. Na protest proti začlenění SVP do uskupení Jednota se Svobodní rozhodli poprvé představit své kandidáty i v parlamentních volbách letos v dubnu, ač byla jejich šance na úspěch od počátku mizivá, protože by jako samostatně kandidující strana musela získat 4% hlasů na celostátní úrovni⁸¹.

Mezi nejvýraznější osobnosti ve straně patří Pius Leitner, který vystoupil z SVP poté, co v roce 1992 prohlásila „balíček“ za zrealizovaný. Svobodné zastupuje už třetí volební období v Radě provincie. Rovněž Christian Waldner začínal v řadách SVP, a to jako předseda Junge Generation. Proslul manifestací, kterou uspořádal v roce 1991 jako happening za účelem prosazení sebeurčení Horní Adiže a vybudování jednotného Tyrolska. Následně SVP opustil a vstoupil do strany Svobodných. V roce 1997 byl zastřelen jedním ze členů hnutí Schützen

⁷⁸ *Parlamentswahlen am 9. und 10. April 2006*, Freiheit, Jahrgang 2, Nr. 1/2006, dostupné na http://www.die-freiheitlichen.com/fileadmin/user_upload/dokumente/Mitglieder-Info/Freiheit/01.pdf

⁷⁹ <http://www.die-freiheitlichen.com/index.php?id=15>, staženo 1. 5. 2006

⁸⁰ Bolzano, trionfa ancora la SVP. „Votata anche dagli italiani.“, La Repubblica, 28. 10. 2003

⁸¹ K novému volebnímu zákonu více 4. kapitola, Parlamentní volby.

přímo v sídle Svobodných⁸², což stranu velmi poškodilo a odrazilo se i na volebních výsledcích v roce 1998.

Ladins (Ladinové)

Jedná se o etnicko-regionální i etnicko-regionalistickou stranu, v podstatě jediné uskupení s nezanedbatelným významem, které reprezentuje výhradně ladinské etnikum. Ladinové se stavějí zdrženlivě k zachování regionu, neidentifikují se však ani s provincií Bolzano v jejích současných hranicích a podporují vznik euroregionu sahajícího od rakouského Tyrolska, přes provincie Bolzano a Trident po alespoň část provincie Belluno, v níž nalezneme významnou část ladinské populace. Takovýto euroregion by na rozdíl od současného regionu i provincií poprvé na svém území zahrnul celou ladinskou komunitu, která dnes žije odděleně ve třech severoitalských provinciích.

Strana vznikla v roce 1993. V regionálních volbách v roce 1993 obdržela 2% hlasů a jedno křeslo v Radě provincie. O pět let později dosáhla ještě významnějšího úspěchu, když získala 3,6% hlasů, avšak v posledních provinčních volbách její preference poklesly na 1,4% a strana tak ztratila i svého zástupce v Radě provincie, kde v současné době zasedá jeden reprezentant ladinského etnika zvolený za SVP.

Movimento per l'Alto Adige UNITALIA (Hnutí pro Horní Adiži Unitalia)

UNITALIA je etnicko-regionální hnutí italsky hovořící komunity, o teritoriálně-politickou reorganizaci neusiluje. Vymezuje se negativně jak vůči SVP, tak vůči italským stranám, které s SVP spolupracují.

Hnutí vzniklo v roce 1996. Založil jej jeden ze členů Rady provincie zvolený za Národní alianci, Marco Bolzonello, který nesouhlasil s novým, kompromisnějším postojem Národní aliance vůči SVP na úrovni provincie.

Unitalia se zasazuje o obranu národní jednoty a zachování italského rázu Horní Adiže. Považuje za nepřijatelné některé nároky německé menšiny a navrhuje zakázat hnutí Schützen⁸³. Usiluje o zrušení proporčního klíče, podmínky čtyřleté residence v provincii pro získání volebního práva v místních volbách a povinnosti zájemců o veřejnou funkci složit zkoušku dvojjazyčnosti. Požaduje zabránit emigraci Italů z provincie stejně jako

---

⁸² Více Nolet, cit. dílo, str. 227

⁸³ Viz poznámka č.17

přistěhovalectví do provincie, z tohoto důvodu se staví i proti přistoupení Turecka do Evropské unie.

V roce 1998 obdrželo hnutí v regionálních volbách 1,8% a o pět let později 1,5% hlasů a v obou případech tak smělo vyslat jednoho svého zástupce do Rady provincie.

3. 2. CELOSTÁTNÍ STRANY PŮSOBÍCÍ V PROVINCI

Grüne Fraktion / Gruppo Verde / Grupa Vërda (Zelená frakce)

Zelená frakce představuje jihotyrolskou odnož celoitalské strany Zelení. V podstatě se jako jediná definuje jako interetnické hnutí, které se snaží přilákat voliče všech tří komunit. Její příznivci však pocházejí převážně z německé jazykové oblasti.⁸⁴

Zasazuje se o zrušení etnických bariér i proporčního principu, který podle ní přispívá jen k oddělení komunit a k jejich vzájemné nedůvěře. Dozvuky fašismu považuje za již překonané a navrhuje vypracování teritoriální ústavy⁸⁵, jejíž přijetí by zahájilo novou éru intenzivnějšího soužití různých etnik a nahradilo tak nedostatky autonomního statutu. Za ty považuje jeho příliš technický a obtížně srozumitelný jazyk a především chybějící normativní preambuli, která by vymezila hlavní linie a cíle politiky, kterou bude provincie provádět. Domnívá se, že se jihotyrolská společnost vyvíjí a dospívá, proto je třeba jí přizpůsobit i autonomii a provést nezbytné institucionální, kulturní a politické reformy.

Staví se pozitivně i k projektu jazykové imerze a podporuje vznik škol, v nichž by probíhala vícejazyčná výuka, kterou nechápe, na rozdíl např. od SVP, jako ohrožující základní právo na vyučování v mateřském jazyce stanovené druhým autonomním statutem, neboť by nebyla nijak povinná a vztahovala by se jen na žáky, kteří by o ni projevíli zájem. Kladný postoj zaujímá i k intenzivní přeshraniční spolupráci s rakouskou spolkovou zemí Tyrolsko, projekt evropského regionu Tyrolsko podporuje, jen pokud bude zahrnovat i území celé provincie Trident.

V ostatních záležitostech se přidržuje celostátní stranické linie. Vyzývá k aktivnější činnosti občanské společnosti, k zavedení některých prvků přímé demokracie a k prosazení principu subsidiarity. V jejím programu samozřejmě nechybějí ani ekologická témata. Staví

⁸⁴ De Winter, L.; Tursan, H., cit. dílo, str. 172. Zatímco stranu v Radě provincie v letech 1998-2003 zastupoval jeden italsky a jeden německy hovořící radní, dnes pocházejí všichni tři její členové Rady z německého etnika.

⁸⁵ <http://partei.gruene.bz.it/index.php?id=40163&L=1>, staženo 1. 5. 2006

se do opozice vůči výstavbě brennerského tunelu. S tím, jak postupně sílí její tlak, výrazně ovlivňuje SVP, která se začíná otázkami spojenými s ochranou životního prostředí více zabývat.

Strana uspěla v regionálních volbách poprvé v roce 1983⁸⁶, kdy jí 4,5% hlasů přinesly dva mandáty v Radě provincie. Ty si od tohoto okamžiku dokázala udržet a v posledních volbách v provincii v roce 2003 si ziskem téměř 8% hlasů zajistila i třetího radního. Její preference od roku 1983 mírně stoupají. V letech 1987-1992 ji Gianni Latzinger zastupoval v římské poslanecké sněmovně. Ve volbách do evropského parlamentu v červnu 2004 dosáhla strana svého nejlepšího výsledku v provincii, 13,1% hlasů, a do evropského parlamentu vyslala za volební obvod Severovýchod Josefa Kusstachera pocházejícího právě z provincie Bolzano.

V Jižním Tyrolsku se významně angažoval i další jeho rodák, zakladatel italské strany Zelených, Alex Langer. Vždy trval na interetnickém charakteru strany a jeho neústupnost v této otázce vedla k několika vnitrostranickým rozkolům⁸⁷. Proslul v roce 1995, kdy mu byla upřena kandidatura na bolzanského starostu, neboť odmítl uvést vlastní etnickou příslušnost k některé ze tří komunit. Krátce nato spáchal sebevraždu, nicméně svou zásadovostí a svými principy se stal pro mnohé vzorem. Zelené zastupoval v Evropském parlamentu v letech 1999-2004 za volební obvod severovýchodní Itálie i jeden z nejslavnějších jihotyrolských rodáků, horolezec Reinhold Messner.

Alleanza Nazionale (Národní aliance, AN)

Národní aliance je celostátní pravicovou stranou, která nachází svou podporu především v jižní Itálii, kdyžto na Severu zaujímá významné postavení právě jen v provincii Bolzano. Dnes představuje nejsilnější uskupení volené italským etnikem a hlasuje pro ni téměř každý druhý člen italské komunity v provincii. Vznikla na přelomu let 1993 a 1994 reorganizací Italského sociálního hnutí (Movimento sociale italiano, MSI), které od svého založení v roce 1946 až do transformace v první polovině devadesátých let stálo v opozici a navazovalo ideově i personálně na fašistický režim.

Strana odmítá autonomii provincie, kterou chápe jako zradu italských národních zájmů a jako porušení práv italských občanů.⁸⁸ V roce 1994 iniciovala projekt s názvem „balíček pro

⁸⁶ V roce 1983 kandidovala pod označením Lista alternativa per l'altro Sudtirolo a o pět let později jako Grün-Alternative Liste/Lista Verde Alternativi.

⁸⁷ Nolet, cit. dílo, str. 42-43

⁸⁸ De Winter, L.; Tursan, H., cit. dílo, str. 170

Italy“ a kampaň za změnu těch norem nového autonomního statutu, které považovala za diskriminující pro italskou „menšinu menšiny“, konkrétně poukazovala především na bilingvismus, proporční volební systém a minimálně čtyřletý pobyt v provincii nutný pro získání volebního práva v místních volbách. Statutu autonomie se však dovolává v otázce udržení italské toponomastiky.⁸⁹ Hájí i zachování Pomníku vítězství v Bolzanu, u nějž italská nacionalistická pravidelně konají své manifestace. Hlásí se k liberalismu, k omezeným zásahům státu v oblasti ekonomiky a k principu subsidiarity, zaujímá poměrně nekompromisní postoj k přistěhovalcům, po kterých požaduje plnou integraci.

Italské sociální hnutí v roce 1985 uspořádalo petici, pod kterou se podepsalo 20 000 obyvatel provincie a ve které žádalo italský parlament, aby pozměnil ty části Statutu, které znevýhodňovaly italskou komunitu. Od této chvíle začaly v Jižním Tyrolsku sílit hlasy pro MSI a následně i pro Národní alianci, což dokazuje nespokojenost italského obyvatelstva se situací v provincii. Často je proto úspěch obou stran kladen za vinu SVP, Unii pro Jižní Tyrolsko a Svobodným, jež prokázali jen málo pochopení pro italskou menšinu v provincii.⁹⁰ Zisky Národní aliance rovněž donutily Křesťanskou demokracii revidovat vlastní program a své chování jako koaličního partnera SVP ve Výboru provincie a zdůraznit více nacionalistických prvků.

Národní aliance v polovině devadesátých let mírně změnila kurs své politiky tak, aby na úrovni provincie představovala konstruktivní opozici vůči SVP, ke které zaujala vstřícnější stanovisko. V některých bodech se snažily společně hájit prvky autonomie, avšak jejich spolupráce např. ve Výboru provincie zatím nepřichází v úvahu.⁹¹ Národní aliance usilovala o to, kolem sebe soustředit bezpočet drobných stran zastupujících italskou komunitu, nicméně její vstřícnější stanovisko vůči SVP vyvolalo rozkol v jejích řadách a člen Rady provincie zvolený za AN stranu opustil a v roce 1996 založil hnutí Unitalia.

V roce 1988 v regionálních volbách Italské sociální hnutí poprvé zaujalo druhé místo s 10,3% hlasů hned za SVP, a předběhlo tak Křesťanskou demokracii, která do té doby v provincii vždy platila za druhou nejsilnější stranu. Vzestup tohoto hnutí předznamenal už

---

⁸⁹ V tzv. válce toponym v roce 1993 se naopak SVP snažila zpochybnit jeden z principů Statutu autonomie a navrhla, aby o tzv. mikrotoponomastice (tj. o názvech luk, potoků, hradů a částí obcí) rozhodovaly místní obecní orgány, v nichž jednoznačně převažovala německy hovořící většina. SVP se tak pokusila nahradit princip konsensu, zakotvený ve Statutu autonomie, většinovým principem na úkor menšin v provincii. Bruno Luvera uvádí, že by realizací tohoto návrhu došlo k etnoregionální segmentaci provincie a vytvoření italských jazykových ostrůvků ve městech s převahou italské populace. Luvera, cit. dílo, str. 75, 80-81

⁹⁰ De Winter, L.; Tursan, H., cit. dílo, str. 170

⁹¹ Nolet, cit. dílo, str. 224-225, 297

komunální volby v roce 1985 ve městě Bolzano, kde se se ziskem 22,6% stalo nejsilnější stranou. Do roku 1983 vždy disponovalo v Radě provincie jedním zástupcem, počátkem osmdesátých let začalo nabírat na síle a v roce 1983 obdrželo spolu s 5,9% hlasů mandáty dva a konečně v roce 1988 čtyři. Ještě výraznější úspěch přinesly regionální volby v roce 1993 Národní alianci, 11,6% hlasů a opět čtyři křesla v Radě provincie. Ta od roku 1998 začala volební preference mírně ztrácet, v roce 1998 dosáhla 9,7% a v roce 2003 8,4%, což v obou případech znamenalo tři zástupce v Radě provincie.

V roce 1987, 1994 a 1996 zaznamenaly MSI, resp. AN úspěch i v parlamentních volbách v obvodech spadajících pod provincii Bolzano a vyslaly tak vždy jednoho poslance za provincii Bolzano do římského parlamentu. 13,8% hlasů v parlamentních volbách v roce 1996 představuje pro AN nejlepší výsledek dosažený v provincii vůbec.

Dnes stojí v čele bolzanské sekce Národní aliance Giorgio Holzmann, člen Rady provincie již od roku 1988. Bolzanské MSI bylo vždy spjato se jmény bratrů Andrey a Pietra Mitolo, z nichž ten druhý působil i v Evropském parlamentu.

Forza Italia (Vzhůru, Itálie)

Jihotyrolská sekce dnes nejsilnější italské strany pravého středu se v provincii Bolzano nedokázala od svého založení v roce 1994 příliš prosadit. Oslovuje především voliče italsky hovořící komunity a ve svém programu zdůrazňuje liberalismus na poli ekonomiky, snížení daní i nezaměstnanosti a tzv. devoluci a všeobecné posílení regionů vůči centrální vládě.

V polovině devadesátých let zformulovala tři hlavní principy své politiky v provincii. Jednak prosazovala právo každé komunity autonomně rozhodovat o vlastních kulturních a vzdělávacích programech. Dále navrhovala delegovat na obce řadu administrativních funkcí, které spadaly do kompetence provincie (např. turismus, řemeslo, bytová výstavba, obchod a průmyslový růst). V neposlední řadě zastávala rovné uplatňování principů stanovených Statutem a garancí, které zaručoval.

V reakci na projekt euroregionu Tyrolsko, v němž by, pokud by zahrnoval jen území provincie Bolzano a spolkové země Tyrolsko, tvořili Italové jen 11% populace, představila Forza Italia návrh na vytvoření „velkého Bolzana“⁹². Představovala si administrativní sloučení deseti obcí při levém břehu Adiže, v nichž převládala italsky hovořící komunita.

---

⁹² Luvera, cit. dílo, str. 83

Domnívala se, že by se tak italské obyvatelstvo mohlo konečně identifikovat s teritoriem a na vlastní kůži poznat pozitivní přínos autonomie. Tento projekt však nezískal podporu ani Národní aliance, ani zelených, ani křesťanských nebo sociálních demokratů.

V regionálních volbách se poprvé představila v roce 1998 společně s jednou z nástupnických stran Křesťanské demokracie, Křesťansko-demokratickým centrem (Centro cristiano democratico) a dohromady obdržely 3,7% hlasů a jedno křeslo v Radě provincie. O pět let později kandidovala ve stejných volbách už samostatně a ziskem 3,4% hlasů si zajistila jednoho radního provincie. O poznání lépe se jí daří v parlamentních volbách, kdy se její preference v letech 1994 a 1996 pohybovaly okolo 9%, v roce 2001 dosáhla 7,5% hlasů a o letos v dubnu 9,7% hlasů v Jižním Tyrolsku.

Legha Nord (Liga Severu, LN)

Další z celoitalských stran, Ligu Severu, můžeme považovat za regionální i regionalistickou stranu se zázemím v celé severní Itálii a s národně-federalistickými požadavky, neboť o reorganizaci italského státu dlouhodobě usiluje. V roce 1999 její předseda Umberto Bossi prohlásil ukončení secesionistických snah o vytvoření Padanie a svou pozornost nově zaměřil na projekt devoluce⁹³. Setrvání své strany v druhé Berlusconiho vládě podmínil přijetím devoluce a federalizací Itálie. V Jižním Tyrolsku se Liga Severu však na rozdíl od většiny ostatních severoitalských provincií setkává s menším ohlasem než např. Národní aliance. Přitom v provincii Trident zastínila do té doby vítězíci Tyrolsko tridentskou autonomistickou stranu. Ač se jedná o italskou stranu, z jejích potenciálních voličů v provincii patří téměř polovina k německé jazykové komunitě.⁹⁴

Strana vznikla v roce 1994 spojením několika severoitalských regionálních subjektů. Nicméně už v roce 1993 se její odnoži v regionu Tridentsko-Horní Adiže v regionálních volbách podařilo ziskem 3% hlasů obdržet místo jednoho radního provincie, její preference v provincii však neustále klesají.

---

⁹³ Viz pozn. 67

⁹⁴ De Winter, L.; Tursan, H., cit. dílo, str. 169. Důvod lze spatřovat především v negativním postoji strany vůči silnému centru, který mnoho příslušníků německé komunity sdílí.

Insieme a sinistra – Pace e diritti – Gemeinsam links – Frieden und Gerechtigkeit (Společně vlevo – Mír a spravedlnost)

Jedná se o koalici tří celostátních stran levice a levého středu - Levicoví demokraté (Democratici di Sinistra, DS), Strana komunistické obnovy (Partito della Rifondazione Comunista, PRC) a Italští sociální demokraté (Socialisti democratici italiani, SDI) - a několika sdružení a hnutí občanské společnosti, založenou u příležitosti provinčních voleb v roce 2003.

Toto uskupení se snažilo přilákat voliče jak italské, tak německé jazykové komunity. Přihlásilo se k hodnotám vzájemné tolerance a porozumění a k posílení prvků sociálního státu. V provinčních volbách obdrželo 3,8%, což oproti součtu výsledků jednotlivých politických formací tvořících tuto koalici znamenalo pokles o 1% hlasů. V Radě provincie jej zastupuje jedna radní, která je i členkou Výboru provincie a spolupracuje s SVP.

Mezi klíčové postavy v řadách Levicových demokratů (Democratici di Sinistra) patřil Romano Viola, který deset let působil v Radě provincie, několikrát stál v jejím čele a jedno funkční období zastával i post asesora ve Výboru provincie. Ke konci svého mandátu však stranu opustil poté, co odmítla dále podporovat linii vytyčenou SVP. Zasazoval se o větší porozumění mezi jednotlivými komunitami, o realizaci „dynamické autonomie“ a euroregionu Tyrolsko a o spolupráci s SVP.

Unione autonomista (Autonomistická unie)

Autonomistickou unii založily před volbami v provincii v roce 2003 dvě celostátní strany, Kopretina (Margherita) a Itálie hodnot (Italia dei Valori), a jedno regionální uskupení, Společně pro Horní Adiži (Insieme per l'Alto Adige).

Usiluje o to, reprezentovat italsky hovořící komunitu a skrze sdružení jí podobná zabránit další politické fragmentaci a zmnožení stran zastupujících italskou populaci v provincii. Tímto způsobem doufá, že se stane pro SVP partnerem k dialogu. Hlásí se k politickému středu. Podporuje iniciativy občanské společnosti a další posílení autonomie provincie a principu subsidiarity. Ve provinčních volbách v roce 2003 doufala, že získá alespoň tři křesla radních, nicméně výsledek 3,8% jí stačil jen k obsazení jediného místa v Radě provincie. Strany, které ji tvoří, obdržely o pět let dříve ve volbách v provincii dohromady o 0,8% hlasů více.

4. VÝVOJ STRANICKÉ SOUTĚŽE A STRANICKÝ SYSTÉM

V následující kapitole se pokusím představit mechanismus provinčních, parlamentních a evropských voleb na úrovni provincie, analyzovat jejich výsledky a postihnout směr, kterým se jihotyrolská politická scéna ubírá. Poté se budu snažit analyzovat stranický systém v provincii Bolzano a aplikovat na něj některé základní politologické typologie.

Důraz kladu především na výsledky regionální a provinčních voleb, neboť se domnívám, že volební systém používaný v těchto volbách umožňuje kandidovat i drobným stranám a uskupením, která nedostanou na celostátní úrovni, vzhledem k malé voličské podpoře v celostátním měřítku a k uzavíracím klausulím, jež jim znemožňují vstup do parlamentu, příležitost prosadit se. Předpokládám proto, že se jihotyrolským voličům ve volbách do Rady provincie nabízí širší výběr a tedy i možnost lépe vyjádřit svou skutečnou preferenci. Protože se věnuji především období od roku 1992, budu vycházet z výsledků regionálních resp. provinčních voleb v letech 1988, 1993, 1998 a 2003.

4. 1. VÝSLEDKY VOLEB V PROVINCII BOLZANO

Provinční volby

Do roku 2001 se nekonaly samostatné volby do Rady provincie, ale mandáty v Radě byly přidělovány na základě výsledků regionálních voleb, kdy se regionální radní zvolený ve volebním obvodu na území provincie Bolzano stával automaticky i členem Rady provincie. Regionální volby probíhaly podle stejného mechanismu jako současné provinční volby (ovšem bez zaručení zvolení alespoň jednoho radního reprezentujícího ladinskou komunitu) a pořádaly se do roku 1968 každé čtyři roky, od roku 1968 každých pět let. Toto funkční období zůstalo dodnes zachováno pro Radu provincie i Radu regionu, k předčasnému rozpuštění žádné z nich nikdy nedošlo.

V roce 2001 byl přijat nový provinční volební zákon, podle něž proběhly první samostatné provinční volby v říjnu 2003 a který zavádí proporční volební systém, nestanovuje žádnou uzavírací klausuli pro vstup do Rady provincie a celé území provincie vymezuje jako jediný volební obvod. Voliči smějí přidělit jeden až čtyři preferenční hlasy. Volební právo je přiznáno jen tomu, kdo prokáže, že má minimálně čtyři roky nepřetržitě bydliště v regionu

Tridentsko-Horní Adiže, a zároveň většinu tohoto čtyřletého období bydlí na území provincie Bolzano.

Pro přidělení mandátů jednotlivým stranám se používá volební kvóta Imperiali. Počet všech odevzdaných platných hlasů se vydělí počtem křesel v Radě provincie, 35, zvýšeným o dva, tedy číslem 37. Získáme tak tzv. volební kvocient, tedy minimální počet hlasů nezbytných pro obdržení jednoho mandátu. Každá strana má nárok na tolik reprezentantů, kolikrát je tento volební kvocient obsažen v počtu jejích hlasů. Vydělíme-li počet hlasů odevzdaných pro určitou stranu volebním kvocientem, obdržíme celé číslo, tedy počet mandátů získaných danou stranou, a zbytek. Pokud tímto způsobem nedošlo k přidělení všech křesel v Radě, obdrží zbývající mandáty strany s největšími zbytky nebo strany, které dosud nezískaly žádného reprezentanta, avšak jejichž počet hlasů převyšuje zbytky stran s již přidělenými křesly. Pokud naopak došlo k přidělení více mandátů, než je faktický počet členů Rady, celý proces distribuce křesel se opakuje, ale s vyšším volebním kvocientem, který je výsledkem dělení počtu všech odevzdaných platných hlasů počtem křesel v Radě provincie zvýšeným o jedno, tedy číslem 36.

Nový volební zákon navíc garantuje zvolení alespoň jednoho reprezentanta ladinské komunity. Pokud při přidělování mandátů nezískají Ladinové žádného svého zástupce, obdrží křeslo v Radě ten ladinsky hovořící kandidát, který dostal nejvíce hlasů a zároveň figuroval na kandidátce, které byl přidělen alespoň jeden radní. Tento ladinsky hovořící kandidát nahradí v Radě kandidáta téže listiny, který byl z dané kandidátky zvolen jako poslední.

V období První republiky zisky SVP v regionálních volbách na úrovni provincie nikdy neklesly pod 56% a podpora druhé nejsilnější straně v provincii, Křesťanské demokracii, se s velkým odstupem oproti SVP pohybovala mezi 10 a 14%. Jen ve volbách v roce 1988 předběhlo Italské sociální hnutí s více než 10% hlasů Křesťanskou demokracii o dva procentní body. MSI platilo za třetí nejsilnější stranu v provincii od poloviny 50. do poloviny 60. let a opět posilovat začalo v 80. letech. Po jednom až dvou členech v Radě provincie získávaly všechny relevantní celostátní strany, zatímco drobné regionální formace většinou neuspěly, a pokud přece jen dosáhly na jeden, nejvýše dva mandáty, většinou se do příštích voleb rozpadly.

V roce 1988 se však politická situace v provincii v několika ohledech výrazně změnila. Jednak se MSI stala druhou nejsilnější stranou. Zároveň se prosadili zelení, kteří obdrželi

téměř 7% hlasů. Eva Klotz za Jihotyrolský vlastenecký svaz obhájila své křeslo a do Rady se dostali i Svobodní. SVP nicméně svou pozici získala 60% hlasů obhájila.

V roce 1993 se potvrdil trend, který započal o pět let dříve. Posílilo MSI, zelení, Unie pro Jižní Tyrolsko a především Svobodní, kteří svou podporu více než zčtyřnásobili. Naopak přízeň Křesťanské demokracii poklesla na polovinu a SVP ztratila 8% hlasů. Do Rady poprvé vstoupila strana Ladins. V roce 1998 mírně posílila SVP, Unie pro Jižní Tyrolsko a strana Ladins, preference naopak mírně poklesly Národní alianci, zeleným a nejvýrazněji Svobodným, kteří oproti 6% v roce 1993 obdrželi jen 2,5% a ztratili jednoho radního. V Radě se poprvé objevily formace Unitalia a Forza Italia.

V prvních provinčních volbách o pět let později k nijak zásadnímu obratu nedošlo, SVP si udržela 21 radních díky hlasům italsky hovořícího elektorátu a Národní alianci i přes mírný pokles preferencí své tři radní uhájila. Zelení a Svobodní obdrželi oproti předchozímu funkčnímu období o jedno křeslo v Radě více. Celostátní strany, které na úrovni provincie patřily mezi ty drobnější a jen těsně získávaly křeslo radního, vytvořily dvě uskupení. Strany levicové se seskupily ve formaci Společně vlevo – Mír a spravedlnost, zatímco křesťansko- a sociálnědemokraticky orientovaná Kopretina a Itálie hodnot, vedená jedním ze symbolů akce „čistě ruce“, soudcem Antoniem Di Pietrem, se spojily s regionálním hnutím Společně pro Horní Adiži v Autonomistickou unii. Obě tato uskupení ale získala méně hlasů, než obdržely v úhrnu jejich jednotlivé komponenty o pět let dříve. Z Rady se vytratila strana Ladins, které chybělo necelých 400 hlasů k získání mandátu. Ladiny tak dnes v Radě zastupuje politik zvolený za SVP.

Provinční volby tak názorně ukazují, že SVP ztratila roli výsadního reprezentanta německy hovořící komunity. Je si toho sama vědoma a pokouší se otevírat i jiným etnikům, např. podporou italského politika na funkci bolzanského starosty nebo tím, že na přední místo své listiny umístí ladinsky hovořícího kandidáta. Ladinové však SVP už v devadesátých letech přestali chápat jako svého jediného ochránce vůči italskému obyvatelstvu a státu, částečně se od ní distancují a usilují o větší sebezprosažení.

Nezanedbatelný vliv na směr, kterým se ubírá politická soutěž v provincii, získala Zelená frakce, kterou jak SVP, tak Národní alianci vnímají jako nebezpečnou konkurenci a pod jejím tlakem opouštějí v některých otázkách své neústupné pozice. Sklízají za to kritiku radikálů uvnitř vlastních etnických komunit. Pozice Unie pro Jižní Tyrolsko i Svobodných se konsolidovaly a tyto strany si dokázaly vytvořit voličskou základnu. Unitalia naproti tomu

mnoho voličů nedokázala přesvědčit a pravděpodobně své zastoupení v Radě ztratí. Drobné lokální frakce celostátních stran si nemohou od příštích provinčních voleb příliš slibovat.

Parlamentní volby

V parlamentních volbách se pravidelně uchází o přízeň voličů jen jediná regionální strana, SVP. Pouze výjimečně představí svou kandidátku i jiné regionální uskupení, které doposud nikdy nezískalo žádného zástupce v římském parlamentu. V posledních volbách v dubnu letošního roku učinili výjimku Svobodní Jižního Tyrolska, kteří kandidovali na protest proti začlenění SVP do volební aliance Jednota, ač tušili, že se jim jako nespojené straně hranici 4% hlasů na celostátní úrovni nepodaří překonat.

Parlamentní volby v letech 1948 až 1994 probíhaly proporčně do obou komor, z provincie Bolzano pocházeli čtyři poslanci a dva až tři senátoři. Nejčastěji se jednalo o politiky SVP a jednoho či dva reprezentanty jihotyrolské Křesťanské demokracie, pro funkční období 1987-1992 však mandát získal i jeden poslanec za zelené, jeden poslanec za Italské sociální hnutí a jeden senátor za komunistickou stranu.

Nový volební zákon, podle něhož se uskutečnily volby v letech 1994, 1996 a 2001, rozhodl o přidělování tří čtvrtin poslaneckých i senátorských mandátů na základě většinového principu a zbývající čtvrtina křesel byla rozdělena proporčně mezi kandidátní listiny, které na celostátní úrovni obdržely alespoň 4% hlasů. Regionu Tridentsko-Horní Adiže připadlo osm většinových a dvě proporční poslanecká křesla a šest většinových a jedno proporční senátorské křeslo. Pro proporční volbu představoval celý region jeden volební obvod, pro většinovou volbu byly na území provincie Bolzano vyčleněny čtyři poslanecké a tři senátorské jednomandátové obvody. Kvůli čtyřprocentní uzavírací klausuli se v proporční části volby nikdy neprosadila žádná z regionálních stran. V jednomandátových volebních obvodech v provincii vítězila pravidelně SVP s výjimkou volebního obvodu zahrnujícího město Bolzano s italsky hovořící většinou, kde mandát získal v roce 1994 poslanec za Národní alianci a v roce 1996 poslanec za Forza Italia a senátor za Národní alianci.

Pro parlamentní volby v dubnu 2006 se Itálie vrátila k proporčnímu mechanismu doplněnému o většinovou prémii pro vítěze. Do Sněmovny poslanců zůstala zachována uzavírací klausule 4% hlasů na celostátní úrovni, koalice však musí nově získat minimálně 10% hlasů a každá ze stran v rámci této koalice minimálně 2%, aby dosáhly na křesla v dolní komoře. Výjimka z tohoto pravidla platí pro kandidátní listiny reprezentující jazykové

menšiny, které v obvodu, v němž kandidují, získají alespoň 20% odevzdaných hlasů. Zatímco hranici 2% nedokázala na celostátní úrovni SVP překonat, díky 28,5% hlasů na území regionu si zajistila zvolení čtyř poslanců. Pro vstup do Senátu dosahují uzavírací klausule ještě vyšších hodnot než pro Sněmovnu poslanců, avšak v regionu Tridentsko-Horní Adiže zůstal zachován volební systém z let 1994-2006. SVP si tak udržela tři senátorská křesla ve třech jednomandátových obvodech na území provincie Bolzano.

V parlamentních volbách na území provincie vždy s přehledem vítězila SVP, jejíž podpora se pohybovala v rozmezí 57-60%. V období První republiky se jako druhá tradičně umísťovala Křesťanská demokracie, ale její preference neustále klesaly, z 21,8% v roce 1948 až na 7,4% v roce 1992. Třetí místo obsazovala nejprve socialistická strana a později komunisté. Na druhou pozici se ale koncem 80. let prodralo Italské sociální hnutí, které v roce 1987 předběhlo i Křesťanskou demokracii. Ta o pět let později sice MSI o půl procenta předstihla, jejím nástupnicím se to však už nikdy znovu nepodařilo.

V letech 1994 až 2001 si SVP udržovala výrazný náskok téměř padesáti procent nad druhou nejsilnější Národní aliancí. Za nimi se umísťovala Forza Italia s 8-9% a zelení s 5-6%, následovali sociální demokraté a nástupnické strany Křesťanské demokracie. Ojedinelé, nepředvídané a bezprecedentní vybočení z tohoto trendu představují parlamentní volby v roce 1996, kdy SVP sice zvítězila, ale získala méně než polovinu svých obvyklých zisků hlasů (28%) a druhou Unii pro Jižní Tyrolsko, která svou kandidátku pro jiné parlamentní volby než v roce 1996 nesestavila, předehnala jen o 8%.⁹⁵ Třetí místo potom patřilo Národní alianci, pro kterou téměř 14% hlasů znamenalo nejlepší volební výsledek, kterého kdy v provincii dosáhla, ať už v provinčních nebo parlamentních volbách.

Letošní dubnové parlamentní volby v provincii zásadní zlom nepřinesly. Mírně posílila Forza Italia a mírně ztratila Národní aliance. Překvapila snad jen ztráta 6% hlasů SVP. Důvod je možné spatřovat v úspěchu Svobodných, kteří obdrželi 5,5% hlasů, ačkoliv od počátku bylo zřejmé, že 4% hlasů na celostátní úrovni, nutných pro vstup do parlamentu, nedosáhnou. Domnívám se, že se tím potvrdilo, že nespokojenost s SVP uvnitř německy hovořící komunity narůstá, a kdykoliv se nabízí možnost dát hlas i jiné straně hájící německou jazykovou skupinu než jen SVP, určitá část elektorátu jí využije. A to i pokud tuší, že takto

---

⁹⁵ K důvodům viz pozn. 74

odevzdané hlasy velmi pravděpodobně přijdou vniveč a že hrozí, že komunitu bude v parlamentu zastupovat méně poslanců.

Na druhou stranu v senátním volebním obvodu Bolzano-Unterland, v němž se koncentruje italská populace provincie, obdržel kandidát SVP téměř 58% hlasů a tedy i podporu části italského etnika. Ukazuje se tak, že kampaň SVP, vedená za účelem přilákání i německy mluvícího elektorátu, se neminula účinkem.

Volby do Evropského parlamentu

Pro volby do Evropského parlamentu se území Itálie dělí do pěti velkých volebních obvodů, přičemž region Tridentsko-Horní Adiže náleží do obvodu Severovýchod. Aby i německy a ladinsky hovořící minority získaly možnost zastoupení v tomto orgánu, objevila se v zákoně upravujícím tyto volby klausule, která zajišťuje zvolení reprezentanta těchto komunit, pokud obdrží alespoň 50 000 hlasů. Už od prvních přímých voleb do Evropského parlamentu v roce 1979 tak německy hovořící populaci provincie zastupuje jeden politik z SVP.

Výsledky evropských voleb většinou připomínaly výsledky voleb do parlamentu, v provincii vítězila SVP s více než 53% hlasů. V posledních volbách v červnu 2004 však obdržela jen necelých 47% hlasů a poprvé tak od dob založení jí preference poklesly pod 50%. Oproti roku 1999 ztratila téměř 10%, avšak hranici 50 000 hlasů více než dvojnásobně přesáhla a o svého poslance nepřišla. Důvod tohoto poklesu lze spatřovat v kandidatuře Evy Klotz za uskupení Liga pro autonomii (Lega per l'autonomia), která získala 6,5% hlasů v provincii. Necelých 16 000 hlasů jí však ke zvolení nestačilo. I v evropských volbách se tak ukazuje, že existuje část jihotyrolské německy hovořící populace, která pozice SVP nesdílí a přeje si změnu.

Komunální volby

Volby do obecních zastupitelstev probíhají podle poměrného volebního systému každých pět let, ty poslední se odehrály v květnu 2005. Starostové jsou voleni přímo, pouze ve čtyřech městech s populací nad 15 000 obyvatel (Bolzano, Laives, Brixen a Merano) se koná druhé kolo v případě, že žádný z kandidátů nezískal v prvním kole více než 50% hlasů. SVP pravidelně vítězí, v současné době v naprosté většině obcí stojí starostové zvolení za SVP a místoprimátor Bolzana pochází z téže strany. SVP v komunálních volbách konkurují drobná

lokální uskupení, kandidující často jen v jedné obci. Výsledky lze proto jen velmi obtížně porovnávat.

Volební účast ve všech volbách je v provincii, podobně jako v celé Itálii tradičně vysoká, nikdy neklesla pod 80%.

4. 2. JIHOTYROLSKÝ STRANICKÝ SYSTÉM

Maxmilián Strmiska definuje regionální stranický systém jako souhrn regionálních stran, příp. regionálních stran a regionálních poboček celostátních stran v jejich interakci v příslušném regionálním institucionálním uspořádání (volené exekutivní a legislativní orgány) a sociálně-politickém prostředí. Nejedná se však o pouhou zmenšenou kopii celostátního stranického systému (tedy pouhý regionální subsystém), ale o soustavu charakterizovanou přiměřenou originalitou a celostností souhrnu interakcí stran. Zároveň mohou v daném regionu existovat i lokální stranické soustavy, jež nepředstavují kopii regionální úrovně.⁹⁶

S jednotným regionálním stranickým systémem se v Tridentsku-Horní Adiži nesetkáme. V Jižním Tyrolsku i v provincii Trident sice působí jak strany, na které v jiných provinciích a regionech nenarazíme, tak filiálky celostátních stran, avšak lokální strany ucházející se o přízeň voličů v provincii Bolzano nekandidují v provincii Trident a naopak. Navíc se v obou provinciích výrazně liší zisky celostátních stran, takže zatímco v Jižním Tyrolsku se těší oblibě Národní aliance, v Tridentsku se více daří Lize Severu. Tridentsko také více zasáhla krize První italské republiky, která přispěla k výrazné fragmentaci zdejší soustavy stran. Existuje tak odlišný lokální stranický systém na úrovni každé ze dvou provincií. Institucionální rámec se v obou začal utvářet s prvními volbami do nově zřízených rad provincií a Rady regionu v roce 1948.

Ač kořeny některých stran působících v Horní Adiži sahají hluboko do historie, v některých případech i do období před první světovou válkou, o specifickém stranickém systému v Jižním Tyrolsku můžeme hovořit až po roce 1948, v souvislosti se zřízením exekutivních a legislativních orgánů provincie a regionu. Fašistický režim sice zřídil

---

⁹⁶ Strmiska, M., *Katalánské politické strany. Katalánské strany a regionální stranicko-politický systém v letech 1977-2002*, Anton Pasienska, Brno 2003, str. 6-8

samostatnou provincií Bolzano a její orgány, avšak činnost lokálních politických uskupení a organizací a jejich svobodnou soutěž neumožňoval. Dnes však po více než padesáti letech existence patří jihotyrolská stranická soustava mezi ty konsolidované a „zralé“.

Štěpné linie

Aplikujeme-li Lipsetův a Rokkanův historicko-konfliktní přístup⁹⁷ na případ Jižního Tyrolska, jeví se jako rozhodující pro utváření politických stran v provincii dvojí štěpení. Klíčová se ukazuje etnicko-kulturní linie štěpení, jež „odráží antagonismus jasně teritoriálně vymezené – většinou jazykově definované - skupiny, která navíc mohla být v předchozím historickém vývoji jen slabě integrována do státního celku, vůči kulturně a jazykově odlišnému (často, avšak nikoli nezbytně, i hospodářsky rozvinutějšímu) politickému centru“⁹⁸. V oblasti Horní Adiže se skutečně setkáváme se dvěma zřetelně teritoriálně i jazykově ohraničenými skupinami německy a ladinsky hovořících obyvatel, jež v minulosti nepatřily k italskému státu. Ekonomickou zaostalost provincie se již podařilo překonat díky velkým finančním dotacím z centra určeným pro rozvoj autonomie a mírumilovného soužití v regionu.

Jihotyrolské strany tak charakterizuje primárně jejich umístění na ose integracionalisté (centralisté) – autonomisté (regionalisté). V této rovině jsme svědky značné polarizace, tedy vzdálenosti mezi nejbližšími relevantními stranami. Tím, že koncem osmdesátých let Italské sociální hnutí nahradilo Křesťanskou demokracii v roli nejsilnější strany volené italskou komunitou, došlo ještě k posílení polarizace. Můžeme rozlišit alespoň tři alternativy, okolo nichž se postavení stran v otázce vztahu mezi centrem a provincií točí⁹⁹. SVP prosazuje zánik regionu a převedení jeho kompetencí do rukou provincie, Svobodní Jižního Tyrolska a Unie pro Jižní Tyrolsko propagují sebeurčení jihotyrolského obyvatelstva příp. jeho separaci od Itálie zatímco strany reprezentující italskou populaci se vyslovují pro zachování regionu Tridentsko-Horní Adiže.

---

⁹⁷ Říchová, B., *Úvod do současné politologie. Srovnávací analýza demokratických politických systémů*, Portál, Praha 2002, str. 108-112 a Novák, M., *Systémy politických stran. Úvod do jejich srovnávacího studia*, Slon, Praha 1997, str. 38-41

⁹⁸ Říchová, cit. dílo, str. 111-112

⁹⁹ Pro rozlišení pojmů polarita a polarizace viz Novák, cit. dílo, str. 81

Oproti rozporu mezi centrem a periferií se ideologická rovina štěpení ukazuje jako druhotná. Samotná SVP se označuje za „Sammelpartei“¹⁰⁰, tedy soubornou stranu, s umírněnými názory, která se distancuje od všech extremismů a usiluje o potlačení sociálních rozdílů obyvatelstva. I ostatní strany v provincii se ucházejí primárně o středového voliče a vůči svým konkurentům se vymezují především svým postojem k autonomii a centru. Strana Ladins v otázce třídního rozštěpení společnosti nezaujímá žádné jednoznačné stanovisko. Pokud se přece jen na celostátní úrovni výrazně ideologicky profilují (např. Strana komunistické obnovy či Národní aliance), volí v provincii méně radikální rétoriku nebo kandidují v provinčních volbách v koalici s formacemi bližšími středu. V rovině třídního štěpení se tak setkáváme se slabou polarizací a spíše unimodálním rozložením názorů.

Mezi tímto dvojím štěpením nedochází ke spojování, ale naopak k překrývání a vzájemnému všestrannému křížení. Určitá pozice strany na linii integracionalisté-autonomisté tak ještě nedeterminuje její ideologické zaměření a naopak. Křížením těchto dvou relevantních os se dospívá k multipartistickému rozdělení.¹⁰¹

Vzhledem k vysoké religiozitě a nezanedbatelnému vlivu katolické církve, k níž se hlásí 98% jihotyrolského obyvatelstva, se štěpná linie církev versus stát v provincii neprojevuje a žádná ze stran si neklade za cíl laicizaci nebo sekularizaci. Nenarazíme ani na napětí mezi městem a venkovem, neboť se v povodí horní Adiže podařilo zachovat tradiční zemědělství a zároveň rozvinout průmyslovou výrobu menšího měřítka nejen v urbanizovaných oblastech, ale i mimo ně.¹⁰²

Sartoriho typologie

Použití Sartoriho typologie stranických systémů v regionálním měřítku se zdá sporné. Maxmilián Strmiska Sartorimu vyčítá především „jednorozměrné zjednodušení“, tedy fakt, že Sartori postuluje jen jednu základní pravo-levou linii a s vícerozměrným prostorem si neví

---

¹⁰⁰ Viz www.svpartei.org/de/politik/programm, staženo 1. 5. 2006

¹⁰¹ Novák, cit. dílo, str. 102

¹⁰² Jak připomíná Miroslav Novák, řada politologů se pokoušela doplnit model Lipseta a Rokkana o další štěpení, která by vysvětlila např. i vznik komunistických stran. Většina dospěla k závěru, že by bylo vhodné schéma rozšířit o další dvě štěpné linie vyjádřené rozporem občanská společnost versus stát, který proti sobě klade strany monopolistické a demokratické, a rozporem domácí versus mezinárodní, které staví do opozice strany partikularistické a kosmopolitní. Viz Novák, cit. dílo, str. 103-109. V Jižním Tyrolsku se s relevantní stranou usilující o totální moc nesetkáme, všechny politické formace zde uznávají demokratické principy. O projevech štěpení domácí versus mezinárodní lze již obtížněji rozhodnout, neboť by bylo zapotřebí provést důkladnou analýzu vztahu Svobodných Jižního Tyrolska a rakouské strany Svobodní. Podobný rozbor však přesahuje rámec mé práce, proto jej zde ponechám stranou.

rady. Multidimensionální soutěž je však charakteristická právě pro rozvinuté regionální stranické soustavy, neboť se zde protíná centralisticko-autonomistická a pravo-levá štěpná linie.¹⁰³ Zatímco však tři kategorie Sartoriho typologie soutěživých stranických soustav (dvoustranický systém, umírněný pluralismus a polarizovaný pluralismus) kombinují kritérium ideologické polarizace a počtu stran, čtvrtý typ, systém převládající (predominantní) strany považuje autor za slučitelný s jakýmkoliv multipartismem¹⁰⁴ a na ideologickou vzdálenost relevantních stran nebere ohled¹⁰⁵. Maxmilián Strmiska se proto domnívá, že tento typ, právě díky svému vágnímu vymezení, může být úspěšně aplikován v případě regionálních stranických systémů bez výraznější modifikace.¹⁰⁶

Stranická soustava Jižního Tyrolska by patřila právě do kategorie systémů s predominantní stranou, která se vyznačuje tím, že ve více než trojích řádných volbách po sobě získala absolutní většinu křesel v rozhodujícím legislativním orgánu a mohla sestavit stabilní jednobarevné vlády.¹⁰⁷ Ač nedochází k vládní rotaci, nepochybně se jedná o soutěživý systém, v němž existuje více stran, pro které platí rovnost příležitostí, a v němž predominantní strana může o své postavení kdykoliv přijít.¹⁰⁸ Systém predominantní strany lze v jeho raných fázích obtížně rozpoznat¹⁰⁹, avšak v provincii Bolzano se jedná o natolik dlouhodobý jev, že o něm v tomto ohledu není třeba pochybovat.

SVP vždy disponovala v Radě provincie nadpoloviční většinou mandátů a nezdá se setkáváme s přesvědčením, že v provincii panuje „zablokovaná demokracie“, v níž „strana-stát“, tedy SVP, jen velmi nepravděpodobně přijde o své postavení.¹¹⁰ SVP však nikdy nevládla sama ve Výboru provincie. Nejednala tak však ze svého dobrovolného rozhodnutí, ale na základě Statutu autonomie, který stanovuje, že etnické složení Výboru provincie musí odrážet složení Rady provincie. Toto ustanovení nutilo SVP kooperovat ve Výboru provincie se stranami zastupujícími italskou komunitu. SVP tak do koalice přibírala zástupce křesťanskodemokratických příp. středolevých celostátních stran, s nimiž si ideologicky nejvíce rozumí. Domnívám se však, že tato skutečnost nevyvrací oprávněnost zařazení jihotyrolského stranického systému do kategorie predominantní strany.

¹⁰³ Strmiska, *Regionální strany*, str. 20-24

¹⁰⁴ Sartori, G., *Strany a stranické systémy: schéma pro analýzu*, CDK, Praha 2005, str. 216

¹⁰⁵ Fiala, P.; Strmiska, M., *Teorie politických stran*, Barrister & Principal, Brno 1998, str. 227

¹⁰⁶ Strmiska, *Regionální strany*, str. 31

¹⁰⁷ Fiala; Strmiska, cit. dílo, str. 222-224

¹⁰⁸ Říchová, cit. dílo, str. 102-103

¹⁰⁹ Fiala; Strmiska, cit. dílo, str. 229, pozn. 4

¹¹⁰ Giovanetti, *Alto Adige: il partito di raccolta*, str. 285

Maxmilián Strmiska modifikoval typologii Giovanni Sartoriho a na něj navazující typologii Klause von Beymeho a sestavil klasifikaci regionálních systému stran, v níž jako základní ponechal rozčlenění na systém dvou stran, umírněný multipartismus, polarizovaný multipartismus a systém predominantní strany.¹¹¹ V jejich rámci rozlišil ještě několik podtypů podle toho, kolik regionálních stran se v soustavě vyskytuje, podle vládní alternace a podle homogenity vládních koalic, jsou-li tyto vůbec vytvářeny. Jihotyrolská soustava v tomto schématu spadá do kategorie regionálních systémů predominantní regionální strany s více regionálními stranami.

SVP však disponuje již od prvních poválečných let nejen většinou mandátů v Radě provincie, ale zároveň si udržuje i veliký náskok před druhými a třetími nejsilnějšími stranami v provincii a splňuje tak charakteristiku dominantní strany, jež je po více než troje řádné volby po sobě větší než kterákoliv jiná. Zastává tak v jihotyrolském stranickém systému od prvních regionálních voleb v roce 1948 pozici ultradominantní strany, tedy strany predominantní a dominantní zároveň.¹¹²

SVP představuje soubornou regionální stranu, která vznikla mimo jiné za účelem silné reprezentace regionu na celostátní úrovni a za účelem předejít možnosti, že by region v centru zastupovala nějaká centralistická strana. Dosažením dominantního postavení SVP svůj charakter regionálního uskupení ještě posílila. Zároveň tak však zabránila tomu, aby se asymetrie štěpných linií, tedy převaha kulturně-etnické linie nad linií ideologickou, vyrovnala a v provincii došlo k symetrizaci vícerozměrného prostoru.¹¹³ Dění na jihotyrolské politické scéně poslední dobou ale dává tušit postupné oslabování osy centralisté-autonomisté.

Jihotyrolský multipartismus

Přítomnost ultradominantní strany se nevylučuje se systémem multipartismu a teoreticky ani bipartismu.¹¹⁴ V Jižním Tyrolsku panuje multipartismus, tedy systém více než dvou stran. Jeho příčinu můžeme spatřovat jednak v etnickém rozdělení obyvatelstva, které se připojuje k politickému a sociálnímu štěpení společnosti, jednak k němu přispívá i volební systém používaný pro provinční volby. V padesátých a šedesátých letech se počet uskupení

---

¹¹¹ Strmiska, *Regionální strany*, str. 37

¹¹² Jedná se o termíny, které do politologie zavedli R.-G. Schwartzberg, G. Sartori a M. Duverger. Novák, cit. dílo, str. 66-67, pozn. 47

¹¹³ Strmiska, *Regionální strany*, str. 34-35

¹¹⁴ Novák, cit. dílo, str. 162, pozn. 24

zastoupených v Radě provincie pohyboval ještě kolem šesti, poté začal mírně narůstat a v posledních třech funkčních obdobích dosáhl deseti resp. jedenácti resp. devíti. Skutečný počet stran v Radě však tato čísla převyšuje, neboť strany křesťanskodemokratické a středolevé či levicové orientace často vytvářejí pod různými názvy společné kandidátky. Od roku 1993 se v Radě setkáváme se stále stejnými formacemi, které jen mění názvy nebo rozšiřují své volební koalice o drobné strany, jež samy o sobě na mandáty v Radě nedosáhnou.

Počet stran zastoupených v Radě však ještě nic nevyovídá o tom, kolik stran skutečně hraje důležitou roli a ovlivňuje chod událostí v provincii. Podle Giovanni Sartoriho se menší strana těší určité relevanci, pokud disponuje buď koaličním, nebo vyděračským potenciálem.¹¹⁵ V jihotyrolském kontextu tak můžeme za relevantní považovat vedle SVP ještě alespoň pět dalších stran. Jednak uskupení celostátních křesťanskodemokratických a v menší míře i levicových stran, která se ukázala být nezbytná pro SVP pro vytvoření koalic ve Výboru provincie v souladu se zásadami Statutu autonomie. Tyto formace představují pro SVP mezi stranami volenými italskou komunitou v podstatě jediné přijatelné koaliční partnery.

Relevantní se jeví ale i strany, jež se ukázaly s to pozměnit taktiku mezistranické soutěže a prokázaly tak určitý vyděračský potenciál. Vytvářejí tlak na ostatní uskupení, která musí brát v potaz jejich reakce na určité kroky. Patří mezi ně Unie pro Jižní Tyrolsko a Svobodní Jižního Tyrolska, kteří svou radikálností nutí především SVP, ale i ostatní strany vymezovat se vůči jejich požadavkům. I zelení vnesli do politické diskuse nová témata a svými cíli inspirovali programy svých konkurentů. Nezanedbatelný vliv nelze upřít ani Národní alianci, která dnes díky skutečnosti, že ji volí téměř polovina italské komunity, představuje hlavního vyzyvatele SVP.

Blondelova typologie

Jean Blondel používá pro rozdělení stranických systému kritérium průměrného součtu procent hlasů obdržených dvěma nejsilnějšími stranami.¹¹⁶ Sečteme-li volební zisky dvou nejsilnějších stran v provincii Bolzano, tedy SVP a Národní aliance, a určíme-li jejich

---

¹¹⁵ Sartori, G., *Strany a stranické systémy*, in: Říchová, B., Lisa, A., *Antologie světových politologů II.*, VŠE, Praha 1995, str. 118-121

¹¹⁶ Novák, cit. dílo, str. 167-169

průměrnou hodnotu v období posledních tří legislatur Rady provincie, získáme číslo 64,6% hlasů. V Blondelově klasifikaci náleží tento výsledek do kategorie multipartismu s dominující stranou, kde dvě nejsilnější strany dosahují 62-66% hlasů. Dominující stranu Blondel definuje jako stranu, jež získala minimálně 40% hlasů. Se zařazením do této kategorie lze souhlasit bez vážnějších výhrad, snad jen s připomenutím, že v případě SVP se nejedná jen o stranu dominující podle Blondelova vymezení, ale dokonce o stranu ultradominantní.

rok voleb	1993	1998	2003	průměr
zisk SVP	52,0	56,6	55,6	
zisk AN	11,6	9,7	8,4	
Součet	63,6	66,3	64	64,6

Blondel si však všímá i síly ideologických skupin stran, jichž rozlišuje šest (komunisté, socialisté a sociální demokraté, liberálové a radikálové, agrárníci, křesťanští demokraté) a intenzitu jejich výskytu uvádí do souvislosti právě s kategoriemi, do nichž stranické systémy přiřazuje na základě součtu preferencí dvou nejsilnějších formací.¹¹⁷ V případě multipartismu s dominující stranou se nabízejí podle něj dvě alternativy. Onu dominující stranu představuje buď sociální demokracie, nebo konzervativci či křesťanští demokraté. V Jižním Tyrolsku se setkáváme s druhou variantou, neboť zde nepochybně převládá strana křesťanskodemokratická a na levici naopak vládne velká fragmentace a rozštěpenost.

¹¹⁷ Novák, cit. dílo, str. 169-172

ZÁVĚR

Jižní Tyrolsko se v mnoha ohledech liší od ostatních italských provincií. Nejen historií, kulturou a složením obyvatelstva, ale i specifickým institucionálním a politickým uspořádáním. V regionu Tridentsko-Horní Adiže se nesetkáme s jedním uceleným regionálním stranickým systémem, nýbrž se dvěmi lokálními odlišnými soustavami, které po padesátileté existenci můžeme považovat za „zralé“.

Stranická soustava v provincii Bolzano spadá do kategorie systémů s predominantní regionální formací, Jihotyrolskou lidovou stranou, což se však nevyklučuje s existencí multipartismu, k němuž přispívá křížení dvou štěpných linií, etnicko-kulturní a ideologické. Působí zde jak formace, s jejichž činností se v jiných provinciích nesetkáme, tak filiálky celostátních stran. Mezi nimi se největší oblibě těší Národní aliance, která běžně zaznamenává největší úspěchy na italském Jihu, zatímco Liga Severu, silná právě především v severní Itálii, mimo jiné i v Tridentsku, se zde téměř neprosadila.

Štěpení centrum-periferie neustále převládá nad ideologickou linií, avšak začíná ztrácet na síle, a tak jihotyrolskou stranickou soustavu rozhodně nemůžeme pokládat za nehybnou. Naopak na ní v posledních letech došlo k zásadnímu posunu, neboť SVP ztratila postavení výlučného reprezentanta německé jazykové komunity. Německy hovořící obyvatelé se již přestali rozhodovat výhradně podle své etnické příslušnosti a otevřela se jim možnost volit i jiná uskupení, a to jak interetnická, tak etnicky jednoznačně profilovaná. Tato pluralizace stranického systému začala koncem 80. let a dnes se již situace na jihotyrolské stranické scéně ukazuje stabilizovaná. Prostor ve stranickém spektru se nabízí snad jen pro novou, čistě regionální stranu zastupující italské etnikum. Avšak vzhledem ke skutečnosti, že se italsky hovořící populace s regionem příliš neidentifikuje a doposud si k němu nevytvořila úzkou vazbu, považují úspěch podobného uskupení v dohledné době za nepravděpodobný.

Reprezentovat obyvatelstvo napříč jazykovými komunitami a vystupovat spíše jako strana regionální než etnická usiluje nejnověji SVP, která v posledních evropských i nedávných parlamentních volbách ztratila řadu hlasů. Dalšímu poklesu svých preferencí se snaží čelit vstřícnými kroky vůči italské i ladinské populaci. Její dlouhodobé a velmi silné sepětí s německou jazykovou komunitou však sice část italsky hovořících voličů nadále odrazuje, část z nich ji ale přestává chápat jako svého rivala a nepřítel a naopak na ni začíná pohlížet

jako na přijatelného koaličního partnera. O přízeň obyvatel ze všech tří komunit se ucházejí rovněž zelení, kteří neustále posilují své postavení.

Výrazný pokles preferencí SVP v příštích provinčních volbách nelze příliš očekávat. I pokud obdrží méně než 50% hlasů, její ztráta nebude nejspíše tak velká, aby si v koalici s lokálními odnožemi celostátních stran levého středu neudržela většinu v Radě a aby ztratila svou rozhodující roli ve vládě provincie. Na jihotyrolské stranické scéně se jí nerýsuje žádný natolik silný soupeř, který by mohl její vůdčí pozici ohrozit. Další postupné a mírné oslabení SVP mezi německy hovořící komunitou vyloučit nelze, mohou jej však kompenzovat hlasy italských voličů.

Panuje přesvědčení, že dominantní postavení SVP přetrvá, alespoň dokud se provincii bude ekonomicky dařit a dokud bude disponovat tolika finančními zdroji, aby udržela současnou úroveň blahobytu.¹¹⁸ Možné ohrožení dosavadního uspořádání představují v zásadě pouze tři momenty. Jednak nedostatek financí a značný pokles příjmů do rozpočtu provincie, dále pak vzpoura ze strany italsky hovořící komunity, která by přenesla jihotyrolskou společnost zpět do situace, v níž se nacházela v období teroristických útoků, a v neposlední řadě i rozsáhlá korupce uvnitř SVP či její rozštěpení.¹¹⁹

Zbývá si položit otázku, nakolik lze soužití tří jihotyrolských komunit považovat za úspěšné a nakolik může jihotyrolský model sloužit za vzor ostatním etnicky a kulturně rozděleným společnostem. Situace se dnes zdá nesrovnatelně lepší než např. v 60. letech, ale jistě ji nemůžeme pokládat za ideální. I italsky hovořící obyvatelstvo si sice již začalo uvědomovat výhody, které mu autonomie přináší, avšak toto nestačí. Musí přestat zlehčování a banalizování Statutu a principy, které zakotvuje, především konsensus a dvojjazyčnost, se musejí stát vůdčími, rozhodujícími a všeobecně přijímanými. Nemám na mysli rigidní dodržování litery Statutu, vždyť právě upuštění od přísně etnického klíče při přidělování sociálních bytů a vzetí v potaz i aktuálně pociťované potřeby uvnitř každé komunity se ukázalo jednoznačně pozitivní. Jde spíše o uznání hodnot, které Statut přináší, a vědomé přihlášení se k nim. Jen tak se každý jedinec bude moci ztotožnit s územím, na kterém žije, a nikoliv už jen výhradně s komunitou, ke které náleží. Bude si více všímat svých individuálních práv a nelpět nadále pouze na právech skupinových.

---

¹¹⁸ Giovanetti, *Alto Adige: il partito di raccolta*, str. 293

¹¹⁹ Tamtéž

Vhodné institucionální uspořádání pro klidné soužití, na němž by se aktivně podílely všechny komunity a už jej nejen strastiplně snášely, existuje, ale samo o sobě nestačí. Bez silné vůle, ochoty poznávat odlišné kultury a otevřít se společnému dialogu se žádné úspěšné soužití neobejde. V tomto ohledu leží ještě před Jižním Tyrolskem velký kus cesty. Smířlivější tóny a vstřícná gesta, která poslední dobou vysílají nejsilnější tábory uvnitř německy i italsky hovořící komunity, tedy SVP a Národní aliance, představují bezpochyby vykročení správným směrem.

ABSTRAKT

Jižní Tyrolsko se liší od všech ostatních italských provincií nejen historií, kulturou a složením obyvatelstva, ale i svým jedinečným institucionálním a politickým uspořádáním. Již více než padesát let zde funguje specifický stranický systém s predominantní Jihotyrolskou lidovou stranou, která pravidelně získává více než padesát procent hlasů a disponuje absolutní většinou křesel v legislativním i exekutivním orgánu provincie. Vedle ní působí v povodí horní Adiže jak odnože celostátních italských stran, tak formace, s jejichž činností se v jiných provinciích nesetkáme.

Ač si Jihotyrolská lidová strana svou ultradominantní pozici nadále udržuje, došlo od konce osmdesátých let minulého století na jihotyrolské politické scéně k výraznému posunu. V souvislosti s krizí První italské republiky pozbyly váhu tradiční celostátní strany a do Rady provincie vstoupila celá řada nových formací. Zároveň přestala platit etnicko-kulturní osa za jedinou relevantní a vše určující štěpnou linii a voliči již nehlasují výlučně podle vlastní příslušnosti k jedné ze tří etnických komunit, tj. italské, německé a ladinské.

Jihotyrolská lidová strana ztratila postavení výhradního reprezentanta německé jazykové skupiny a musí čelit konkurenci radikálnějších iredentistických stran, které si získaly oblibu části německy hovořícího obyvatelstva. Italská populace naopak nejčastěji hlasuje pro Národní alianci, jež se nikde jinde na italském Severu takové přízni netěší. Nový fenomén představují interetnické strany, které usilují o to, přilákat voliče napříč etnickými komunitami. Vedle Zelené frakce se poslední dobou pro tuto strategii rozhodla i Jihotyrolská strana, která se tak snaží kompenzovat odliv preferencí části německy hovořících obyvatel.

Zásadní obrat nelze v nejbližší době očekávat. Po nebývalých změnách na přelomu osmdesátých a devadesátých let se již politická situace v provincii stabilizovala a Jihotyrolská lidová strana si s největší pravděpodobností udrží své rozhodující postavení, neboť se jí nerýsuje natolik silný soupeř, aby mohl její hegemonii ohrozit. Její nedávné rozhodnutí profilovat se více interetnicky lze chápat jako krok správným směrem, který může přispět k tolik žádoucímu mírumilovnějšímu soužití všech tří jihotyrolských etnik.

RESUMÉ

South Tyrol differs from other Italian provinces not only in history, culture and population structure, but also in its unique institutional and political organisation. For more than fifty years there has been a specific party system in operation with the predominant role of the Südtiroler Volkspartei, which has been steadily gaining over fifty per cent of the votes cast in all types of elections and which has held the absolute majority in the provincial parliament as well as the position of the provincial governor. Apart from the Südtiroler Volkspartei a number of branches of various Italian national parties as well as several purely provincial formations participate in the local politics.

The Südtiroler Volkspartei has preserved its ultradominant position even though there occurred a significant shift on the South Tyrolean political stage at the end of the 1980s. The traditional Italian national parties lost their weight in connection with the crisis of the First Italian Republic and a few new formations entered the provincial parliament. At the same time the ethnic-cultural axis ceased to be considered the only relevant and all-determining cleavage. Since then South Tyrolean voters haven't been making their choices solely in accordance with their Italian, German or Ladin ethnicity any more.

The Südtiroler Volkspartei has forfeited the role of the exclusive representative of the German language group and it must face up to the competition of more radical irredentist parties, which have gained liking among the German speaking population. South Tyrolean Italians, on the other hand, prefer the National alliance that doesn't enjoy such popularity anywhere else in the North of Italy. Interethnic formations, which court the favour of voters across the three communities, represent a brand new phenomenon. Besides the Green Faction there is the Südtiroler Volkspartei that has recently decided for this strategy and that seeks to compensate the outflow of a part of the German speaking residents in this way.

A radical turnaround in the local politics can't be expected in the near future. The provincial situation has already stabilized after the unprecedented changes at the beginning of the 1990s and the Südtiroler Volkspartei will most probably keep its crucial position, since there isn't coming into view any opponent, strong enough to endanger its hegemony. Its recent decision to focus more on interethnicity can be understood as a step in the right direction towards the so desired peaceful coexistence of the three South Tyrolean communities.

PŘÍLOHY

PŘEHLEDY VOLEBNÍCH VÝSLEDKŮ¹²⁰

Regionální a provinční volby v provincii Bolzano v letech 1948-2003

	SVP	DC	PSI	PCI	PSDI	MSI	SPS	WdH	Verdi	SF
1948	67,6(13)	10,8(2)	5,0(1)	4,0(1)	3,1(1)	2,9(1)				
1952	64,8(15)	13,7(3)	5,7(1)	3,1(1)	3,5(1)	4,8(1)				
1956	64,4(15)	14,3(3)	5,6(1)	2,2(1)	4,0(1)	6,0(1)				
1960	63,9(15)	14,6(3)	5,9(1)	3,1(1)	3,6(1)	7,1(1)				
1964	61,3(16)	13,5(3)	5,4(1)	3,7(1)	3,8(1)	6,2(1)				
1968	60,7(16)	14,4(4)	7,2(2) ¹²¹	6,0(1)	7,2(2) ³	4,9(1)				
1973	56,4(20)	14,1(5)	5,6(2)	5,7(2)	3,4(1)	4,0(1)	5,1(2)			
1978	61,3(21)	10,8(4)	3,3(1)	7,0(3)	2,3(1)	2,9(1)	2,2(1)			
1983	59,4(22)	9,5(3)	3,9(1)	5,6(2)	1,3	5,9(2)	1,3	2,5(1)		
1988	60,4(22)	9,1(3)	4,0(1)	3,0(1)		10,3(4)		2,3(1)	6,7(2)	1,35(1)

	SVP	AN	Verdi	UfS	SF	FI	Unit.	Ladins	IS-PD	UA	LN
1993	52,0(19)	11,6(4)	6,9(2)	4,8(2)	6,1(2)			2,0(1)	3,7(1)	6,1(3)	3,0(1)
1998	56,6(21)	9,6(3)	6,5(2)	5,5(2)	2,5(1)	3,7(1)	1,8(1)	3,6(1)	4,8(1)	4,5(2)	0,9
2003	55,6(21)	8,4(3)	7,9(3)	6,8(2)	5,0(2)	3,4(1)	1,5(1)	1,4	3,8(1)	3,7(1)	0,5

Čísla uvádějí procento obdržенých hlasů, čísla v závorkách počet získaných poslaneckých křesel.

Zkratky: SVP = Jihotyrolská lidová strana, DC = Křesťanská demokracie, PSI = Italská socialistická strana, PCI = Italská komunistická strana, PSDI = Italská sociálně demokratická strana, MSI = Italské sociální hnutí, SPS = Sociálně demokratická strana Jižního Tyrolska, WdH = Volební spolek Vlasteneckého svazu, Verdi = Zelení, SF = Svobodní Jižního Tyrolska, AN = Národní aliance, UfS = Unie pro Jižní Tyrolsko, FI = Forza Italia, Unit. = Unitalia, IS-DS = Společně vlevo – Mír a spravedlnost, UA = Autonomistická unie, LN = Liga Severu

Pozn.: Zelení kandidovali v roce 1988 pod názvem Listina Zelená alternativa

Volební spolek Vlasteneckého svazu kandidoval v roce 1988 pod názvem Jihotyrolský vlastenecký svaz
Údaje IS-DS z let 1993 a 1998 představují součet hlasů pro Levicové demokraty a Stranu komunistické obnovy

Údaje UA z let 1993 a 1998 představují součet hlasů pro lidovce a Unii Centrum

¹²⁰ Přehledy volebních výsledků byly zpracovány podle materiálů a dat obsažených v dokumentu Manuale dell'Alto Adige a podle dat dostupných na stránkách <http://elezioni.provincia.bz.it/>, http://www.provincia.bz.it/vote/index_i.htm a <http://elezioni.interno.it/>.

¹²¹ Společná kandidatura PSI a PSDI

Volby do Sněmovny poslanců v provincii Bolzano v letech 1948-2006

	SVP	DC	PSI	MSI	PCI	PSDI	SPS	Verdi	WdH	LN
1948	62,7(3)	21,8(1)								
1953	60,1(3)	17,6(1)	5,8	4,6	4,1	3,2				
1958	60,1(3)	16,9(1)	6,3	5,5	4,1	3,4				
1963	56,6(3)	16,5(1)	8,3	4,6	5,1	4,5				
1968	58,5(3)	14,4	8,8 ¹²²	4,1	5,3	8,8 ¹				
1972	59,0(3)	16,4(1)	5,2	4,6	5,7	3,5				
1976	59,6(3)	13,2	5,5	2,7	6,8	1,6	2,2			
1979	62,9(4)	11,9	4,3	2,5	8,4	1,8				
1983	59,6(3)	11,5(1)	4,3	3,4	8,0	1,3				
1987	58,3(3)	8,4	6,0	10,2(1)	4,6	0,5		4,1(1)	3,6	
1992	57,3(3)	7,4	4,4	6,7		0,6		6,6		3,6

	SVP	AN	FI	Verdi	DS	Marg.	LN	RC	UfS	SF
1994	60,2	11,2	8,6	5,1	3,5	2,5	2,4	1,1		
1996	27,9	13,8(1)	9,1	5,4	5,2		4,3	2,2	19,3	
2001	60,5	10,3	7,5	5,5	3,0	6,5	0,6	1,5		
2006	53,4(4)	6,9	9,7(1)	5,4	10,8 ¹²³	10,8 ²	0,9	1,5		5,4

Čísla uvádějí procento obdržených hlasů, čísla v závorkách počet získaných poslaneckých křesel.

V roce 1946 se parlamentní volby na území provincie nekonaly.

V letech 1994-2001 jsou uvedeny zisky stran v proporční části volby.

Zkratky: SVP = Jihotyrolská lidová strana, DC = Křesťanská demokracie, PSI = Italská socialistická strana, MSI = Italské sociální hnutí, PCI = Italská komunistická strana, PSDI = Italská sociálně demokratická strana, SPS = Sociálně demokratická strana Jižního Tyrolska, Verdi = Zelení, WdH = Volební spolek Vlasteneckého svazu, LN = Liga Severu, AN = Národní aliance, FI = Forza Italia, DS = Levicoví demokraté, Marg. = Margherita = Kopretina, RC = Strana komunistické obnovy, UfS = Unie pro Jižní Tyrolsko, SF = Svobodní Jižního Tyrolska

Pozn.: Zelení kandidovali v roce 1987 pod názvem Listina Zelená alternativa

Levicoví demokraté kandidovali v letech 1994 a 1996 pod názvem Demokratická strana levice

Kopretina kandidovala v roce 1992 pod názvem Italská lidová strana

¹²² Společná kandidatura PSI a PSDI

¹²³ Společná kandidatura Levicových demokratů a Kopretiny

Volby do Evropského parlamentu v provincii Bolzano v letech 1979-2004

	SVP	DC/PPI	PCI/RC	MSI/AN	Feder.	Verdi	LN	FI	LPA	Ulivo
1979	62,1	11,5	7,4	2,1						
1984	63,1	9,8	8,1	5,4						
1989	53,0	8,4	4,4	7,1	8,9	7,2				
1994	56,8	2,5	1,1	8,1	4,7	8,9	1,3	11,0		
1999	56,0	0,8	0,9	5,5		6,7	0,5	8,3		
2004	46,7		1,0	7,0		13,1	0,8	6,9	6,3	13,2

Čísla uvádějí procento obdržených hlasů, čísla v závorkách počet získaných poslaneckých křesel.

V tabulce jsou zaneseny výsledky seskupení nejdůležitějších pro analýzu volebního chování jihotyrolských voličů. Mimo uváděné formace se o hlasy voličů ucházela i jiná seskupení vytvořená jen pro volby do Evropského parlamentu a kandidující v celém obvodu Severovýchod. Pokud však zaznamenala výraznější úspěch, do příštích evropských voleb se rozpadla.

Zkratky: SVP = Jihotyrolská lidová strana, DC = Křesťanská demokracie, PPI = Italská lidová strana, PCI = Italská komunistická strana, RC = Strana komunistické obnovy, MSI = Italské sociální hnutí, AN = Národní aliance, Feder. = Federalismo = Federalismus, Verdi = Zelení, LN = Liga Severu, FI = Forza Italia, LPA = Lega per l'Autonomia = Liga pro autonomii, Ulivo = Olivovník

Pozn.: DC a PPI, PCI a RC, MSI a AN jsou uváděny v jednom sloupci z důvodu přehlednosti a úspornosti, ač mezi těmito třemi dvojicemi stran není úplná návaznost
 Křesťanská demokracie kandidovala do roku 1989, Italská lidová strana od roku 1994
 Italská komunistická strana kandidovala do roku 1989, Strana komunistické obnovy od roku 1994
 Italské sociální hnutí kandidovalo do roku 1989, Národní aliance od roku 1994

VÝSLEDKY SČÍTÁNÍ LIDU¹²⁴

Výsledky sčítání v provincii Bolzano v letech 1971, 1981, 1991 a 2001 v absolutních číslech

1971	414 041
1981	430 566
1991	440 508
2001	462 999

Podíl jazykových skupin na velikosti populace v provincii Bolzano v roce 2001

2001	Příslušnost k dané jazykové skupině	Připojení se k dané jazykové skupině	Součet
Italská	26,30%	34,30%	26,47%
Německá	69,38%	59,32%	69,15%
Ladinská	4,32%	6,38%	4,37%
celkem	100,00%	100,00%	100,00%

Pozn: Od roku 1991 mají obyvatelé provincie možnost neuvádět vlastní příslušnost k jedné z jazykových komunit, ale pouze se připojit k některé z nich za účelem stanovení proporčního klíče. Počet prohlášení o připojení zobrazuje třetí sloupec.

Změny podílu jednotlivých jazykových komunit na populaci v letech 1991-2001

	Italská	Německá	Ladinská
1991	27,65%	67,99%	4,36%
2001	26,47%	69,15%	4,37%
rozdíl	- 1,18%	+ 1,16%	+ 0,01%

¹²⁴ Výsledky sčítání lidu byly zpracovány podle dat obsažených v dokumentech *Censimento della popolazione 2001* a *14° censimento della popolazione e delle abitazioni*.

SEZNAM LITERATURY A OSTATNÍCH ZDROJŮ

● monografická literatura

- Barša, P.; Strmiska, M., *Národní stát a etnický konflikt. Politologická perspektiva*, CDK, Brno 1999
- De Winter, L.; Tursan, H., *Regionalist Parties in Western Europe*, Routledge, London 1998
- von Hartungen, Ch., *Breve storia contemporanea dell'Alto Adige (1918-2002)*, Consiglio della Provincia autonoma di Bolzano, Bolzano 2002
- Losito, M., „Una regione sconvolta“: *L’Affermazione della Lega Nord nel Trentino-Alto Adige*, in: Mazzette, A., Rovati, G. (ed.), *La protesta dei „forti“: leghe del Nord e Partito sardo d’azione*, Franco Angeli, Milano 1993
- Luvera, B., *Oltre il confine. Euregio e conflitto etnico: tra regionalismo europeo e nuovi nazionalismi in Trentino – Alto Adige*, Mulino, Bologna 1996
- Nolet, C., *La provincia difficile. Cronache politiche altoatesine (1991-2000)*, Raetia, Bolzano 2001
- Peintner, H., *Il Consiglio della Provincia autonoma di Bolzano*, Giunta provinciale di Bolzano, Bolzano 2004
- Steininger, R., *Südtirol 1918-1999*, Studien, Wien 1999
- Strmiska, M., *Katalánské politické strany. Katalánské strany a regionální stranicko-politický systém v letech 1977-2002*, Anton Pasienska, Brno 2003
- Strmiska, M., *Liga Severu a regionální strany v Itálii*, Anton Pasienska, Brno 2004
- Strmiska, M., *Regionální strany a stranické systémy. Španělsko, Itálie, Velká Británie a Severní Irsko*, CDK, Brno 1998
- Turato, F., *Il Trentino-Alto Adige*, in: Diamanti, I. (ed.), *Idee del Nordest. Mappe, rappresentazioni, progetti*, Edizioni della Fondazione Giovanni Agnelli, Torino 1998

● obecnější literatura k tématu

- Fiala, P.; Strmiska, M., *Teorie politických stran*, Barrister & Principal, Brno 1998
- Kunc, J., *Italská republika*, in: Říchová, B. a kol., *Komparace politických systémů II.*, VŠE, Praha 2004
- Moravcová, D.; Bělina, P., *Kapitoly z dějin mezinárodních vztahů 1914-1941*, Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, Praha 1998
- Novák, M., *Systémy politických stran. Úvod do jejich srovnávacího studia*, Slon, Praha 1997
- Pasquino, G., *Il sistema politico italiano*, Mulino, Bologna 2002

- Říchová, B., *Úvod do současné politologie. Srovnávací analýza demokratických politických systémů*, Portál, Praha 2002
- Sartori, G., *Srovnávací ústavní inženýrství. Zkoumání struktur, podnětů a výsledků*, Slon, Praha 2001
- Sartori, G., *Strany a stranické systémy*, in: Říchová, B., Lisa, A., *Antologie světových politologů II.*, VŠE, Praha 1995
- Sartori, G., *Strany a stranické systémy: schéma pro analýzu*, CDK, Praha 2005
- Šatava, L., *Národnostní menšiny v Evropě*, Ivo Železný, Praha 1994
- Šustková, M., *Itálie: Ústavní reforma 2001 a Bossiho projekt devoluce*, in: Dvořáková, V.; Heroutová, A. (eds), *Kongres českých politologů. Praha – Suchdol, 5.-6.9.2003*, Česká společnost pro politickou vědu, Praha 2003, str. 80-96

• dokumenty

- Cosa significa autonomia*, projekt institutu ITC C. Battisti, Bolzano 2000, dostupný na <http://www.itcbz.it/didattica/archivio/trilinguismo/prefazione.htm>
- Il nuovo Statuto di Autonomia*, Giunta della Provincia autonoma di Bolzano, Bolzano 2005, dostupné na http://www.provinz.bz.it/aprov/publ/publ_i.asp
- L'Autonomia dell'Alto Adige. Descizione delle competenze legislative ed amministrative della Provincia di Bolzano*, Giunta della Provincia autonoma di Bolzano, Bolzano 2005, dostupné na http://www.provinz.bz.it/aprov/publ/publ_i.asp
- Manuale dell'Alto Adige*, Giunta della Provincia autonoma di Bolzano, Bolzano 2006, dostupné na http://www.provinz.bz.it/aprov/publ/publ_i.asp
- Manuale elettorale. Le norme per le elezioni politiche*, Camera dei deputati, Roma 2006, dostupné na <http://www.camera.it/files/pdf/documenti/AC0844.pdf>
- Special Staute for Trentino-Alto Adige/Südtirol*, Consiglio della Provincia autonoma di Bolzano, Bolzano 2001, dostupné na <http://www.consiglio-bz.org/it/pubblicazioni.htm>

• články z odborných časopisů

- Diamanti, I., *Nordest: si può crescere senza politica?*, il Mulino, listopad/prosinec 1997, č.6, str. 1061-1073
- Fiala, P.; Strmiska, M., *Etnické strany, zájmové skupiny a etnické minority. Příspěvek k politologické reflexi problému reprezentace a prosazování zájmů etnických menšin v pluralitních demokraciích*, Středoevropské politické studie, 2002, č. 4, str. 40-48

- Giovanetti, P., *Alto Adige, il disagio di essere italiani*, il Mulino, září/říjen 1998, č.5, str. 891-900
- Giovanetti, P., *Alto Adige: il partito di raccolta e la democrazia bloccata*, il Mulino, březen/duben 2000, č. 2, str. 285-295
- Giovanetti, P., *Trent'anni di "devolution": l'esperienza del Trentino-Alto Adige*, il Mulino, květen/červen 2004, č. 3, str. 436-444
- Giovanetti, P., *Un censimento etnico in Italia*, il Mulino, květen/červen 2001, č. 3, str. 461-468
- Palermo, F., *L'Alto Adige fra tutela dell'etnia e governo del territorio*, il Mulino, červenec/srpen 1999, č. 4, str. 671-684
- Pelinka, A., *Euregio tirolese. Fantasma o chance?*, il Mulino, červenec/srpen 1996, č.4, str. 787-792
- Strmiska, M., *Regionální stranické soustavy, teritoriální pluralismus a výzkum stranických systémů*, Politologický časopis, 2004, č. 11, str. 123-133
- Tronconi, F., *Identità etnica e competizione politica: un'analisi del voto ai partiti etnoregionalisti in Europa occidentale*, Rivista italiana di scienza politica, duben 2003, č. 1, str. 77-106

• denní tisk

- Alto Adige, la rivolta dei sindaci. „La costituzione austriaca ci tuteli“*, La Repubblica, 24. 1. 2006
- Bolzano, Spagnolli sindaco. Vince il centrosinistra*, La Repubblica, 7. 11. 2005
- Bolzano, trionfa ancora la SVP. „Votata anche dagli italiani.“*, La Repubblica, 28. 10. 2003
- Comunali, Bolzano ha votato. Affluenza record: 75,3%*, La Repubblica, 6. 11. 2005
- Devolution, c'è il quorum per referendum*, Corriere della Sera, 14. 3. 2006
- Devolution, sí del Senato*, Corriere della Sera, 24. 3. 2005
- Nasce il Senato „federale“. Compiti? Da definire*, Corriere della Sera, 5. 10. 2004
- Rakousko a Itálie se přou o Tyroláky*, Lidové noviny, 30. 1. 2006
- Riforme costituzionali, via libera alla Camera*, Corriere della Sera, 15. 10. 2005
- Ultimo sí, la devolution è diventata legge*, Corriere della Sera, 17. 12. 2005

• periodika dostupná na internetu

- 14° censimento della popolazione e delle abitazioni*, Astat Informazioni, Nr. 8, Aprile 2003, dostupný na <http://www.provincia.bz.it/astat/downloads/mit%2008.pdf>

Censimento della popolazione 2001, Astat Informazioni, Nr. 17, srpen 2002, dostupný na http://www.provincia.bz.it/astat/downloads/mit17_02.pdf

La prima volta della SVP, Questotrentino, Nr. 16, 1. 10. 2006, dostupné na <http://www.questotrentino.it/2005/16/SVP.htm>

Parlamentswahlen am 9. und 10. April 2006, Freiheit, Jahrgang 2, Nr. 1/2006, dostupné na http://www.die-freiheitlichen.com/fileadmin/user_upload/dokumente/Mitglieder-Info/Freiheit/01.pdf

Selbstbestimmungsbestrebungen in Europa beispielhaft, Zeitung Union, Jahrgang 17, Nr. 1/2006, dostupné na <http://www.unionfs.com/23d4334.html>

• internetové odkazy

Oficiální stránky provincie Bolzano	http://www.provincia.bz.it/
Volební výsledky zveřejňované provincií	http://elezioni.provincia.bz.it/ http://www.provincia.bz.it/vote/index_i.htm
Rada provincie Bolzano	http://www.consiglio-bz.org
Oficiální stránky regionu	http://regione.taa.it/
Volební výsledky Ministerstva vnitra Itálie	http://elezioni.interno.it/
Sněmovna poslanců	http://www.camera.it
Forza Italia	http://www.forza-italia.it
Itálie hodnot	http://www.trentino.antoniodipietro.it
Jihotyrolská lidová strana	http://www.svpartei.org/
Ladins	http://www.ladins.org/
Levicoví demokraté	http://www.dsbz.org/
Národní aliance	http://www.anbolzano.it/
Svobodní Jižního Tyrolska	http://www.die-freiheitlichen.com/
Unie pro Jižní Tyrolsko	http://www.unionfs.com/
Unitalia	http://www.unitalia-movimento.it
Zelená frakce	http://www.gruene.bz.it
Hnutí Schützen	http://www.schuetzen.com/
Ladinské hnutí Vejin	http://www.vejin.com

Tereza Burianová

email: tereza.burian@seznam.cz

LS 2005

Institut politologických studií, FSV UK

Projekt bakalářské práce

Strany a stranický systém provincie Bolzano

Předpokládaný termín dokončení: LS 2006

Tereza Burianová, v. r.

Úsilí hnutí Italia irrendenta, které hájilo zájmy italského obyvatelstva za hranicemi, se naplnilo po první světové válce, kdy se oblast Tridentstva a Jižních Tyrol stala součástí Italského království, kdy však zároveň začíná období vleklých sporů o ochranu a právo na zachování vlastní identity dvou neitalských komunit žijících v této oblasti, a to komunity německy mluvící a komunity rétorománských Ladinů.

K pěti autonomním regionům, ustanoveným v Itálii po druhé světové válce, patřil i region Tridentstvo-Horní Adiže, který se však od ostatních v mnohém lišil. Italské ústavodárné shromáždění se rozhodlo zřídit v této oblasti region jediný, jehož dvě provincie však získaly řadu pravomocí, které na zbývajícím území Itálie zůstaly v rukou regionů. I toto řešení se však ukázalo nedostačující a po četných protestech německy hovořícího obyvatelstva, řadě atentátů a vleklých sporech s Rakouskem vstoupil roku 1972 v platnost první „balíček“ ústupků a opatření, který předpokládal zřízení dvou autonomních provincií, Tridentu a Bolzana. Nicméně až s přijetím druhého „balíčku“ v roce 1992 mohly vlády v Římě a ve Vídni označit celý spor týkající se ochrany neitalského obyvatelstva v Horní Adiži/Jižním Tyrolsku za ukončený. Řada ústavních novel v roce 2001 poté ještě posílila roli dvou zmíněných provincií na úkor regionu.

Ve své bakalářské práci se chci věnovat stranickému systému a stranám působícím v provincii Bolzano, a to od roku 1992, kdy došlo jednak k vyřešení situace v této spleťté oblasti na mezinárodní úrovni, zároveň však k transformaci italského politického systému a přechodu k tzv. druhé republice. I když si Jihotyrolská lidová strana šedesát let po svém vzniku neustále udržuje vedení, bolzanská politická scéna ani zdaleka nezůstává nehybnou. Spíše naopak. Od devadesátých let minulého století se mění volební preference především italsky hovořícího obyvatelstva a nabývají na důležitosti jak strany působící na celonárodní úrovni, tak interetnické strany, jako např. strana zelených.

Pomocí analýzy stranického systému a volebních výsledků se pokusím zjistit, kterým směrem se situace v provincii za posledních třináct let ubírá, jaké nejdůležitější změny se za tu dobu odehrály a jaký vývoj lze očekávat do budoucnosti. Chci stanovit základní charakteristiky jihotyrolského stranického systému a najít odpověď na následující otázky: Jakou roli hrají lokální, příp. regionální strany, jakou celonárodní strany a zda je zde patrný i vliv rakouských stran? Jak místní nejdůležitější strany vidí vztahy s provincií Trident, zda považují zachování regionu Tridentstvo-Horní Adiže za zbytečné a jak se staví k projektu euroregionu Tyrolsko? Jaký postoj zaujímají k opatřením přijatým na ochranu jednotlivých komunit a jaké kroky samy navrhují? Nakolik se jihotyrolští voliči při výběru svých politických představitelů rozhodují v závislosti na své etnické příslušnosti?

Při vypracování práce chci postupovat analytickou metodou. Samotnou stať hodlám rozdělit do čtyř rozsáhlých kapitol. V první se pokusím načrtnout vývoj jihotyrolského konfliktu od připojení oblasti k Itálii po první světové válce až k přijetí druhého „balíčku“ v roce 1992 a poté podrobněji popsat události, ke kterým došlo po roce 1992, tedy v období, na které se chci zaměřit. Druhou kapitolu věnuji aktuálnímu stavu jihotyrolské populace a jednotlivých etnik, jejich rozmístění v provincii a správním orgánům, jejich pravomocím, výběru jejich členů a prvkům, které odlišují provincii Bolzano od všech ostatních. Ve třetí kapitole se soustředím na strany a politické aktéry působící v provincii, na jejich vývoj a na rozbor jejich programů a voličů. V poslední části se pokusím provést analýzu volebních výsledků od roku 1992, charakterizovat místní stranický systém a nastínit budoucí směřování jihotyrolské politiky.

Struktura

Úvod: představení tématu, naznačení postupu, položení otázek a stanovení hypotézy

Stat': 1. Nastínění historického pozadí

- 1.1. Jihotyrolský konflikt od roku 1918 do přijetí druhého „balíčku“ v roce 1992
- 1.2. Události v provincii od roku 1992

2. Provincie Bolzano

- 2.1. Obyvatelstvo, jazykové menšiny a jejich rozmístění
- 2.2. Místní orgány a specifické prvky odlišující provincii Bolzano

3. Strany

- 3.1. Etnické strany, jejich vývoj, programy a voličstvo
- 3.2. Celonárodní strany působící v provincii, jejich vývoj, programy a voličstvo

4. Stranický systém

- 4.1. Volební výsledky od roku 1992
- 4.2. Místní stranický systém

Závěr: shrnutí a vyvrácení nebo potvrzení hypotézy, zodpovězení otázek

Seznam literatury a ostatních zdrojů

● monografická literatura

- D'Alimonte, R., Bartolini, S., **Maggioritario finalmente? La transizione elettorale 1994-2001**, Bologna 2002
- Diamanti, I., **Bianco, rosso, verde ... e azzurro. Mappe e colori dell'Italia politica**, Bologna 2003
- Diamanti, I. (ed.), **Idee del Nordest. Mappe, rappresentazioni, progetti**, Torino 1998
- Losito, M., „Una regione sconvolta“: **L'Affermazione della Lega Nord nel Trentino-Alto Adige**, in *La protesta dei forti: leghe del Nord e Partito sardo d'azione*, Bologna 1993
- Luvera, B., **Oltre il confine. Euregio e conflitto etnico: tra regionalismo eutopico e nuovi nazionalismi in Trentino – Alto Adige**, Bologna 1996
- Mueller-Rommel, F., **Ethnoregionalist Patries in Western Europe**, London 1998
- Pasquino, G., **Il sistema politico italiano**, Bologna 2002
- Nolet, C., **La provincia difficile. Cronache politiche altoatesine (1991-2000)**, Bolzano 2001
- Peterlini, O., **Autonomia e tutela delle minoranze in Trentino-Alto Adige. Cenni di storia, diritto, politica**, Trento 1996
- Rokkan, S., **Citizens, elections, parties**, New York 1970
- Steininger, R., **Südtirol 1918-1999**, Wien 1999
- Strmiska, M., **Liga Severu a regionální strany v Itálii**, Brno 2004
- Strmiska, M., **Národní stát a etnický konflikt**, Brno 1999
- Strmiska, M., **Regionální strany a stranické systémy**, Brno 1998
- Triglia, C., **Grandi partiti, piccole imprese**, Bologna 1986
- Vallauri, C., **I partiti italiani: de De Gasperi a Berlusconi**, Roma 1994

● články

- Diamanti, I., **L'improbabile ma rischiosa secessione**, *il Mulino*, září/říjen 1995, č.5, str. 811-820
- Diamanti, I., **Nordest: si può crescere senza politica?**, *il Mulino*, listopad/prosinec 1997, č.6, str. 1061-1073
- Fiala, P.; Strmiska, M., **Etnické strany, zájmové skupiny a etnické minority**. Příspěvek k politologické reflexi problému reprezentace a prosazování zájmů etnických menšin v pluralitních demokraciích, *Středoevropské politické studie*, 2002, č. 4, str. 40-48

- Giovanetti, P., **Alto Adige, il disagio di essere italiani**, il Mulino, září/říjen 1998, č.5, str. 891-900
- Giovanetti, P., **Alto Adige: il partito di raccolta e la democrazia bloccata**, il Mulino, březen/duben 2000, č. 2, str. 285-295
- Giovanetti, P., **Trent'anni di "devolution": l'esperienza del Trentino-Alto Adige**, il Mulino, květen/červen 2004, č. 3, str. 436-444
- Giovanetti, P., **Un censimento etnico in Italia**, il Mulino, květen/červen 2001, č. 3, str. 461-468
- Palermo, F., **L'Alto Adige fra tutela dell'etnia e governo del territorio**, il Mulino, červenec/srpen 1999, č. 4, str. 671-684
- Pelinka, A., **Euregio tirolese. Fantasma o chance?**, il Mulino, červenec/srpen 1996, č.4, str. 787-792
- Perulli, P., **In viaggio nel Nordest, con Marx e Durkheim**, il Mulino, březen/duben 1997, č.5, str. 279-289
- Strmiska, M., **Regionální stranické soustavy, teritoriální pluralismus a výzkum stranických systémů**, Politologický časopis, 2004, č. 11, str. 123-133

● internetové odkazy

- Oficiální stránky provincie Bolzano: <http://www.provincia.bz.it/>
- Volební výsledky zveřejňované provincií: <http://elezioni.provincia.bz.it/>
- Volební výsledky Ministerstva vnitra Itálie: <http://elezioni.interno.it/>
- Průzkumy veřejného mínění italské vlády: <http://www.sondaggipoliticoelettorali.it/>
- Aleanza Nazionale: <http://www.anbolzano.it/>
- Demokratische Partei Südtirol: <http://www.d-p-s.org/>
- Freiheitlichen: <http://www.die-freiheitlichen.com/>
- Forza Italia: <http://www.forza-italia.it>
- Grüne Fraktion - Gruppo verde - Grupa Vërda: <http://www.gruene.bz.it>
- Movimënt Politich di Ladins: <http://www.ladins.org/>
- Südtiroler Volkspartei: <http://www.svpartei.org/>
- Union für Südtirol: <http://www.unionfs.com/>
- Unitalia - Movimento Iniziativa Sociale: <http://www.unitalia-movimento.it>

● **denní tisk**

Alto Adige

Dolomiten

Corriere della Sera

Il Mattino di Bolzano e Provincia

L'Adige

La repubblica